

Cibernautes de la memòria. La construcció de la memòria col·lectiva de la guerra civil espanyola a través de la participació en espais virtuals de comunicació. "El cas de la llista de distribució "Guerra Civil Española"

Doctorand: Carme Sauri i Sànchez

Directora: Alessandra Caporale

Seminari de recerca sobre e-cultures

Doctorat en Societat de la Informació i el Coneixement

Universitat Oberta de Catalunya

Juny de 2007

PARAULES CLAU

Guerra civil espanyola, Memòria col·lectiva, Comunitat virtual, Cultura de la memòria, Societat civil, Moviments socials.

RESUM

El present treball fa una anàlisi de la construcció, presència i reivindicació de la memòria col·lectiva de la guerra civil espanyola a internet mitjançant l'anàlisi etnogràfic de les interaccions i pràctiques en un espai de comunicació virtual: el de la llista de distribució "Guerra Civil Española". Aquest estudi de cas es contextualitza en el marc d'un doble escenari global i local, el context global de la cultura de la memòria a la societat de la informació i el context local de la dinàmica de la presència de la memòria de la guerra civil a l'entorn social i polític de l'Estat Espanyol al llarg dels darrers 30 anys.

AGRAÏMENTS

- A Manel Sanromà, creador de la llista de distribució GCE per la bona acollida de la proposta d'estudiar la llista GCE com a cas d'anàlisi, per l'acompanyament en el coneixement de l'espai i per la informació proporcionada.
- Als participants de la llista GCE i molt especialment a les sis persones entrevistades, pel seu temps i bona predisposició a compartir l'interès i la feina que fan perquè la memòria de la guerra civil no es quedi en l'oblit.
- A l'Alessandra Caporale, directora d'aquest treball, pel guiatge i bons consells.
- I per últim un agraïment molt especial a la Laura Solanilla, professora dels estudis d'Humanitats de la UOC amb qui comparteixo l'interès per la memòria i que m'ha proporcionat les claus i pistes bàsiques per abordar aquest estudi.

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	- 3 -
2. JUSTIFICACIÓ DEL TEMA I OBJECTIUS DE RECERCA	- 4 -
3. MARC TEÒRIC	- 6 -
3.1 CONCEPTES TEÒRICS AL VOLTANT DE LA MEMÒRIA I L'OBLLIT	- 6 -
3.1.1 Els debats al voltant del concepte de memòria.	- 6 -
3.1.2 Maurice Halbwachs i la dimensió col·lectiva de la memòria	- 6 -
3.1.3 Reinterpretant Halbwachs: noves dimensions de la sociologia de la memòria col·lectiva.	- 8 -
3.1.4 El debat entre memòria i història.....	- 11 -
3.1.5 L'oblit, l'altre cara de la memòria.....	- 13 -
3.2 LA DIMENSIÓ GLOBAL:LA CULTURA DE LA MEMÒRIA I ELS MOVIMENTS SOCIALS PER LA MEMÒRIA A LA SOCIETAT DE LA INFORMACIÓ.....	- 14 -
3.2.1 Societat de la informació i cultura de la memòria	- 14 -
3.2.2 La memòria com a expressió de la identitat col·lectiva en el marc de moviments que neixen a la societat civil.....	- 16 -
3.3 LA DIMENSIÓ LOCAL: LA MEMÒRIA DE LA GUERRA CIVIL ESPANYOLA.	- 18 -
3.3.1 Introducció.....	- 18 -
3.3.2 La memòria de la guerra civil durant el franquisme i la transició.....	- 18 -
3.3.3 Canvi de conjuntura. La reactivació de la memòria a la societat civil.....	- 21 -
3.3.4 Canvi de conjuntura. L'àmbit polític institucional i les lleis de la memòria	- 24 -
4. METODOLOGIA I PERSPECTIVES D'ANÀLISI	- 26 -
4.1 L'elecció de la llista de distribució GCE com a espai d'anàlisi.....	- 26 -
4.2 La perspectiva d'anàlisi de l'etnografia virtual.	- 27 -
4.3 Eines d'anàlisi utilitzades.....	- 27 -
4.4 Anàlisi i interpretació de les dades.....	- 30 -
5. ANÀLISI DE CAS: LA LLISTA DE DISTRIBUCIÓ "GUERRA CIVIL ESPAÑOLA"	- 35 -
5.1 La llista GCE com a espai de pràctica de la memòria. Característiques i percepció	- 35 -
5.2 Interaccions i estratègies que donen lloc a les pràctiques de memòria.	- 40 -
5.2.1 La interacció pública. Els eixos temàtics de memòria a la llista.	- 40 -
5.2.2 La interacció privada- La llista com a dinamitzadora de contactes privats.	- 51 -
5.2.3 Regulació de les pràctiques i tractament del conflicte.	- 53 -
5.3 Posicionament de la llista GCE dins la relació on-line/off-line.....	- 55 -
5.4 A mode de cloenda la llista GCE, internet i la memòria	- 58 -
6. CONCLUSIONS	- 61 -
7. BIBLIOGRAFIA	- 64 -
8. WEBGRAFIA	- 67 -
9. ANNEX	- 70 -
9.1 RECOMPTE DELS MISSATGES :18 DE MARÇ-30 ABRIL DE 2007 PER TEMA I USUARI.....	- 70 -
9.1.1 Nombre de missatges per àmbit temàtic i data	- 70 -
9.1.2 Nombre de missatges per àmbit temàtic i detall de tema i data.....	- 70 -
9.1.3 Nombre de missatges per usuari i àmbit temàtic.....	- 72 -
9.2 ENTREVISTES MESSENGER.....	- 73 -

1.INTRODUCCIÓ

En els darrers anys, especialment a partir de l'any 2000 s'han portat a terme una sèrie d'iniciatives que parteixen de la societat civil i després es traslladen a l'àmbit polític i institucional que reivindiquen la memòria col·lectiva dels vençuts de la guerra civil espanyola. Les iniciatives són diverses, en àmbits d'actuació diferents i es contextualitzen en un doble escenari: el de la pròpia dinàmica del procés de la memòria col·lectiva de la guerra civil espanyola al llarg dels darrers 30 anys i l'escenari de la societat de la informació i la comunicació en el qual es produeix tot aquest procés.

La memòria de la guerra civil ha estat sempre present a nivell polític, social i cultural en forma de construccions discursives, iniciatives diverses i oblits voluntaris o pactats des del propi franquisme, la transició i les diverses etapes de la democràcia. Ara aquesta memòria pren unes característiques de presència, participació i reivindicació social que fan que esdevingui amb característiques i pràctiques diferents a les que havia tingut fins aleshores. Les diverses iniciatives de reivindicació de la memòria dels vençuts i també les versions revisionistes de la memòria dels vencedors es produeixen doncs en un context marcat per la dimensió local de les característiques polítiques i socials de l'Estat espanyol però també en la dimensió global de la societat de la informació amb els seus condicionants i a través dels seus instruments d'expressió, les tecnologies de la informació i la comunicació.

En aquest treball ens centrarem en l'anàlisi d'un cas de l'expressió des de la societat civil de la recuperació i reivindicació de la memòria col·lectiva de la guerra civil en el context de la societat de la informació: analitzarem el cas de la llista de distribució "Guerra Civil Española" com a espai de pràctica i reivindicació de la memòria col·lectiva de la guerra civil. Contextualitzarem aquest espai des del punt de vista teòric i després farem una anàlisi de l'espai de comunicació a través de la perspectiva de l'etnografia virtual.

2. JUSTIFICACIÓ DEL TEMA I OBJECTIUS DE RECERCA

La bibliografia sobre la memòria col·lectiva i l'aplicació a casos concrets és força ampla. En el cas de la guerra civil espanyola, en els darrers anys s'han realitzat una gran quantitat d'estudis sobre aquest esdeveniment i la seva memòria tant a nivell general com a nivell local. També més recentment comencen a haver reflexions sobre el propi moviment per la recuperació de la memòria històrica. Tota aquesta activitat s'ha materialitzat en una gran quantitat de llibres, articles, ponències a congressos i d'altres.

Alguns d'aquests treballs es refereixen a la importància que tenen les tecnologies de la informació i la comunicació i evidentment el paper d'internet en el moviment social i polític per la recuperació de la memòria col·lectiva dels vençuts de la guerra civil i també en la lluita de memòries, però és menys freqüent trobar estudis que abordin directament i analitzin en profunditat la presència de la memòria col·lectiva a la xarxa. En una recerca sobre el tema hem trobat dos articles de tipus genèric: el de Alejandro Baer i Igor Sádaba (2003), *Tecnologías de la memoria: la transformación del recuerdo colectivo en la sociedad de la información*, el de Camila Guimaraes Dantas (2005) *O passado em bits: questões sobre a reelaboração da memória social na internet*, i sobre la guerra civil espanyola l'estudi de Laura Solanilla (2004), *Digitalitzant la memòria. La història invencible*, on s'analitza la presència a la xarxa dels diferents tipus de memòria prenent com a exemple el de la guerra civil.

Aquest treball doncs, vol ser una nova aportació a l'estudi de la presència de la memòria col·lectiva de la guerra civil espanyola a la xarxa, ara a través d'un estudi de cas. En primer lloc descriurem la perspectiva d'anàlisi que utilitzarem com a punt de mira a través del marc teòric: una perspectiva que té en compte la dimensió global i local de la memòria col·lectiva de la guerra civil espanyola i després a través de l'ús d'una metodologia qualitativa com és l'etnografia virtual analitzarem un cas concret d'aquesta presència a través de l'anàlisi de les pràctiques d'interacció en un espai de comunicació virtual, el de la llista de distribució "Guerra Civil Española".

L'objectiu d'aquest treball és doncs :

Fer una anàlisi de les estratègies i pràctiques d'interacció que trobem a la llista de distribució "Guerra Civil Española" (GCE) i analitzar si constitueix un espai de construcció, intercanvi de coneixement i foment de pràctiques vinculades a la presència i reivindicació de la memòria col·lectiva de la guerra civil.

Farem operatiu aquest objectiu a través de la formulació i posterior resposta a les següents preguntes de recerca:

- Quins tipus d'activitats i temàtiques vinculades a la memòria de la guerra civil espanyola es generen a la llista de distribució GCE?
- Quin tipus d'interacció i quines pràctiques es produeixen entre els usuaris de la llista?
- Com es posiciona la llista GCE respecte a altres espais virtuals i presencials vinculats a la memòria de la guerra civil espanyola?

I per últim considerarem si és contrastable la següent hipòtesi inicial:

La llista de distribució GCE constitueix un espai de construcció i dinamització d'activitats vinculades a la memòria col·lectiva de la guerra civil espanyola en un doble sentit:

- Posa en contacte persones i possibilita que intercanviïn i construeixin coneixement destinat a recuperar i reivindicar la memòria col·lectiva de la guerra civil
- Actua com a node de connexió entre diverses iniciatives on-line i off- line relacionades amb la memòria col·lectiva de la guerra civil espanyola.

3. MARC TEÒRIC

3.1 CONCEPTES TEÒRICS AL VOLTANT DE LA MEMÒRIA I L'OBLLIT

3.1.1 Els debats al voltant del concepte de memòria.

Quan abordem qualsevol tema on es consideri el concepte memòria, sovint ens trobarem d'entrada amb dos debats: el primer al voltant de la pròpia definició de memòria, les seves dimensions i les relacions entre les diferents accepcions: memòria individual, memòria col·lectiva, memòria històrica, memòria comú, memòria generacional, memòria social..... i el segon debat al voltant de la relació entre la memòria i la història

Tot i que no és objectiu d'aquest treball entrar a fons en aquests dos debats¹, ens hi referirem breument per contextualitzar la nostra perspectiva d' anàlisi. En aquesta introducció teòrica ens centrarem en la dimensió col·lectiva de la memòria i farem esment al debat entre memòria i història, per que més enllà de la polèmica científica entre alguns sectors de la historiografia i la sociologia, aquest debat és present en la mateixa definició del nostre objecte d'estudi i en l'anàlisi de l'exemple escollit: "*Recuperació de la memòria històrica de la guerra civil*" és el nom amb que més sovint trobem anomenat el fenomen social on situem la nostra investigació però al mateix temps la relació entre memòria i història és una font constant de polèmica.

3.1.2 Maurice Halbwachs i la dimensió col·lectiva de la memòria

Si busquem bibliografia sobre l'anàlisi teòrica al voltant de la memòria col·lectiva veurem que el principal referent teòric és Maurice Halbwachs (1877-1945), se'l considera el fundador de la sociologia de la memòria a través de la qual s' estableix la dimensió col·lectiva i social d'aquesta. Halbwachs fou deixeble de Henry Bergson tot i que després en criticaria les seves tesis a través de l'obra *Els marcs socials de la memòria*² (2004) .També fou deixeble d' Émile Durkheim del qual pren el concepte de consciència col·lectiva com a punt de partida per definir la memòria com a construcció social.

Gerárd Namer, estudiós de l'obra de Halbwachs, situa *Els marcs socials de la memòria* com a obra fundadora del segon durkheimisme. Per Namer, Halbwachs fa una reconstrucció de les teories de Durkheim, actualitza l'essència del que havia estat el primer Durkheim i ho vincula amb la tradició socialitzadora del segle XIX i una reajustada idea de progrés. Amb tot això desenvolupa una interpretació general que dona lloc a la sociologia de la memòria.

---

¹ Solanilla, Laura (2004); "*Digitalitzant la memòria. La història invencible*" Memòria pels seminaris de recerca del Programa de Doctorat UOC, analitza les diferents dimensions de la memòria i la seva presència a la xarxa.

² Gérard Namer en el postfaci de l'edició de 1994 de "*Les cadres sociaux de la mémoire*" analitza la crítica de Halbwachs a Bergson. Bergson en la seva obra *Matèria i memòria* (1900) té una concepció dual de la memòria: la memòria habitual adaptada al present i constituïda per la intel·ligència per estar al servei de l'acció sobre la matèria i la comunicació i la memòria pura feta d'imatges apreses al llarg de la vida. Per tenir accés a aquesta memòria pura l'individu s'ha d'aïllar dels altres individus i de les exigències de l'acció. Bergson també emfatitza la pervivència del passat en el present.

Halbwachs crítica el tractament de la memòria com una característica exclusiva de l'individu aïllat, un tractament que fins aleshores havien fet molts tractats de psicologia i entre ells el seu mestre Henry Bergson i formula la teoria de la memòria col·lectiva i els marcs socials de la memòria en la qual destaquem els dos aspectes més importants: el primer, la dimensió col·lectiva de la memòria i la noció de marcs col·lectius de la memòria i el segon, el que ubica la memòria com a un esdeveniment del present i no del passat.

La memòria té una dimensió col·lectiva per que és dins la societat on els éssers humans adquireixen els seus records i és allà on els evoquen, els reconeixen i els localitzen. La memòria respon preguntes que altres fan o faran i per respondre-les cal ubicar-se en el lloc dels interlocutors per posicionar-se com a part del mateix grup o de grups semblants.

Les diverses memòries individuals es presten mútua ajuda i allò que Halbwachs anomena els marcs col·lectius de la memòria serien el resultat de la combinació dels records individuals dels membres d'una societat. Aquests marcs ajuden a classificar i ordenar els records d'uns en relació als altres i són els instruments que la memòria col·lectiva utilitza per reconstruir una imatge del passat acord amb cada època i en sintonia amb els pensaments dominants de cada societat. Si els records reapareixen és per que la societat disposa en cada moment dels mitjans adequats per reproduir-los

Existeix doncs una memòria col·lectiva i uns marcs socials de la memòria i és en la mesura que el pensament individual es reubica en aquests marcs i participa d'aquesta memòria que serà capaç de recordar. Es recorda doncs només amb la condició de trobar els marcs de memòria col·lectiva adequats.

La societat, adaptant-se a les circumstàncies i adaptant-se als temps modifica les seves convencions i per tant representa el passat de diverses maneres que van canviant. Els individus com a integrants de la societat s'adapten a aquestes convencions i modifiquen els seus records en el mateix sentit en que evoluciona la memòria col·lectiva. El passat no es conserva intacte a les memòries individuals si no que passa per tantes experiències diferents com individus existeixen.

Un apunt final que cal fer és que els marcs no expliquen la memòria, la donen per descomptat com a existent per tant Halbwachs no entra en concepcions més psicologistes de localització neurològica o psíquica del record.

La memòria ,en resum, és per Halbwachs un fet col·lectiu i un fet present, és el present del passat en el sentit que és el passat situat en els marcs socials del present.

3.1.3 Reinterpretant Halbwachs: noves dimensions de la sociologia de la memòria col·lectiva.

Maurice Halbwachs és el referent de la majoria d' autors que analitzen la dimensió social i col·lectiva de la memòria i la seva definició com a esdeveniment del present. L'anàlisi de la seva sociologia de la memòria ha generat una llarga bibliografia on es fan diverses interpretacions de la seva teoria i també crítiques. De fet alguns autors com Gérard Namer coincideixen en el fet que el mateix Halbwachs va utilitzar la noció de memòria col·lectiva amb diferents accepcions i per tant no hi ha una definició clara del seu significat. Si que podem afirmar però, que hi ha un consens en considerar-lo com el referent inicial de gairebé tots els estudis actuals relacionats amb la memòria col·lectiva.

Al llarg dels anys del passat segle XX i actualment, partint d'aquesta noció inicial de memòria col·lectiva, s'han anat revisant i fent crítiques a alguns dels postulats de Halbwachs i a partir d'aquestes revisions i crítiques, diferents autors han fet una posada al dia de les teories de la memòria col·lectiva. Farem un repàs d'aquestes revisions i crítiques per situar-nos en el context actual de la teoria de memòria col·lectiva.

Sobre la definició de memòria col·lectiva hi ha dos aspectes que alguns autors critiquen: per una banda, el fet que pugui ser interpretada d'una manera funcionalista en el sentit de considerar la memòria col·lectiva de manera reïficada com un fet aïllat dels individus i per altra banda, es critica la sobrevaloració que Halbwachs fa de la dimensió cohesionadora de la memòria i el fet que situa en un segon pla els mecanismes de transmissió i socialització. També es critica el fet que no aborda la relació entre memòria i conflictes ni en els seus treballs es refereix als efectes dels usos de la memòria com a instrument de poder o les implicacions ideològiques.

Partint d'aquestes crítiques i reinterpretant Halbwachs alguns autors ens ofereixen enfocaments interessants per abordar en un context actual l'anàlisi de la memòria especialment en relació a casos de memòria vinculats a esdeveniments traumàtics.

Elizabeth Jelin, (2002) considera que el concepte de memòria col·lectiva de Halbwachs pot tenir problemes si es considera de manera reïficada en una interpretació durkheimiana extrema, és a dir com una entitat pròpia que existeix per sobre dels individus. Però si s'interpreta en el sentit que les memòries es comparteixen, es superposen, són producte d'interaccions múltiples i estan enquadrades en marcs socials i relacions de poder, es pot prendre les memòries col·lectives no només com a dades sinó també centrar l'atenció en els processos de construcció, fet que obre una nova perspectiva d'anàlisi.

Michael Billig (1990) vincula a més la noció de memòria col·lectiva amb la ideologia i afirma que si tal i com diu Halbwachs la memòria està determinada col·lectivament també ho estarà ideològicament ja que els processos col·lectius que permeten que es doni la memorització són part de patrons ideològics més amplis.

Així suggereix que els investigadors haurien d'intentar localitzar de quina manera les forces ideològiques afecten i constitueixen els processos de memòria. Billig considera a més que la noció de memòria col·lectiva no té una definició clara ja que el concepte cobreix un ventall de fenòmens relacionats amb les situacions en les que es fa memòria, el procés pel qual passa la seva construcció i els continguts que es recorda. Així es requerirà una diferenciació precisa en la mesura que els investigadors vulguin desvetllar les formes en que la memòria es reconeix i es constitueix col·lectiva i ideològicament.

Un altre autor que en els darrers anys ha abordat el tema de la memòria col·lectiva és Pierre Nora (1998). Per Nora la memòria col·lectiva és a la vegada un record, una experiència viscuda, un mite, una commemoració, el record o conjunt de records conscients o no d'una experiència viscuda o mitificada per una col·lectivitat. A seva obra *Les lieux de la mémoire*, ell mateix afirma que el seu objectiu és posar de relleu la construcció d'una representació i la formació d'un objecte històric en el temps. Nora fa un anàlisi de símbols, llocs, cerimònies etc de França que constitueixen aquests llocs de la memòria. El lloc és una representació simbòlica que permet investigar la dimensió rememoradora dels objectes ja siguin materials o immaterials. L'obra i el mètode de Pierre Nora ha tingut un gran ressò i ha estat exportat per analitzar altres "lieux de mémoire" en altres contextos.

Un altre tipus de crítiques a la teoria de Halbwachs es centren en una interpretació estàtica del seu concepte de memòria col·lectiva és dir que no parla d'aspectes com els conflictes i les lluites ideològiques com a escenari de transmissió i reconfiguració permanent d'aquesta memòria col·lectiva. En una valoració extrema Huyseer, (Diciembre 2000) es refereix a aquest fet i considera que per aquesta raó la teoria de Halbwachs no seria massa adequada per analitzar el fenomen de la memòria a la societat actual.

Altres autors reinterpreten aquesta suposada idea estàtica i introdueixen la perspectiva d'anàlisi de la memòria com a procés social. Així es parteix de la idea de memòria col·lectiva per analitzar els processos i actors que intervenen en la construcció i formalització de memòries (Jelin 2002)

Els sentits del passat són dinàmics, els agents socials s'ubiquen en escenaris de confrontació i lluita enfront d'altres interpretacions i sentits i també contra els oblits i els silencis i els donen significat. Així

les diferents narratives i revisions del passat es produeixen al llarg del temps com a producte de lluites polítiques, canvis culturals i sensibilitats.

Un altre autor que també pren la perspectiva de procés social és Félix Vázquez (2001), per aquest autor la importància de l'estudi de la memòria i l'oblit socials resideix en el seu caràcter de processos que contribueixen a la definició i articulació de l'ordre social. La memòria com tot procés social canvia en funció de la definició, consideració i us que en fem els éssers humans. Fer memòria és un procés dinàmic en un marc de conflicte vinculat a escenaris socials i comunicatius, així quan les persones fan memòria fan un acte intersubjectiu on les versions es construeixen en situacions canviant i en circumstàncies comunicatives concretes.

L'altre aspecte clau de la teoria de Halbwachs, la memòria com present del passat, és referent també per la majoria dels estudis sobre memòria. Es un aspecte que també s'ha revisat per adaptar-lo als nous contextos.

Paloma Aguilar (1996), autora d'un estudi que ha esdevingut com a referència en l'anàlisi de la memòria i l'oblit de la Guerra civil espanyola es refereix en la introducció d'aquest estudi a tota una sèrie d'autors que prenent l'herència de Halbwachs consideren en termes generals que el passat és contínuament modificat en funció de les circumstàncies i els interessos del present: Entre aquests es citen Eric Hobsbawm (1987)³ David Lowenthal (1985) o Trevor Lummis (1987):

"La memòria popular és la imatge col·lectiva i generalitzada del passat que encara que està sustentada per la societat no prové d'ella. El record comú està fortament influenciat i modelat per les institucions amb poder econòmic, polític i social del present i és a través dels poderosos mitjans de comunicació social com aquestes institucions contribueixen a popularitzar certes imatges del passat a expenses d'unes altres." (Lummis 1987)⁴

"El passat és fins a cert punt creació nostra. El passat perd la seva entitat i els records es filtren a través de les nostres memòries i les dels altres amb la qual cosa amb cada nova evocació el passat adquireix un caire específic." (Lowenthal 1985)⁵

La mateixa Paloma Aguilar l'obra de la qual comentarem més endavant podem considerar-la dins d'aquest corrent presentista

Barry Schwartz (1990), es refereix també a Halbwachs, Lowenthal i George Herber Mead⁶ en el sentit que constitueixen un grup d'autors que tot i que en les seves investigacions parteixen de concepcions

³ Hobsbawm, Eric; Ranger Terence (eds.) (1987), *The inventions of Tradition*, Cambridge, Cambridge University Press citat per Aguilar Fernández, Paloma (1996) *Memoria y olvido de la Guerra civil española*. Madrid, Alianza Editorial

⁴ Lummis, Trevor (1987), *Listening to History*, Londres, Hutchinson citat per Aguilar Fernández, Paloma (1996) *Memoria y olvido de la Guerra civil española*. Madrid, Alianza Editorial

⁵ Lowenthal, David (1985;1988), *The Past is a Foreign country*, Cambridge, Cambridge University Press citat per Aguilar Fernández, Paloma (1996) *Memoria y olvido de la Guerra civil española*. Madrid, Alianza Editorial

diferents sobre com afecten les condicions presents a les percepcions del passat tenen un nucli comú: presenten un concepte atemporal de memòria col·lectiva que relaciona el que es recorda en un context donat amb les creences, interessos, aspiracions i pors del present. El mateix Schwartz seguint aquesta mateixa noció aplica el marc analític de la memòria col·lectiva a exemples històrics concrets com la reconstrucció de la memòria al voltant d'Abraham Lincoln.

Per últim comentar que en el marc de la crítica a alguns aspectes de la teoria de Halbwachs alguns autors utilitzen el terme memòria social enlloc de memòria col·lectiva per evitar el sentit de reïficació a que ens referíem abans. Félix Vázquez (2001), per exemple utilitza el concepte memòria social per que el considera més adequat per reflectir la intersubjectivitat de les col·lectivitats.

En definitiva però per no perdre's en debats teòrics és interessant la consideració que Paloma Aguilar fa referint-se a que termes com memòria col·lectiva, memòria social, memòria pública es refereixen al caràcter global, social o col·lectiu de la mateixa que és el punt de vista que ens interessa i que prenem com a marc teòric en aquest treball sobre la llista de distribució "Guerra Civil Española".

Les aportacions de tots aquests autors reinterpretant la teoria de Halbwachs ens permeten adoptar un marc teòric que parteixi de la idea bàsica de memòria com a fet col·lectiu des del present però tenint en compte el seu context global i local. Així doncs el punt de vista que s'adopta per l'estudi de cas és una definició de memòria com a esdeveniment col·lectiu en el present fruit de la interacció entre diversos agents i des d'una perspectiva dinàmica de procés social.

3.1.4 El debat entre memòria i història.

El debat entre memòria i història és present quan s'aborda qualsevol objecte d'estudi vinculat a la memòria. En el nostre cas trobem que la definició amb que més sovint apareix anomenat el procés social de recuperació i reivindicació de la memòria col·lectiva dels vençuts de la guerra civil és el de "*Recuperació de la memòria històrica*" la qual cosa ens dona una idea de la presència de la relació entre els dos conceptes.

Per tal de veure una panoràmica general del debat ens és útil l'anàlisi de Vázquez (2001), quan aborda aquest debat i ens presenta dues grans tendències; les que consideren la memòria i la història com a fets diferents i les que consideren la memòria com un complement adequat d'altres fonts amb les que es construeix la historiografia i sobre tot per que permet la recuperació de les dimensions humanes en el discurs historiogràfic.

---

⁶ Mead, George Herbert (1929) *The nature of the past*; John Coss (comp) *Essays in Honor John Dewey*. New York: Henry Molt, pàg 235-242 citat per SCHWARTZ, Barry. 1990. *La Reconstrucción De Abraham Lincoln*. In: Anon. *Memoria compartida. La naturaleza social del recuerdo y del olvido*. Barcelona: Paidós. ISSN 84-7509-745-6.

Halbwachs es posicionava en el primer grup ja que per ell la memòria col·lectiva no s'ha de confondre amb la història. L'expressió "memòria històrica" la considerava poc afortunada ja que associa dos termes que segons ell s'oposen en més d'un aspecte: La memòria es situa a l'àmbit de la societat i la història a l'àmbit disciplinar. La memòria no està lligada a períodes que actuen com a divisions sinó que està estretament vinculada al present i als marcs socials del present. La història en canvi es refereix al passat i present i la defineix com la recopilació de fets que han ocupat la major part de la memòria dels éssers humans, aquests esdeveniments es llegeixen, s'ensenyen i s'aprenen i s'escullen en funció de les necessitats i regles presents.

Posteriorment s'ha considerat que aquesta diferenciació tan neta entre una i altra no és tan fàcil. Memòria i història mantenen relacions quotidianes i la memòria no només s'alimenta d'ella mateixa sinó que també assimila relats, informacions procedents tant de la història com d'altres fonts vinculades als mitjans de comunicació, museus, celebracions etc. La historiografia al seu temps també recorre a testimonis de primera ma per construir el seu discurs.

Així doncs a l'hora d'abordar memòria i història de nou el referent de Halbwachs i les seves reinterpretacions són la base teòrica de la reformulació de les relacions entre aquests dos conceptes:

Per Jelin (2002), La memòria és font crucial per la història i funciona com a estímul en la elaboració de la agenda de la investigació històrica mentre que la història permet qüestionar i provar els continguts de les memòries i això és útil a l'hora de narrar i transmetre memòries crítiques establertes i provades. I tot això sense deixar d'oblidar que els relats de la història, l'elecció de temes i els discursos de veritat històrica estan emmarcats en les relacions de poder i les circumstàncies del moment en que es realitzen.

També Pierre Nora partint de la diferenciació entre memòria i història relaciona els dos conceptes en el sentit que la nova concepció d'història pren la memòria com a objecte i així l'anàlisi de memòries col·lectives pot i ha de transformar-se en punta de llança d'una història que es defineixi com a contemporània.

Per últim Paul Ricoeur (Blain 2003), en el mateix sentit, afirma la necessitat mútua entre el concepte de memòria col·lectiva i el de història de manera que la memòria pot contrarestar la tendència de la història a oficialitzar un cert estat de la memòria i al mateix temps la història dona una dimensió crítica a la memòria.

Malgrat tot el terme memòria històrica continua essent polèmic i font de debat teòric, només citar per exemple la diferenciació entre memòria històrica, memòria col·lectiva i memòria comú que fa Marie Claire Lavabre (2006).⁷

En resum però tot i que el debat entre memòria i història és viu i el terme memòria històrica sovint és discutit, ens serà útil adoptar la perspectiva de considerar aquesta denominació con una expressió adequada per anomenar el fenomen que analitzem més enllà de polèmiques sobre la relació entre aquests dos conceptes.

3.1.5 L'oblit, l'altre cara de la memòria

Si parlem de memòria cal també tenir present l'oblit i el silenci ja que aquests formen part de la memòria. En el cas escollit de la memòria de la guerra civil la dimensió de l'oblit i del silenci és molt important per entendre el moviment social on emmarquem el nostre objecte d'estudi.

Halbwachs explica l'oblit per la desaparició total o parcial dels marcs socials, la deformació d'alguns dels nostres records o pel fet que els marcs canvien d'un període a un altre.

Però quan s'aborda l'oblit des del punt de vista de la memòria traumàtica cal analitzar-lo en les seves diferents dimensions. Paul Ricoeur ha analitzat a fons el tema de l'oblit com part de la memòria. Ell parla de diferents tipus d'oblit: hi ha un oblit definitiu quan s'esborren totalment els fets, testimonis i processos, és un oblit en estat pur que no permetria la rememoració dels esdeveniments, hi ha un "oblit" en reserva, un oblit de supervivència, un oblit benèfic.

En el cas de memòries traumàtiques es donen diverses situacions: Els testimonis dels esdeveniments traumàtics poden "oblidar" per sobreviure, per que el record és massa dolorós i traumàtic per abordar-lo. Aquesta situació és diferent en el cas de persones que no han viscut directament els esdeveniments i que es posicionen de manera diferent respecte a la memòria d'aquests esdeveniments. En aquest sentit les situacions "oblidades" apareixen de nou a partir de canvis en els marcs culturals i socials. Els esdeveniments "oblidats" cobren importància en el present pels canvis generacionals o de context social i polític. El cas de la guerra civil espanyola té molta part d'aquest component.

El context polític pot generar també un oblit polític ja sigui com a estratègia d'ocultació i destrucció de proves i testimonis o com a un oblit pactat per no treure a la llum esdeveniments que poden resultar conflictius en un nou escenari de relacions i disputes polítiques.

---

⁷ Lavabre defineix memòria històrica com el procés pel qual els conflictes i interessos del present operen en la història. La memòria col·lectiva estaria molt condicionada per l'experiència viscuda però la considera en un sentit metafòric de consciència de grup. És una consideració que té una forta influència de Pierre Nora i els seus lieux de mémoire. Per últim la memòria comú és per Lavabre el conjunt de records compartits entre els individus al voltant d'una experiència viscuda.

L'oblit és present també en l'acte de recordar ja que hi ha una selecció d'esdeveniments a recordar i no altres, així doncs en parlar de "recuperar la memòria" hi ha un acte de selecció i per tant també d'oblit. El que es selecciona per recordar i per oblidar estaria també vinculat al context del present.

El silenci està relacionat amb l'oblit i per tant també a la memòria. L'expressió del silenci en els esdeveniments traumàtics s'explica per la por i la repressió, per la voluntat de no transmetre experiències doloroses, com a estratègia de supervivència o per la manca d'interlocutor que vulgui escoltar. El darrer cas és característic de situacions de transició on la voluntat de reconstrucció i mirada cap el futur silencia les memòries que porten a un record traumàtic.

En definitiva doncs remarcar que quan parlem de memòria parlem també d'oblit i de silenci i que l'expressió de cadascun està en funció de la situació de contextos socials i polítics.

3.2 LA DIMENSIÓ GLOBAL: LA CULTURA DE LA MEMÒRIA I ELS MOVIMENTS SOCIALS PER LA MEMÒRIA A LA SOCIETAT DE LA INFORMACIÓ

3.2.1 Societat de la informació i cultura de la memòria

En el marc de la societat de la informació hi ha un interès creixent pel passat i la memòria, és el que s'anomena una cultura de la memòria. És un interès que s'expressa en l'àmbit social, polític i fins i tot econòmic que es reformula i reconstrueix en el context de les pròpies característiques de la societat de la informació i els instruments que la caracteritzen, les tecnologies de la informació i la comunicació. Parlarem a continuació de com aborden directa o indirectament diversos autors aquest fet i parlarem de com relacionem amb el nostre objecte d'estudi alguns conceptes teòrics que ens serviran per ubicar la perspectiva d'anàlisi que utilitzarem en l'estudi de cas.

Huyssen (Diciembre 2000), considera que a la societat actual hi ha un avenç dels passats- presents en detriment dels futurs- presents en el sentit que la manca de projectes col·lectius de futur en un món excessivament individualista llança als individus en busca de la identitat al passat. Davant l'incertesa del futur i la rapidesa en les transformacions socials el passat torna a cobrar importància i es produeix una museïtzació del món.

Huyssen es refereix també a la dimensió global i local de la memòria en la societat de la informació i així per exemple l'Holocaust jueu a banda de ser un esdeveniment específic esdevé una metàfora per altres històries traumàtiques i la seva memòria és present a Ruanda, Bòsnia o Kosovo. Al mateix temps també hi ha una reactivació de les memòries locals i particulars. La globalització dels esdeveniments actua com a potenciador de discursos traumàtics de memòria però al mateix temps per Huyssen pot encobrir o bloquejar la reflexió sobre les particularitats de les memòries locals.

La cultura de la memòria s'expressa en forma diversa, des de l'expressió política i social que posa l'èmfasi en els drets humans, la justícia i la responsabilitat col·lectiva fins a una creixent presència i èxit dels productes culturals vinculats a la memòria: pel·lícules, DVD, series de TV... el màrqueting de la indústria cultural i de les comunicacions és present i reactiva aquesta cultura de la memòria.

Pierre Nora es refereix a la paradoxa de la memòria a la postmodernitat. Considera que es parla tant de memòria perquè ja gairebé no queda res d'ella, així mentre les societats tradicionals tenien una concepció del passat contínua, les societats contemporànies han separat la memòria de la continuïtat de la reproducció social. Ara es compartimenta la memòria com si fos una forma discursiva i així l'únic recurs és representar i reinventar el que ja no es pot experimentar espontàniament. Tot això juntament amb el desenvolupament dels mitjans de comunicació ha generat un interès nou per l'opinió, per la imatge, per l'esdeveniment. Nora considera que la memòria moderna està basada en la materialitat de la petjada, en la immediatesa del registre o la visibilitat de la imatge.

Jeffrey K. Olick (1998), considera que a les societats contemporànies la presència de la memòria en la esfera pública és fonamental. El vincles tradicionals de les comunitats rurals tradicionals desapareixen i deixen pas a noves identitats i per tant a noves memòries i així el problema de la memòria esdevé doncs el problema de la identitat col·lectiva en les societats complexes. En el cas de les societats democràtiques l'expressió de les identitats i memòries transcendeix a l'àmbit públic on s'ajunta la dimensió privada i l'oficial que adopten noves formes d'expressió i controvèrsia.

En aquest sentit el caràcter narratiu i construït de la història en el marc d'un món complex i multidimensional fomenta la cerca de noves reinterpretacions del passat que fugin de les versions amb pretensió d'objectivitat i els grans relats. La recerca de la memòria local, de les petites històries anònimes estarien d'acord amb aquesta nova manera d'abordar el passat en el qual les diverses memòries s'expressen simultàniament a través de la multiplicitat de canals i ofereixen a una audiència diversa la seva pròpia versió i producció de memòria.

Les possibilitats que ofereixen les tecnologies de la informació i la comunicació faciliten l'expressió, producció i interacció d'aquestes memòries a través de canals alternatius als mitjans de comunicació de masses i permeten la creació de contextos culturals de relació vinculats a la memòria. L'exemple que prenem com a objecte d'estudi estaria en aquest àmbit.

Tot i que directament no es refereix al tema de la memòria en el sentit que el tractem, fem un apunt sobre el pensament de Pierre Lévy (1990), que ens servirà per alguns dels enfocaments que adopta l'anàlisi de la memòria. Lévy entén la xarxa com una nova interfície social que implica l'adopció de les noves tecnologies de la intel·ligència. Fa una anàlisi històrica del pas de l'oralitat a l'escriptura i

al nou context de l'hipertext, fets que determinen la configuració de diferents sistemes cognitius. Les etapes no són exclusivament lineals i alguns dels seus trets es poden produir simultàniament. Així l'etapa de l'oralitat que no té tècniques de registre exterior tracta com a únic el fet oral i la seva memòria, l'escriptura separa la identitat del record i el coneixement i introdueix la preocupació per la veritat. El saber informàtic segons Lévy s'allunya de la memòria o en tot cas la memòria és objectivada fins a tal punt que la veritat deixa de ser un punt fonamental en benefici de la operativitat i la velocitat. Això no vol dir però que s'accepti qualsevol cosa sense anàlisi si no que es consideren vàlids models diversos obtinguts en funció de la seva pertinència o rapidesa. Així doncs s'accepten o no els diferents models enlloc de pretendre una veritat única. És aquest darrer punt el que ens serveix per contextualitzar les expressions de les diferents memòries.

3.2.2 La memòria com a expressió de la identitat col·lectiva en el marc de moviments que neixen a la societat civil

La memòria forma part de la identitat, una identitat col·lectiva que per Castells (1998), s'expressa dins la societat de la informació a través de múltiples expressions i que és fruit de la revolució tecnològica, la transformació del capitalisme i la difuminació de l'estatisme. La memòria i la seva expressió la podem considerar en aquest àmbit . Castells defineix la identitat i identitats dels actors socials com el procés de construcció de sentit atenent a un atribut cultural o un conjunt relacionat d'atributs culturals. Les identitats són construïdes i per fer-ho prenen com a material base la història, la geografia, les institucions, la memòria col·lectiva etc. i ho fan en un context marcat per les relacions de poder

La identitat resistència, aquella on dels actors en posicions devaluades o estigmatitzades s'oposen a la lògica de la dominació és el tipus més important de construcció de la identitat a la nostra societat. Però també la identitat resistència pot esdevenir identitat projecte quan els actors basant-se en els materials culturals de que disposen construeixen una nova identitat que redefineix la seva posició a la societat i en fer-ho busquen la transformació de tota l'estructura social. La dinàmica de les identitats, com es construeixen, qui ho fa i quin resultat obtenen no es pot abordar de manera general sinó que depenen del context social.

Els moviments i expressions col·lectives de recerca de la memòria es poden contextualitzar també en el marc en que Castells fa l'anàlisi d'altres moviments com l'ecologisme, el feminisme, de reivindicació de l'autonomia, la participació etc. Són el resultat de la interacció de la globalització amb el poder de la identitat i les institucions de l'estat. Val a dir que caldria considerar que la memòria com a expressió d'identitat inclou tant els moviments socials que neixen al voltant de la reivindicació de la pròpia memòria com el fet que altres moviments socials adopten també el discurs de la memòria. En

aquest sentit veurem que en el cas que ens ocupa de la reivindicació de la memòria dels vençuts de la guerra civil espanyola moviments com l'ecologista o el veïnal adopten també el discurs de la memòria.

Els moviments socials sorgeixen en el marc de la societat civil i aquest concepte de societat civil és important a l'hora d'entendre fenòmens com el que analitzem. El terme societat civil pres com a concepte operacional permet analitzar la realitat social i així ens referim a la societat civil com a una esfera amb autonomia relativa respecte a l'estat i el mercat en la qual els ciutadans amb els seus valors, opinions i preocupacions s'organitzen i es comuniquen en termes d'objectius socials i polítics.

Aquesta perspectiva d'anàlisi implica diferenciar aquest concepte de societat civil de l'estat i el mercat però al mateix temps considerar la interrelació entre ells, és el que es defineix com aproximació minimalista a l'estudi de la societat civil (Cammaerts et al. 2002), aquesta consideració parteix de les aportacions de Habermas i Gramsci i es diferencia d'altres anàlisis anomenats generalistes que parteixen de la tradició de Hegel i Marx que inclouen el mercat dins la societat civil.

Pel nostre estudi ens situarem en la primera accepció ja que com hem vist el moviment que volem analitzar es situa en el marc de la societat civil i s'interrelaciona amb l'estat però també ho fa amb el mercat. Aquesta cultura de la memòria té una expressió diversa tant a través dels moviments reivindicatius que ubiquem en l'àmbit de la societat civil, a través del l'estat i el seu paper en l'àmbit del reconeixement legal de les seves iniciatives o el mercat amb una creixent producció cultural vinculada a la memòria.

Situem doncs els moviments socials en el context de la societat civil i un cop hem definit aquest darrer concepte hem de considerar la dimensió del terme "moviment social". De nou l'amplitud o restricció en la seva definició és font de debats: prendrem però el concepte en el sentit tal i com el pren Castells, com a conjunt d'accions col·lectives conscients l'impacte de les quals tant en cas de victòria com de derrota transforma els valors i les institucions de la societat. Analitzar aquests moviments vol dir entendre'ls a través del seu discurs i les seves pràctiques.

També a l'hora de fer l'anàlisi d'aquests moviments la idea de xarxa és important, en aquesta societat de la informació, els actors socials en relacionar-se construeixen les seves xarxes de relació, la societat de la informació com afirma Castells és la societat xarxa però tot i que les xarxes socials es desenvolupen i potencien en el marc de les tecnologies de la informació i la comunicació no són producte ni depenen d'aquestes de les noves tecnologies.

En definitiva doncs en aquesta societat de la informació hi ha un interès creixent per la memòria en un context de "glocalització" on conviu una globalització dels esdeveniments i les interpretacions clau

vinculades a la memòria amb un interès creixent per les particularitats i la recerca de memòries en clau local. La memòria com a fet social i cultural s'expressa amb les eines i canals d'aquesta societat de la informació i així al mateix temps la memòria és present en el discurs global dels drets humans, la producció cultural a través dels mitjans de comunicació de masses i la producció alternativa de discursos i expressions col·lectives diverses per exemple a través de la xarxa.

3.3 LA DIMENSIÓ LOCAL: LA MEMÒRIA DE LA GUERRA CIVIL ESPANYOLA.

3.3.1 Introducció

Tot i que els estudis i les reflexions al voltant de la guerra civil han estat una constant en l'àmbit de la historiografia des de la transició, la reflexió al voltant de la memòria col·lectiva de la guerra civil espanyola, el seu ús i les seves pràctiques és una temàtica tractada des de fa relativament poc temps. Paral·lelament a la presència els darrers anys de les diferents iniciatives vinculades a la recuperació de la memòria col·lectiva de la guerra civil en l'àmbit social i polític, s'ha produït també un increment dels estudis i anàlisis al voltant de la memòria de la guerra civil i la seva presència durant el franquisme, la transició i les diferents etapes democràtiques.

També molt recentment podem trobar ja reflexions al voltant del propi moviment per la recuperació de la memòria col·lectiva que apareix als darrers 90 i en el qual contextualitzem el nostre objecte d'estudi. Val a dir que tot i que algunes reflexions citen la importància de les tecnologies de la informació i la comunicació en aquesta nova etapa, no hi ha gairebé cap estudi que consideri a fons la dimensió de la memòria col·lectiva en el marc de la societat de la informació i les tecnologies de la informació i la comunicació.

Fem doncs un repàs del que ha estat la presència de la memòria de la guerra civil durant el franquisme, la transició i les diferents etapes democràtiques fins arribar a l'actualitat per situar-nos en els paràmetres en els quals s'emmarca el nostre objecte concret d'anàlisi, la llista de distribució "Guerra Civil Española". Farem un breu repàs d'aquest context del qual si que s'han escrit a hores d'ara moltes pàgines, així doncs assumim el risc d'una certa simplificació d'un tema tan extens i sensible però creiem que es necessari per veure com arribem al context actual.

3.3.2 La memòria de la guerra civil durant el franquisme i la transició

L'estudi de Paloma Aguilar (1996), està considerat com un dels pioners en els estudis sobre la presència i ús de la memòria de la guerra civil i és referència d'altres estudis que s'han fet posteriorment.

El discurs sobre la memòria de la guerra civil és present i es transforma en el seu ús tant durant el franquisme com en la transició i les diferents etapes democràtiques. Les transformacions que viu

aquest record i presència de la guerra civil és el que marca les actuacions polítiques, socials i culturals de les diferents etapes de la història recent.

El regim franquista basarà el seu discurs legitimador en tres factors: En primer lloc la justificació del cop d'estat que conduirà a la guerra, en segon, l'exaltació de la victòria militar i en tercer, la marginació i repressió del vençut. Així doncs durant el primer franquisme es produeix una socialització política i social en el discurs de la il·legitimitat del règim de la II República, la creació del mite de la "cruzada" basat en la identificació religiosa de la victòria militar en consonància amb la ideologia nacional catòlica i l'exhaltàció dels símbols, personatges i espais vinculats a la victòria a la guerra. També es produeix una difusió dels valors propis de les elits del bàndol nacional.

L'adversari serà criminalitzat i per tant l'expressió de la seva memòria negada i perseguida. Per Aguilar qualsevol possibilitat de reconciliació entrava en contradicció amb la legitimitat del règim per la qual cosa aquesta possibilitat no era contemplada. A més durant els primers anys del franquisme amb l'objectiu d'afiançar el poder i la legitimitat del discurs oficial es recorrerà a la violència i el terror. L'expressió doncs de la memòria republicana queda reprimida i perseguida o en mans de l'exili que en aquell moment també té una situació precària.

El discurs del règim franquista es modifica a partir dels anys 60. El règim s'afiança a través de la seva institucionalització i exercint un ferri control social i aconsegueix un reconeixement exterior que fins aleshores no havia tingut. A més als anys 60 hi ha ja una presència pública d'una generació nascuda en la postguerra que té un vincle diferent amb l'experiència de la guerra. En aquestes circumstàncies la legitimitat que es basa només en l'origen es desdibuixa i així el discurs de la "cruzada" es va transformant en el discurs de l'exaltació de la pau com a legitimador del règim en el sentit que aquest garantitzava la pau necessària pel desenvolupament econòmic. El terme "cruzada" deixa pas a altres termes més ambigus per referir-se a la guerra fins que la denominació guerra civil arriba a ser el terme acceptat ja a finals dels 70 i durant la transició com a expressió del discurs de la guerra com una bogeria col·lectiva i conflicte fratricida. També la progressiva fragmentació de la coalició vencedora crea diferents comunitats de memòria que beneficien aquest oblit del discurs original (Richards 2006). De tota manera Aguilar sosté que el règim mai va renunciar del tot al discurs de la legitimitat d'origen ja que això hauria anat en contra la seva pròpia supervivència.

La memòria dels vençuts resta silenciada i en l'àmbit privat. El franquisme continua exercint un fort control social i polític i els efectes traumàtics de la repressió del primer franquisme encara són presents. En el context internacional el discurs de l'anticomunisme en el context de la guerra freda, tampoc afavoreix l'expressió de determinats aspectes de la memòria dels vençuts.

D'altra banda però assistim a un context de canvis econòmics que propiciaran els moviments migratoris del camp a la ciutat i un progressiu desenvolupament econòmic que si bé no beneficiarà per igual a tots els grups socials si que contribuirà a desdibuixar i canviar l'estructura social vigent durant la guerra i la postguerra. La migració massiva del camp a les grans ciutats modificarà l'estructura de les zones rurals que s'aniran despoblant i per tant el context de control i repressió de proximitat que s'exercia en aquestes zones anirà perdent importància pels efectes de la seva progressiva despoblació. Tots aquests factors juntament amb el canvi generacional dels que han viscut la guerra pels que han nascut durant la postguerra i per tant no han viscut directament el conflicte, fa que a nivell col·lectiu alguns autors parlin d'un certa voluntat d'oblit i amnèsia del record traumàtic de la guerra o una acceptació de la sensació nascuda sota els efectes d'una por més o menys conscient de que per no tenir problemes cal callar i no 'implicar-se en res que soni a acció política.

A la mort de Franco i durant el procés de la transició, la memòria de la guerra civil torna a ser present. A nivell polític la tesi d'Aguilar (1996), parla d'un pacte entre les elits polítiques per no instrumentalitzar el conflicte de la guerra amb finalitats partidistes. Les evocacions a la guerra foren constants durant la transició en un sentit alligonador, el del "mai més", que es fonamentava en un consens basat en el fet que la guerra fou una bogeria col·lectiva en el que tothom hi va tenir culpa. No s'entra a discernir qui va tenir la culpa de la guerra o quina repressió va ser més intensa. El record de la dictadura era encara present i no era possible encara una reflexió serena sobre el conflicte. D'altra banda la por al risc d'un nou enfrontament juntament amb les tensions socials i polítiques que es viuen durant aquells anys fan que les veus més crítiques amb aquest model de transició quedin relegades. També a nivell social durant els primers anys de la transició hi ha un desig de mirar cap el futur i de deixar de banda el passat. L'acord tàcit sobre el fet que el passat no havia de ser motiu d'enfrontament va potenciar la consolidació pacífica de la democràcia i va afavorir que la transició es convertís en el seu mite fundacional.

En l'àmbit cultural però si que hi ha una constant producció en l'àmbit cinematogràfic, literari o historiogràfic que aborda sobre tot els anys de la guerra i la immediata postguerra. En l'àmbit cinematogràfic la producció és constant durant les dècades dels 70 i 80 fins arribar al context actual. Per exemple, les produccions del que s'anomena documental reflexiu com el cas de *Canciones para después de una guerra* (Basilio Martín Patino 1976), *Queridísimos Verdugos* (Basilio Martín Patino 1977) o sobre tot durant els 80 i 90 a través de la ficció ubicada en el marc de la guerra i la postguerra com *Las largas vacaciones del 36* (Jaime Camino 1976), *Las bicicletas son para el verano* (Jaime Chávarri 1984), *Ay Carmela* (Carlos Saura 1990) etc. En l'àmbit literari també hi ha una ampla producció de ficció que té la guerra i la postguerra com a escenari, citem entre d'altres l'obra d'escriptors com Joan Sales i la seva novel·la "Incerta Glòria", Mercè Rodoreda, Pere Quart, Juan

Marsé, Miguel Delibes o Manuel Vázquez Montalbán entre molts d'altres . La producció historiogràfica és també important tot i que en bona part l'accés a determinats arxius continua tancat en aquests anys.

Durant les etapes del govern socialista dels anys 80 el tema de la memòria de la guerra civil quedarà relegat i els governs socialistes no aborden mesures significatives de rehabilitació de les víctimes que més tard recolzaran. Espinosa, citat per Ruiz Torres (2006) anomena aquesta etapa com la de suspensió de la memòria en el qual l'esquerra continua acceptant el pacte de no instrumentalització política del passat.

3.3.3 Canvi de conjuntura. La reactivació de la memòria a la societat civil

A mitjans dels 90, alguns autors parlen de 1996 altres alguns anys abans hi ha un canvi de conjuntura: de nou el canvi generacional i el context internacional ajuden a explicar les raons d'aquest canvi. Arriba a l'escena pública una nova generació, la generació anomenada dels "nets de la guerra" que no va fer la transició i que no es sent responsable de mantenir el seu pacte i les circumstàncies que el van envoltar. Hi ha doncs una transformació en la cultura política d'una generació que ja no viu la culpa i la por a un nou enfrontament i que reivindica la rehabilitació moral política i jurídica de les víctimes del franquisme.

D'altra banda hi ha un nou context internacional favorable al reconeixement i rehabilitació de les víctimes dels totalitarismes i també a no deixar impunes els crims i genocidis comesos. Així en aquests anys es produeix l'acció del Tribunal Internacional de La Haia contra els crims a la guerra de l'ex-iugoslàvia o en l'àmbit llatinoamericà el qüestionament i abolicció de lleis de punt final i el processament dels protagonistes de les dictadures dels anys 70 a Argentina i Xile. Entre d'altres el 1999 Augusto Pinochet es detingut a Londres per iniciativa del jutge Baltasar Garzón i el 2003 la Cámara Nacional de Diputados d'Argentina anul·la les lleis de Obediencia Debida y Punto Final que obren la porta als judicis als culpables dels crims de la dictadura Argentina. Tots aquests fets creen expectatives i noves possibilitats de justícia internacional contra les impunitats.

En aquest context la manca fins aleshores d'iniciatives significatives en l'àmbit institucional per la reparació jurídica moral i econòmica de les víctimes dels esdeveniments traumàtics en el marc dels totalitarismes potenciaran la iniciativa de la societat civil en el terreny de la memòria. En aquest sentit Elizabeth Jelin refereix que:

"Quan l'Estat no desenvolupa canals institucionalitzats oficials i legítims que reconeixen obertament els esdeveniments de violència de l'Estat i repressió passats, la lluita per la veritat i sobre les memòries apropiades es desenvolupa en l'arena social" (Jelin 2002),

A partir de l'any 2000 es viu una eclosió en l'àmbit social i en els mitjans de comunicació de la presència de la memòria de la guerra civil que es consolidarà en forma de moviment social per la recuperació i reivindicació de la memòria col·lectiva dels vençuts de la guerra civil.

Tot i que algunes iniciatives ja eren presents en l'escenari de la societat civil, l'exhumació de la fossa de Priaranza del Bierzo marca el punt de partida de l'Asociación para la Recuperación de la Memoria Histórica (ARMH)⁸ que liderarà el moviment centrat en l'exhumació de les fosses comunes per recuperar la dignitat dels desapareguts del franquisme i donar-los un enterrament digne. A Catalunya l'Associació per la Recuperació de la Memòria Històrica de Catalunya es constitueix i registra al desembre de 2002.

Les diverses iniciatives partiran de particulars, sindicats, vinculades a partits polítics i s'organitzaran per portar a terme les diverses iniciatives. Aquest moviment per la recuperació de la memòria és divers i s'estructura a partir dels diferents interessos vinculats a la memòria: els col·lectius amb un interès genèric en la memòria⁹, els ubicats en l'àmbit local¹⁰, els vinculats als interessos i propostes d'algun col·lectiu concret¹¹, a un espai commemoratiu¹², a favor de l'anul·lació de sentències judicials de la legislació repressiva del franquisme etc. Els mitjans de comunicació i les tecnologies de la informació i la comunicació han estat molt importants per la configuració i difusió de l'activitat d'aquests col·lectius però també per iniciatives individuals o col·lectives que sense organització com a entitat presencial s'han anat configurant¹³. El cas que analitzarem estaria en aquesta dimensió.

Hi ha diversitat entre les línies d'actuació dels diferents col·lectius: autors com Sergio Gálvez (2006), parlen de diversos centres d'interès al voltant dels quals els diferents col·lectius centrarien els seus objectius de reivindicació: la promoció d'iniciatives institucionals en busca de la reparació moral, jurídica i econòmica de les víctimes i represaliats del franquisme, la anul·lació dels procediments judicials militars i civils realitzats durant la dictadura, la recerca d'una solució a la qüestió de les fosses comunes i els desapareguts del franquisme i l'accessibilitat als arxius militars, públics, privats i eclesiàstics.

---

⁸ <http://www.memoriahistorica.org/>: Web de l'Associació para la recuperació de la memòria històrica
<http://www.memoriacatalunya.org/>: Web de l'Associació per la recuperació de la memòria històrica

⁹ Entre d'altres per exemple: La coordinadora per la memòria històrica de Catalunya: <http://www.coordinadoramh.org/inici/index.html>, el Foro por la memoria: http://www.nodo50.org/foroporlamemoria/seccion.php?id_seccion=3 o el Projecte Todos los nombres: <http://www.todoslosnombres.org/>

¹⁰ Per exemple: No jubilem la memòria que es centra en la recuperació de la memòria a l'àmbit del Priorat <http://www.nojubilemlamemoria.tk/> o el Centre d'estudis d'investigació històrica del Baix Maestrat- Montsià: <http://www.memoriadelesilles.org/index.htm>
<http://www.ceibm.org/>, Memòria històrica de les Illes Balears: <http://www.memoriadelesilles.org/index.htm>

¹¹ Per exemple: Associació de perjudicats per la incautació del govern franquista: <http://www.garbi.com/incautacio/>

¹² Per exemple: La fossa militar del cementiri de manresa: <http://www.guiamanresa.com/fossa/>

¹³ Trobem multitud d'espais a la xarxa que parteixen d'iniciatives de particulars, entre molts d'altres: Memoria Republicana: <http://www.sbhac.net/Memoria.htm>; La memoria de los nuestros: <http://www.periquete.memoriahistorica.org/>; Altavoz del frente: canciones republicanas de la guerra civil española: <http://personales.ya.com/altavoz/>

També hauria diversitat en objectius dels diferents col·lectius, mentre que alguns d'ells com els vinculats a l'ARMH es centrarien en el discurs del dret dels familiars de les víctimes a gestionar el dol i les commemoracions, un discurs lligat a la promoció dels drets humans, altres col·lectius com per exemple els vinculats al Foro por la Memoria aposten per una politització més expressa de les qüestions vinculades a la memòria dels vençuts de la guerra civil.

D'altra banda entitats d'àmbit internacional com Amnistia Internacional o el Equipo Nizkor han elaborat amplis informes per la rehabilitació de les víctimes i represaliats del franquisme així com en contra de la impunitat dels crims del franquisme emparant-se en la legislació internacional ¹⁴

És interessant també remarcar com col·lectius vinculats a altres moviments socials adopten també el discurs de la memòria i en aquest sentit en diversos casos la recuperació dels espais i el patrimoni de la guerra civil en el territori conflueix en interessos amb les reivindicacions de preservació dels espais naturals o els entorns de vida als barris.¹⁵ La memòria és doncs present en el discurs de la preservació de l'entorn natural i així en els darrers anys han sortit iniciatives a nivell local de construcció d'itineraris turistico-culturals vinculats a la memòria de la guerra civil: La Ruta de la pau a la Terra Alta que recorre els escenaris de la batalla de l'Ebre o les Rutes de Salamina (basades en la novel·la de Javier Cercas) a la comarca del Pla de l'Estany en són un exemple¹⁶.

Els mitjans de comunicació han estat també font d'iniciatives vinculades a la memòria. Destaquen els diversos documentals d'investigació realitzats per TV3 des de l'any 2000 al voltant de diverses temàtiques relacionades amb la memòria dels vençuts de la guerra civil i amb un impacte social remarcable com *Els nens perduts del franquisme*, *Les fosses del silenci* o *El comboi dels 927*, entre d'altres. També en l'àmbit del cinema es revitalitzen les propostes de memòria ara d'una forma diferent a la que s'havia donat en dècades anteriors i on el testimoni de la memòria cobra importància, *Soldados de Salamina* (David Trueba 2003) o *Extranjeros de si mismos* (Javier Royo y

---

¹⁴ 2004 Equipo Nizkor: La cuestión de la impunidad en España y los crímenes franquista
<http://www.derechos.org/nizkor/espana/doc/impuesp.html>.

Amnistia Internacional : La cuestión de la impunidad en España y los crímenes franquistas (18 juliol 2005) Víctimas de la Guerra civil y el régimen franquista: el desastre de los archivos, la privatización de la verdad (30 de març de 2006)
Víctimas de la guerra civil y el franquismo: no hay derecho preocupaciones sobre el proyecto de ley de "derechos de las víctimas de la guerra civil y del franquismo" (Novembre 2006)

¹⁵ La llista de distribució Guerra Civil Espanyola es fa ressó d'aquesta confluència: l'any 2000 un dels missatges fa referència a les iniciatives per la recuperació dels espais vinculats a la batalla de l'Ebre impulsades des de la Universitat de Barcelona, la Plataforma per la Defensa dels Valors Naturals, Històrics i Paisatgísties de la Terra Alta i els mateixos integrants de la llista. L'any 2007 també a la llista GCE apareix la referència apareguda en premsa on s'informa de la mobilització de diferents col·lectius: El grup ecologista l'Escrucó, entitats veïnals i d'altres per la preservació de bateria de defensa de Tamarit davant la possibilitat que una immobiliària construeixi en aquest espai. En el cas del grup ecologista s'aludeix al fet que hi ha espècies de rat-penats protegits que tenen com a hàbitat els búnkers de la bateria de defensa. (Es pot seguir aquest tema a través de la carta al director enviada a El Periódico de Catalunya el 8 d'abril de 2007 i a l'editorial i reportatge que el Diari de Tarragona dedica a aquest fet el 19 d'abril de 2007)

¹⁶ Ruta de la pau a la terra alta: <http://www.terra-alta.org/index.htm>; Rutes de Salamina:
<http://www.plaestany.net/salamina/Rutes.htm>

José Luis López Linares, 2000). Destaca el col·lectiu *Imatges contra l'oblit*, un grup de directors de diferents països que centren la seva activitat en la realització de documentals i filmografies destinades a la recuperació de la memòria col·lectiva de les víctimes del franquisme amb títols com *La guerrilla de la memoria*; (Javier Corcuera 2001), *Muerte en el Valle* (Christina Hardt 1996) *Santa Cruz...por ejemplo* (Günter Schwaiger 2005) .

L'àmbit dels mitjans de comunicació ha estat també clau en la difusió del discurs revisionista i així els defensors d'aquest discurs han trobat a mitjans com la COPE , Libertad digital o La Razón una plataforma de difusió . Aquest discurs revisionista liderat per periodistes i personatges com Pio Moa o Cesar Vidal ¹⁷ té els seus orígens en la revisió del discurs oficial del franquisme als anys 60 que van portar a terme historiadors com Ricardo de la Cierva en el marc del que s'anomenà la nova historiografia franquista, en el context actual, però es vehicula a través de l'estratègia mediàtica dels mitjans de comunicació citats.

Autors com Pedro Ruiz Torres (2007) o Arturo Peinado (2006), analitzen l'irrupció d'aquests corrents en el marc de la influència dels moviments neoconservadors que s'inspiren en les anomenades "think tanks", les factories de pensament dels "neocons" estatunidencs que parteixen o inspiren els partits i moviments de dreta i que compten amb poderoses plataformes mediàtiques de difusió. De nou la dimensió global és present en la dimensió local.

3.3.4 Canvi de conjuntura. L'àmbit polític institucional i les lleis de la memòria

A nivell polític, a mitjans dels 90 es trenca el pacte tàcit de no instrumentalització del passat amb fins polítics i a les campanyes de finals dels 90 i posteriorment el passat torna a l'escena de les pugnes electorals, (Aguilar Fernández 2006)

Coincidint amb l'arribada del Partit Popular al poder es succeeixen una sèrie d'aniversaris com la de l'inici i final de la guerra civil el 1996 i 1999 respectivament i el de l'aprovació de la constitució el 1998, tot això més la creixent presència del moviment social per la recuperació de la memòria històrica posen a sobre la taula pública la qüestió de la memòria de la guerra civil.

La memòria es trasllada al Parlament estatal i durant el govern del Partit Popular i posteriorment a partir de 2004 amb la tornada dels socialistes al govern les iniciatives vinculades al reconeixement i

---

¹⁷ En resum , les tesis defensades pels revisionistes afirmen que la guerra civil s'inicia al 1934 quan segons ells el PSOE i ERC conspiren contra la legalitat republicana per imposar un règim revolucionari que eliminés la dreta, això es materialitzaria en la revolució de 1934 que significaria la no acceptació dels resultats de les eleccions de 1933. Això motivaria i justificaria el cop d'estat del 1936. D'altra banda aquestes tesis banalitzen la repressió del franquisme fan una desqualificació del paper del moviment antifranquista.

reparació moral de les víctimes de la guerra i la repressió franquista han estat constants i no exemptes de polèmica en el marc de la pugna entre els dos principals partits a nivell estatal ¹⁸. En aquest sentit si bé el Partit Popular va recolzar al 2002 la condemna del passat franquista i l'homenatge a les seves víctimes en el marc d'una acció consensuada que al mateix temps es mostrava partidària de mantenir l'esperit de concòrdia i reconciliació de la transició, posteriorment s'ha mantingut al marge o contrari a la majoria d'iniciatives legislatives que s'han fet des d'aleshores.

L'any 2006 és declarat any de la memòria històrica i al juny el consell de ministres del govern socialista aprova una proposició de llei que inclou el reconeixement de les víctimes, l'obertura de fosses i la retirada de símbols franquistes. La llei ha estat criticada pels moviments socials per la recuperació de la memòria col·lectiva i els partits polítics en l'àmbit de l'esquerra i nacionalistes per la seva ambigüïtat i per que no atén les demandes dels col·lectius de represaliats i víctimes. També ho ha estat pels que en el àmbit de la dreta es mostren reticents a abordar el passat.

A Catalunya en un context polític més favorable a aquestes iniciatives, l'any 2000 s'aprova la llei d'indemnitzacions per persones represaliades i entre d'altres iniciatives el 2003 es crea el Memorial Democràtic una institució pública que té per objectiu promoure iniciatives de rehabilitació moral i econòmica de les víctimes i represaliats pel franquisme. El 2004 el Parlament de Catalunya aprova la Resolució 89/VII sobre la declaració de nul·litat de les causes contra els represaliats de la Guerra de 1936-1939 i la postguerra. A nivell municipal han estat nombroses les iniciatives a favor de la rehabilitació moral, jurídica i econòmica de les víctimes i represaliats del franquisme.

Per últim un breu esment al terreny historiogràfic en el qual l'accés a documentació que prové d'arxius que fins ara havien estat tancats i el nou context social i polític han activat la producció historiogràfica al voltant de la guerra civil. Una producció que mai havia deixat de ser present però ara també en forma dels estudis sobre el propi fenomen de la memòria al voltant del qual es creen centres d'estudi i difusió¹⁹ o es realitzen diverses jornades i congressos sobre la memòria de la guerra civil.

---

¹⁸ Entre d'altres :Proposición no de Ley sobre la devolución de la dignidad a los familiares de los fusilados durante el franquismo (Número de expediente 161/001762) aprovada el 20 novembre de 2002.
Proposición no de ley sobre reconocimiento de las víctimas de la Guerra civil y del franquismo (número de expediente 12/000097) aprovada pel Congrés de Diputats al juny 2004.
Reial Decret 1891/2004 de 10 setembre 2004 pel que es crea la Comisión Interministerial para el estudio de la situación de las víctimas de la guerra civil y el franquismo . També els governs del País Vasc, Andalusia o Extremadura han portat a terme iniciatives legislatives en aquest sentit.

¹⁹ Citem per exemple: el Centre d'Estudis sobre l'època franquista i democràtica de la Universitat Autònoma de Barcelona: <http://www.cefid.uab.es/?q=ca/presentacio> o la Càtedra Memoria Històrica del s.XX de la Universidad Complutense de Madrid: <http://www.ucm.es/info/memorias/>

4. METODOLOGIA I PERSPECTIVES D'ANÀLISI

4.1 L'elecció de la llista de distribució GCE com a espai d'anàlisi

Actualment podem trobar a la xarxa un gran quantitat d'espais que es refereixen a la guerra civil espanyola: pàgines web de les principals associacions de recuperació de la memòria històrica, pàgines web personals, projectes de recerca de la memòria on intervenen diferents agents, pàgines de debat historiogràfic i també dins d'aquestes pàgines o fora d'elles trobem espais de comunicació que tenen com a tema la guerra civil espanyola i/o diversos aspectes al voltant d'ella com la República o la repressió franquista. A l'hora d'escollir ens hem decantat per la llista de distribució "Guerra Civil Española" per les característiques d'aquest espai que li confereixen unes particularitats molt adequades per realitzar un estudi d'aquest tipus

La llista de distribució "Guerra Civil Española" neix al 1997 per iniciativa de Manel Sanromà, físic, professor de la Universitat Rovira i Virgili i aficionat al tema de la Guerra civil. Manel Sanromà a més és un dels impulsors d'una de les primeres xarxes ciutadanes a internet de Catalunya, TINET, que es posa en marxa al 1996 per iniciativa d'un grup de persones vinculades a la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona i al servidor de la qual es troba ubicada la llista.

En la iniciativa de Manel Sanromà conflueixen dos fets que es produeixen simultàniament en els mateixos anys i que ell té la oportunitat d'unir creant aquest espai: per una banda com a integrant i particip de l'expansió a Catalunya dels espais de comunicació a la xarxa disposarà llavors de coneixements i eines per crear un espai d'aquest tipus i per altra com a integrant de la generació dels "nets de la guerra" fer que la guerra civil i la seva memòria esdevingui un tema del qual es vol parlar.

Prèviament Manel Sanromà havia creat una pàgina web al 1996 coincidint amb el 60 aniversari de la proclamació de la República, una pàgina web que no ha anat actualitzant però que ha actuat com a porta d'entrada a la llista de distribució. En aquells anys la pàgina fou un dels primers espais sobre la guerra civil a la xarxa i això la situava en primer lloc fent una cerca a qualsevol cercador d'internet. Encara avui si escrivim "Guerra civil española" a Google la pàgina web de Sanromà surt en segon lloc només superada des de fa molt poc temps per la referència de la Wikipèdia. Molta gent interessada es va posar en contacte amb ell a través de la pàgina web i aquesta va esdevenir sobre tot al principi, la porta de la llista.

Quan Sanromà crea la llista, envia un correu a totes les persones que havien contactat amb ell durant aquell any i els ofereix la possibilitat de participar a la llista. Moltes d'aquelles persones s'adreçaven amb demandes concretes sobre recerca de familiars i informacions diverses, demandes que llavors no tenien espais a on trobar receptivitat i resposta concreta. Segons les seves pròpies paraules la llista

neix com una necessitat de canalitzar totes les demandes i missatges que en aquella època rebia a títol particular i amb una voluntat explícita de mantenir un lloc estable de memòria.

La llista doncs té 10 anys d'existència que s'han complert mentre es realitzava l'observació participant i és un espai que al llarg del temps s'ha mantingut extraordinàriament actiu. Des del seu inici s'han comptabilitzat al voltant de 46.000 missatges tot i que al llarg dels anys ha hagut fluctuacions: l'any més actiu és el 2003 amb 12.027 missatges tot i que el salt qualitatiu es produeix l'any 2000 on de 203 missatges al 1999 es passa a 7.748 l'any 2000. Posteriorment al 2003 la xifra de missatges ha baixat i el 2005 i 2006 la xifra ha estat de 5.404 i 4.731 missatges respectivament. També al llarg d'aquests 10 anys ha passat molta gent per la llista gent que s'ha donat d'alta i de baixa en períodes diferents, l'administració de TINET no guarda un històric d'aquestes altes i baixes però si que ens ha pogut proporcionar dues dades d'usuaris subscrits en dos moments diferents: 223 usuaris subscrits en data 13 de setembre de 2002 i 257 usuaris subscrits en data 18 de maig de 2007.

La llista ha anat canviant però és important remarcar que una de les raons per les quals s'ha escollit aquest espai és pel doble caràcter de pioner tant en el seu caràcter d'espai obert de comunicació a la xarxa com d'espai de memòria de la guerra civil. En definitiva doncs una iniciativa de memòria que neix a la societat civil dins la doble conjuntura global del desenvolupament i expansió de les noves tecnologies i la dinàmica local de trajectòria de la reivindicació de la memòria de la guerra civil espanyola.

4.2 La perspectiva d'anàlisi de L'etnografia virtual.

Analitzarem la llista "Guerra Civil española" amb la perspectiva de l'etnografia virtual perquè ens permet abordar el fenomen de la memòria col·lectiva i la seva expressió a la xarxa com pràctica cultural que es remodela i reconstrueix en el seu ús.

Utilitzar el mètode de l'etnografia virtual implica fer una anàlisi de la cultura i en aquest cas de la cibercultura com a categoria emic és a dir captar l'experiència de la gent i veure com internet s'integra en la vida quotidiana. Hi ha diversos autors que prenen aquest tipus de perspectiva: Christine Hine (Hine 2004), considera la comunicació mediada per ordinador un context de relacions socials on entre un missatge enviat i la seva resposta s'obre un espai que és un context cultural. Aquest enfocament teòric permet a més tenir present la interrelació on-line off-line que en el nostre exemple és important. Per Hine la observació exclusiva dels fenòmens on-line resta possibilitats a l'anàlisi dels processos off-line els quals contribueixen també a la comprensió de l'ús d'internet com a element de significació. Tenir present la relació entre el context on-line i off-line és un dels objectius importants en el nostre estudi de cas.

Els primers estudis etnogràfics tot i que aborden temàtiques diferents a la que aquí ens ocupa, mostren des de diferents perspectives el continuum de significació cultural entre les pràctiques on-line i off-line i Internet com a un espai social dens de significats culturals. En aquest sentit els entorns digitals es constitueixen com a una xarxa que, més enllà de connectar espais i persones, configuren noves percepcions i relacions culturals. Aquests estudis es desenvolupen des de la perspectiva d'Internet com a espai socio-tècnic, és a dir, simultàniament com a xarxa electrònica i com a xarxa de significacions culturals.

Podem veure aquí alguns exemples:

David Miller y Don Slater (2000) a través del seu estudi sobre l'ús d'Internet a l'illa de Trinitat, proposen un mètode comparatiu a partir de l'estudi monogràfic de la relació *on-line/off-line* en contextos culturals diferents. Aquests autors constaten que Internet és un espai on les persones reafirmen les seves identitats col·lectives i també les identitats locals. Elizabeth Reid (Reid 1994) en el seu estudi sobre els MUDS observa les pràctiques on-line i els significats que aquestes produeixen en els seus participants, Reid proposa una comprensió cultural de la realitat virtual, una nova realitat on les persones que hi interactuen han de deconstruir les eines i significats culturals convencionals i desenvolupar noves formes textuals d'expressar aspectes físics com el cos o el gènere o d'expressar de manera textualitzada aspectes de la comunicació no verbal. Jonathan Skinner (2005) a partir del cas d'un grup de notícies que es forma amb ocasió de l'erupció d'un volcà a la illa de Montserrat i que va implicar la recol·locació de dos terços de la població de la illa, analitza com la comunicació mediada per ordinador afecta la interacció social i afavoreix la creació de noves comunitats virtuals amb regles d'interacció particulars. També Nancy Baym (2003) a la qual ens referirem més endavant per il·lustrar aspectes concrets de la nostra investigació té present aquesta dimensió d'un establiment dinàmic de significats socials de l'ús d'Internet en funció dels interessos i objectius de les comunitats que l'usen.

En definitiva la perspectiva que aquests autors prenen i que també pren aquest estudi és que la tecnologia i en aquest cas Internet té diferents significats culturals segons el context del que parlem. Els actors socials modelen la forma i el significat que per ells té la xarxa i ho fan en funció del desenvolupament i el moment d'ús.

En l'àmbit de l'estudi de la memòria col·lectiva adoptar la perspectiva de l'etnografia virtual vol dir centrar el nostre interès en analitzar els processos i interaccions que són presents quan es fa i es construeix memòria col·lectiva a la xarxa, un context nou i diferent del presencial però al mateix temps interrelacionat amb ell. Un context que a través d'aquesta metodologia ens permet observar la co-presència de l'àmbit global i local de la tasca de la

recuperació de la memòria i analitzar la seva reconfiguració en aquest entorn socio-tècnic. En aquestes consideracions està la novetat d'aquesta anàlisi que desenvolupa ara en aquesta direcció citada els anteriors estudis sobre la memòria a la xarxa com per exemple el cas dels estudi ja citat de Laura Solanilla (2004) o com els de Alejandro Baer i Igor Sádaba (Baer et al. Enero 2003) o Camila Guimaraes Dantas (2005).

Així el nostre objectiu serà l'anàlisi de les pràctiques socials que es donen al voltant de la llista objecte del nostre estudi i veure quina significació donen els seus usuaris des d'una metodologia etnogràfica. És en aquesta significació i en la construcció de sentit que fan els agents socials on podem trobar la potencialitat d'internet com a agent de canvi i no en l'existència de la tecnologia en si mateixa. L'existència d'internet i el seu potencial comunicatiu no provoca en si mateix un interès per la memòria sinó que el context cultural, històric, polític fins i tot podríem dir psicosocial a més del sentit que els agents donen a aquest procés, fa que internet sigui apropiat com a instrument útil per aquests actors. La xarxa esdevé així un nou context on portar a terme la recuperació de la memòria col·lectiva de la guerra civil. Veurem com la xarxa per una banda facilitarà i fins i tot multiplicarà la mobilització al voltant de l'interès per la memòria col·lectiva i per altra banda obrirà una sèrie de noves pràctiques culturals (relacions, expectatives, dinàmiques etc.).

4.3 Eines d'anàlisi utilitzades

Per portar a terme l'anàlisi s'han utilitzat les següents eines d'anàlisi

Observació de l'històric de missatges de la llista.

S'ha fet una observació del conjunt global dels missatges enviats des de l'any 1998 i que es guarden a l'arxiu del servidor de TINET, per accedir a aquests missatges no és necessària la subscripció tot i que aquesta s'ha fet per poder portar a terme després l'observació participant. Aquesta observació de tipus genèric ha tingut com a objectiu conèixer la llista, fer-se una idea del volum de missatges en circulació a través de l'elaboració d'un recompte i documentar-se de manera genèrica sobre els participants, el tipus de temes que es tracten i la història i esdeveniments que han succeït en el marc de la llista de cara a preparar les posteriors entrevistes. Aquesta observació de la llista amb objectiu de documentació general s'inicia a mitjans del mes de febrer de 2007 i es manté al llarg del període de recerca.

Observació participant

Des del 18 de març i fins el 30 d'abril de 2007 es realitza l'observació participant. Fer observació participant implica fer-se visible per als altres usuaris i participar com un més a l'activitat de la llista. Per donar més agilitat i recolzament a aquesta presencialitat es va comptar amb la presentació de la investigadora per part del creador de la llista, Manel Sanromà. Fer observació participant i mostrar-se visible als altres usuaris permet experimentar i per tant conèixer totes aquelles relacions i implícits que es construeixen a través de la comunicació. En aquest sentit podem aplicar també a aquest cas d'una llista de distribució el que Ardèvol, Bertran, Callén i Pérez, consideren pel cas de l'etnografia virtual en un canal de xat:

" L'observador participant que segueixi l'activitat d'un canal de xat durant un temps perllongat infereix coneixement social del que passa en aquest espai de comunicació, de les relacions que s'entreteixen, dels vincles afectius, de les jerarquies establertes i de les dinàmiques col·lectives. Coneixement que no pot inferir-se exclusivament de l'anàlisi textual"
(Ardèvol et al. 2003)

Així doncs l'experiència de l'observació participant permet anar més enllà de la mera observació textual experimentant les interaccions, pràctiques i relacions que es donen a l'espai virtual. De nou citant a Ardèvol, Bertran, Callen i Pérez (2003) : "En el treball de camp abans que obtenir dades cal teixir relacions".

L'observació participant ha consistit en fer-se visible davant els usuaris i en participar en la dinàmica de la llista en aquells aspectes en que s'ha considerat que es podia fer una aportació en forma d'informació, pregunta, manifest etc. L'objectiu d'aquesta participació ha estat comprendre el context relacional de l'espai virtual a partir de la pràctica i a més ha estat clau per obtenir la col·laboració dels entrevistats, especialment d'aquells que durant el període d'observació no han enviat cap missatge a la llista però que s'han dirigit per correu privat mostrant interès en participar a les entrevistes.

Entrevistes semiestructurades

La tercera eina d'anàlisi ha estat l'entrevista semiestructurada que s'ha fet a Manel Sanromà i a sis usuaris de la llista. L'entrevista semiestructurada és un tipus d'entrevista que parteix d'un guió inicial com a punt de partida però on es deixa que a partir dels temes exposats l'entrevistat parli de manera oberta. El guió utilitzat ha estat diferent pel cas de l'entrevista a Manel Sanromà i dels usuaris de la llista i ha combinat els ítems que condueixen a respostes sobre l'experiència i el comportament, l'opinió i valors, els sentiments i la percepció.

De les 7 entrevistes realitzades tres han estat presencials i gravades en àudio- la de Manel Sanromà i la de dos usuaris de la llista- i quatre virtuals, utilitzant l'eina sincrònica del Messenger que permet

l'enmagatzemament de converses. En concret les entrevistes fetes als entrevistats 1,2,3 i 4 s'han fet a través de messenger i les fetes al 5 i 6 han estat presencials gravades en audio.

El contacte amb els usuaris entrevistats es fa a partir d'un missatge enviat a la llista sol·licitant la col·laboració de les persones que hi participen, aquesta col·laboració ja havia estat anunciada per Manel Sanromà en el primer missatge de presentació. Apuntem el fet de la importància de l'observació participant per teixir relacions i propiciar el contacte de les entrevistes especialment, entre les persones que no solen enviar missatges: per exemple una de les persones entrevistades que habitualment no envia missatges a la llista de manera pública, va contactar per correu privat amb la investigadora i va expressar la seva voluntat a participar en l'entrevista per que en un dels missatges enviats per l'autora d'aquest treball es citava una l'associació a la qual pertany aquesta persona i que desenvolupa tasques de recuperació del patrimoni de la guerra civil. Poder tenir el testimoni tant de persones que habitualment envien missatges com d'aquells que no ho fan valorem que ha estat clau per analitzar alguns dels aspectes del nostre estudi.

L'objectiu de les entrevistes ha estat donar veu als participants de la llista i que expressessin la seva percepció i vivència de la pràctica i la interacció que realitzen en el context de la llista. Així doncs si bé es partia d'un guió comú per tots els entrevistats, s'ha valorat el fet que els camins de la conversa hagin estat diversos per cada usuari i que uns posessin més èmfasi que altres en determinats temes. Considerem que aquest fet ha permès afegir matisos interessants a l'hora de valorar les vivències i percepcions diverses de les pràctiques. També s'ha tingut molt present el fet de crear un ambient de complicitat i confiança que propiciés la sensació d'una conversa oberta i no la mera realització d'una sèrie de preguntes, aquest fet valorem que propicia un ambient on l'entrevistat ens dóna tota una sèrie d'informació que un cop interpretada ens ofereix molts matisos sobre com les persones reflexionen sobre les pràctiques que realitzen i quin us fan de l'espai analitzat

Les entrevistes als participants de la llista s'han fet, depenent del cas, en format virtual o presencial. Analitzem un entorn de comunicació on-line per això s'ha valorat el fet d'interaccionar ara privada i sincrònicament amb els participants en el mateix context de la xarxa on ells interaccionen. Tot i així alguns dels entrevistats han preferit un contacte presencial i s'ha accedit en aquells casos en que això ha estat possible. Un cop realitzades les entrevistes valorem que els dos tipus d'entrevista han estat interessants i útils per aportar informació important a l'hora de fer l'anàlisi. Les entrevistes virtuals han permès obtenir informació a partir del mateix context virtual en que es troben els participants a la llista però a més el fet d'afegir l'element sincrònic ha dotat de més dinamisme i possibilitats d'interacció amb la investigadora. Les entrevistes presencials han afegit a més el coneixement i la informació sobre l'entorn off-line de la persona entrevistada, un aspecte que ens ha permès tenir present, ara en el context de l'entrevista, aquesta constant interacció entre l'entorn on-line i off-line.

En el cas de Manel Sanromà s'ha plantejat des d'un principi com a entrevista presencial ja que com a creador de la llista ens aportava tota una sèrie d'informacions històriques, de contextos etc que ha estat més àgil d'obtenir presencialment a través d'una gravació. Creiem però que la presencialitat no és imprescindible en aquests tipus de contextos ja que actualment podem disposar d'eines de gravació de so o imatge en entorns virtuals que ens poden permetre portar a terme aquestes converses sempre i quan tant nosaltres com els nostres entrevistats poguem tenir disponibilitat i/o coneixements per utilitzar-les.

Val la pena comentar que en un principi es va plantejar també la idea de realitzar una entrevista virtual sincrònica en grup amb els usuaris que volguessin participar i així es va exposar en un missatge enviat a la llista. Aquesta entrevista grupal tenia com a objectiu fer interaccionar de manera sincrònica els usuaris de la llista i donar l'oportunitat de reflexionar sobre les pràctiques i interaccions que realitzen. La proposta però no va quallar per la dificultat de trobar un espai de temps comú entre les persones que es van mostrar interessades en participar, per les dificultats de reunir un grup de gent que pogués utilitzar una eina sincrònica de conversa i també per que altres van preferir la participació presencial. Valorem però que amb un temps més llarg d'observació participant que hagués permès teixir amb més profunditat les relacions a que abans ens referíem, hauria estat possible l'organització d'una entrevista grupal que hauria complementat la informació obtinguda a les entrevistes individuals

Considerem en general que el resultat obtingut amb les entrevistes és satisfactori i ha permès complementar la informació obtinguda amb l'observació de l'històric de missatges i l'observació participant. Tot i així valorem que la llista de distribució GCE és un espai prou ric i amb una trajectòria important com per que el temps que s'ha disposat per aplicar les tècniques d'investigació s'hagi fet una mica curt, poder fer una observació participant més llarga i realitzar més entrevistes hauria permès enriquir molt més la perspectiva d'anàlisi i profunditzar més en la diversitat del col·lectiu que forma part de la llista de distribució.

4.4 Anàlisi i interpretació de les dades

Les línies d'anàlisi i les seves categories d'interpretació s'han anat construint de manera flexible a mesura que s'han anat aplicant les eines i obtenint la informació. Així doncs com en tota investigació qualitativa s'ha mantingut el disseny obert i flexible que implica partir d'un projecte inicial que es transforma a partir de la reflexió de l'investigador sobre l'àmbit i situació que investiga i del que succeeix en l'àmbit d'investigació.

A més d'anar construint les línies i categories d'anàlisi que s'utilitzaran en la interpretació, s'ha procedit a fer una classificació, ordenació i interpretació de les dades obtingudes tant a l'observació participant com a les entrevistes.

Durant el temps que ha durat l'observació participant a banda de conèixer i participar de la dinàmica de la llista s'ha fet una anàlisi detallada dels missatges enviats durant aquest període i dels usuaris de la llista que els han enviat i així s'han establert vuit categories per classificar i comptar els missatges que ha generat la llista en aquest espai de temps. Les categories són:

- Intercanvi coneixement
- Informacions
- Reivindicació
- Debat- polèmica
- Presentació observació
- Reenviaments externs
- Altres

Dins de les categories, Intercanvi coneixement, Debat polèmica, Reivindicació s'ha fet també una classificació per cadena temàtica per tal d'analitzar la tipologia dels temes que s'han tractat. Per últim s'ha fet una anàlisi per usuari del nombre i tipus de missatge que ha enviat. Es pot trobar aquesta anàlisi temàtica i numèrica dels missatges del període d'observació participant a l'annex

En quan a les entrevistes, un cop realitzades s'ha procedit al seu tractament i anàlisi. S'ha considerat per separat l'entrevista de Sanromà i les altres i així per les entrevistes als usuaris de la llista s'han creat una sèrie de categories per classificar i vincular entre elles els temes tractats a la conversa. Per lligar els fils argumentals de les diferents entrevistes que teníem en suport textual i de veu s'ha utilitzat el programa ATLAS TI. Les categories (codis en el programa) considerades per vincular les entrevistes dels usuaris han estat:

- Arribada a la llista
- Conflictes
- Contactes a la llista
- Espais d'internet i RMH
- Interès en la guerra civil
- Moderador
- Opinió RMH
- Participació a la llista

- Participació a altres espais a la xarxa
- Participació en associacions RMH
- Participació a iniciatives sorgides de la llista
- Recomanació de la llista
- Utilitat de la llista pels propis interessos

En quan a l'entrevista a Manuel Sanromà s'ha considerat a banda i també s'ha fet una classificació temàtica vinculada als temes tractats durant la conversa per facilitar el posterior anàlisi:

- Origen i evolució de la llista
- Ubicació i paper de la llista en l'espai de la xarxa
- Característiques de la llista
- Usuaris
- Intervenció a la llista
- Interès en la guerra civil i en la memòria.

Amb tota la informació procedent de la observació participant i les entrevistes degudament ordenada i classificada s'ha procedit ha fer una descripció densa en el sentit al que es refereix Geertz (1983), és a dir una descripció interpretativa per comprendre la significació que tenen determinades accions per als seus actors i a partir d'aquí interpretar el coneixement obtingut a partir d'aquestes descripcions sobre l'àmbit analitzat i el seu context cultural.

5. ANÀLISI DE CAS: LA LLISTA DE DISTRIBUCIÓ "GUERRA CIVIL ESPAÑOLA"

Ens centrarem en tres línies d'anàlisi per fer l'estudi d'estratègies i pràctiques d'interacció:

- La llista GCE com a espai i comunitat de pràctica de la memòria.
- Les interaccions i estratègies de participació que donen lloc a les iniciatives i pràctiques de memòria:
  - La interacció pública- Eixos temàtics de memòria a la llista.
  - La interacció privada- La llista com a dinamitzadora de contactes privats.
  - La regulació de les pràctiques i tractament del conflicte
- El posicionament de la llista GCE en la relació on-line/off-line de la memòria: la llista GCE com a espai de memòria dins la xarxa i les seves relacions amb l'entorn off-line

En l'anàlisi d'aquest espai és important tenir present tota la seva dimensió i evolució al llarg dels 10 anys d'existència, per això tot i que hi ha eines metodològiques d'anàlisi que s'han aplicat durant un espai molt breu de temps no volem limitar-nos a utilitzar exclusivament aquesta informació.

L'estat actual de les característiques d'aquest espai de memòria és fruit tant de les circumstàncies en que neix com de la seva evolució i el seu entorn. Així doncs analitzem la llista en el seu context actual sense deixar de banda la informació que prové de l'històric de missatges emmagatzemats o la informació que els entrevistats han proporcionat sobre la trajectòria de la llista al llarg dels seus deu anys d'existència, especialment la informació proporcionada per Manel Sanromà i pels entrevistats amb un llarg bagatge a la llista.

5.1 La llista GCE com a espai de pràctica de la memòria. Característiques i percepció

La llista de distribució "Guerra Civil Española" neix amb un objectiu explícit del seu creador de ser un espai de memòria. Així ho manifesta Manel Sanromà, que al 1997 crea la llista per donar sortida a les demandes i l'interès que havia rebut per part de gent que s'havien posat en contacte amb ell a través de la pàgina web creada un any abans.

Aquest preàmbul de la pàgina web i els missatges que rebia el mateix Sanromà a mitjans dels 90 són símptoma d'un afany de gent diversa per saber i conèixer coses de la guerra civil, un afany dispers fins aleshores que en el marc d'un emergent canvi de conjuntura de la memòria de la guerra civil troba confluència en un dels primers espais que es creen a la xarxa sobre aquest tema. Sanromà al mateix temps crea altres llistes a TINET vinculades a aficions seves però cap d'elles té l'èxit que arriba a tenir la llista GCE.

Manel Sanromà:

"Jo el que volia quan ho vaig fer (crear la llista) era assegurar un lloc de memòria, de memòria en el sentit d'allò que posaven els romans a les carreteres: - viatger quan passis per aquí recorda que....-doncs- internauta recorda que va haver una cosa que va ser la guerra civil i que va morir molta gent, que va donar la seva vida-. A partir d'aquí va néixer la llista com una necessitat de canalitzar tot això...es que venien a mi: -es que mi padre- ostres, jo no se res de tu padre, llavors la llista neix per treure pressió i crear un espai on si algú pot ajudar que ajudi"

Aquest afany per saber sobre la guerra civil es reflecteix també en les respostes de les persones entrevistades independentment del moment de la seva arribada a la llista. És comú a tots ells que davant la pregunta de per què els interessa el tema de la guerra civil, les respostes es refereixen a que: "sempre hi han tingut interès", un interès per saber que s'inicia de manera individual a partir de contextos diferents i acaba confluint a la xarxa i a la llista. En la majoria de casos es troba la llista navegant i amb l'ús de cercadors com google que mostren directament la pàgina web de Sanromà o localitzen noms d'usuaris o missatges de la llista. La xarxa esdevé doncs un instrument on anar a buscar informació sobre un tema, la guerra civil, sobre el qual encara hi ha dificultats d'accés a la documentació i coneixement ja sigui per dificultats físiques i legals d'accés als arxius (encara avui alguns arxius encara no són consultables), com pels tabús socials i polítics vigents encara a determinats llocs i entre determinats col·lectius.

Entrevistat 2 (arriba a la llista el 2002)

"Primer de tot, per la història. De sempre que m'ha agradat la història del meu poble i del món en general. Des de molt petit que sentia curiositat pel tema, però la guerra civil és un tema tabú a molts pobles de XXXXX"

Després perquè el meu pradi matern, va estar destinat a un vaixell mercant durant la guerra civil, i com no el vaig conèixer, em picava la curiositat. Ara mateix la guerra civil i la repressió franquista al meu poble, m'ocupa quasi tot el meu temps lliure."

Entrevistat 5 (a la llista des de l'any 2000)

"A la llista com quasi tothom arribem navegant, per que tu navegues per internet i veus un enllaç o un missatge que surt per allà i vas a parar a la llista"

Durant els primers anys de funcionament la llista esdevé espai gairebé únic de referència per moltes inquietuds vinculades a la memòria de la guerra civil. Aquest fet juntament amb l'explícita voluntat del seu creador de no intervenir per fer una limitació temàtica que no sigui el tema genèric de la guerra civil i períodes relacionats, caracteritzen la llista durant els seus primers anys de funcionament com a espai on tractar de qualsevol aspecte que es refereixi a la guerra civil.

Entrevistat 4 (a la llista des de 1997)

"Para el 1995, yo me encontraba trabajando en varios proyectos de índole social junto a dos universidades del sur de Minnesota, y me enteré del homenaje a las Brigas Internacionales planeado para el 1996. me dió la idea de celebrar una conferencia sobre este tema, homenajeando a los brigadistas busque en el Internet información, y encontré la lista del Sr. Sanroma"

Amb l'eclosió de tot el moviment de reivindicació de la memòria de la guerra civil, els espais a la xarxa augmenten i es diversifiquen i això fa que un espai que en un principi era gairebé únic es

posicioni en una nova situació de diversitat. En aquest sentit les pràctiques dels usuaris, especialment dels que en cada moment han estat més actius i el paper que assumeix el seu creador mantindran aquest caire generalista i de referència i situaran la llista com un espai de punt de partida, de referència genèrica, de contactes i d'informació general sobre la guerra civil. El caire genèric de la llista actuarà també com a distribuïdor i canalitzador cap a altres espais tant virtuals com presencials.

La pràctica dels usuaris ha situat la informació i la documentació sobre aspectes concrets de la guerra civil en el centre de l'activitat de la llista: uns usuaris que com en el cas de les persones entrevistades majoritàriament realitzen algun tipus de recerca al voltant d'aspectes concrets de la guerra civil ja sigui per afició, interès o professió i per tant busquen i necessiten informació i documentació.

És important remarcar que la llista ha tingut i té participants diversos: vinculats al món acadèmic i universitari²⁰, familiars o parents de persones que van ser testimonis de primer ordre dels esdeveniments de la guerra civil²¹, però el gruix de la llista són persones aficionades i interessades en la guerra civil que fan recerca a títol particular o en el marc d'associacions i en tot cas desvinculades del món acadèmic i professional. Per aquestes persones els espais a la xarxa com les pàgines web i els espais d'intercanvi i comunicació com la llista esdevenen canals de distribució alternativa de les seves produccions i estudis ja sigui investigacions que publiquen en pàgines web pròpies i anuncien a la llista o edició i publicació de llibres amb tirades petites i distribucions limitades que també es canalitzen i informen a través de la xarxa i de la llista²².

Així doncs els temes que es tracten són els que els usuaris que participen treuen a la llum de l'exposició pública i que venen marcats en cada moment pels interessos de les persones més actives. El posicionament ideològic o d'activisme d'aquests usuaris caracteritzarà també les seves intervencions però sempre en un marc general on el que primarà serà la informació i el coneixement sobre la guerra civil.

---

²⁰ Manuel Sanromà té constància que en determinades etapes de la llista hi han estat subscriptors historiadors com Paul Preston o Gabriel Jackson. Actualment està subscript i participa activament l'historiador Angel Viñas

²¹ Manuel Sanromà té constància de la presència a la llista de familiars fills o néts entre d'altres d'Enrique Líster (comandant de la 1^a [Brigada Mixta](#) de l'exèrcit popular de la República), de Juan Perea (un dels militars amb més alt rang de l'exèrcit de la República) o de Virgilio Leret (Capità destinat a Melilla que va resistir en un primer moment el cop d'estat de Franco)

²² Dos dels usuaris entrevistats tenen pàgines web personals on penjen els seus treballs, l'adreça de la pàgina forma part de la signatura dels missatges que envien a la llista GCE i en ocasions s'hi refereixen: <http://geo.ya.com/weblecerano/> , <http://www.terra.es/personal5/archilla/>

Les necessitats d'especialització es canalitzaran cap a altres espais a la xarxa o a través dels contactes privats entre usuaris. Alguns participants de la llista han creat altres espais virtuals amb un centre d'interès més especialitzat²³, en aquest sentit aquestes persones simultanejen la participació a la llista GCE amb altres espais on troben una resposta més especialitzada a alguns dels seus interessos ja sigui a nivell d'informació o ideològics. D'altra banda algunes necessitats concretes que la llista recollia en un inici com és el cas de les cerques de familiars desapareguts es dirigeixen actualment directa o indirectament cap a altres llocs com són les Associacions que es dediquen a aquests temes sobre tot a partir del moment en que comencen a formar-se aquest tipus d'entitats.

Entrevistat 1 (No ha enviat cap missatge a la llista en el període analitzat)

"...la mayoría de mensajes no los leo, de hecho porque no se da un tratamiento histórico al tema es mas bien una lista de aficionados, o expertos en temas muy muy determinados, es más una lista de intercambio de información no hay debate histórico, hay a veces discusiones en tono político, bueno, la verdad es que la lista tiene su utilidad así. Para debates históricos, que es lo que más me interesa, hay otros soportes..."

El fet que l'activitat vehiculadora de la llista sigui l'intercanvi d'informació i també el tipus d'activitat moderadora, possibilita que a la llista intervinguin persones que perceben la memòria des d'una posició ideològica diversa ja sigui des de posicions explícites vinculades a la reivindicació de la memòria dels vençuts de la guerra, des de posicions més vinculades als vencedors o des de posicions que explícitament expressen una voluntat de desvinculació ideològica respecte un bàndol o altre i ubiquen el seu centre d'interès en el coneixement del fet històric.

Si parlem de la percepció, els usuaris entrevistats defineixen i reconeixen el caire genèric de la llista, un caire que es valora de manera diversa en funció dels interessos, les implicacions personals en el tema de la guerra civil o el grau de participació. Independentment d'això, és comú la percepció de la llista com un lloc de referència útil per tenir contacte amb temes diversos, un punt de partida per obtenir i saber on trobar informació i un lloc per conèixer gent amb interessos afins. Paral·lelament a això hi ha també una percepció diversa de la identificació personal amb el grup i del sentit de "comunitat"

A partir de tota la informació anterior ens podem plantejar si la llista de distribució GCE és una comunitat virtual. En aquest sentit si prenem les condicions mínimes que Ardèvol i Vayreda (2004), senyalen que ha de tenir un ciberlloc amb comunicació per que esdevingui comunitat: un nivell mínim d'interactivitat, una varietat de comunicadors, un espai públic comú on es desenvolupa bona part de la interacció comunicativa i un nivell mínim d'afiliació, podem afirmar que la llista GCE es una comunitat virtual per que té totes aquestes característiques. Una comunitat que podem

²³ La llista GCE ubicada als grups de yahoo : <http://es.groups.yahoo.com/group/listaGCE/>, la creen usuaris de la llista GCE que s'escindeixen i creen un espai amb un caire més reivindicatiu. Dos dels usuaris de la llista participen en aquest altre espai tot i que ho simultanejen amb la llista creada per Sanromà.

conceptualitzar a més com a resultat de compartir uns mateixos interessos i que esdevé una xarxa social.

Si parlem però de la idea d'afiliació i vinculació a la comunitat, un aspecte que també és present en el debat sobre la definició de comunitat virtual, trobem diferències de percepció entre aquells que es senten totalment membres de la comunitat GCE i aquells que tenen una percepció de pertinença més difusa i estan a la llista d'una forma més passiva.

En el període d'observació participant han estat 67 usuaris diferents els que han enviat el total de missatges d'aquest període que ha estat de 430. Així doncs si abans hem esmentat que el nombre d'usuaris subscrits actualment és de 257, veiem que estem parlant d'un 26% de la llista que ha participat en aquest període.

Entre les persones entrevistades trobem percepcions de pertinença diferents tot i que pel fet de ser persones que s'han prestat voluntàries a parlar de la llista, d'una manera més activa o passiva tenen una vinculació. En els següents exemples trobem dos casos diferents d'aquesta percepció, mentre el primer cas ens parla de la participació a la llista des d'un sentiment de pertinença a aquesta comunitat virtual el segon cas es refereix a la llista com un recurs per trobar informació i contactes.

Entrevistat 6 (arriba a la llista el 1999)

"Tu penses que som un grupet i tots ens coneixem el "...", aquell de "...", el "... i l'altre de "... i tota aquesta gent al final et coneixes per que a qui realment li interessa la llista i hi disfruta amb aquest espai i aquestes xerrades, s'hi queda. Però després veus una quantitat de gent que va passant, és com una estació però nosaltres som els típics que sempre estem al bar de l'estació i els altres són els viatgers que passen, estan esperant que surti aquell vaixell o un altre tren...però nosaltres som els típics de la pel·lícula que sempre estem allà.....aquesta llista és una mena d'estació central on hi ha moltíssima gent i uns agafen i passen una temporada però nosaltres sempre estem allà...."

Entrevistat 5 (arriba a la llista el 2003)

"En aquesta llista hi ha pistes de moltes coses....si tu estàs en aquesta història (es refereix a l'interès en la guerra civil) algú et pot donar informació, és la manera de estar assabentat de moltes coses que passen.....Participo poc alguna vegada per donar alguna informació o alguna ajuda, si és una ajuda la dono en privat"

Determinats esdeveniments puntuals com les accions de recuperació del patrimoni que sorgeixen de la llista i a les quals es referirem més endavant o la referència que es va fer sobre l'activitat de la llista en el marc del programa línia 900, "Tras las huellas de la guerra", de la 2 de Televisió Espanyola emès al gener de 2001²⁴ fan emergir tota una sèrie de gent que no participa activament a la llista però que hi està subscrita i segueix els missatges.

---

²⁴ Tras las huellas de la guerra, Línea 900 Gener 2001: <http://www.rtve.es/tve/b/linea900/programas/21-1-01/semana.htm>

En definitiva doncs podem atribuir a la llista GCE el que Nancy Baym (2003) descriu a propòsit de l'estil de les comunitats virtuals en el sentit que l'estil d'una comunitat on-line pren forma a partir de tota una gamma d'estructures preexistents, dels contextos externs, de la dimensió temporal, de la infraestructura i de les característiques dels participants. En aquest sentit, en una interacció comunicativa perllongada, els participants destinen i exploten estratègicament els recursos i normes que ofereixen les estructures de la comunitat.

En els dos exemples citats anteriorment ens il·lustren aquesta darrera consideració: Si tenim present els contextos que a través de les entrevistes hem pogut conèixer veiem que per l'entrevistat 6 la llista ocupa un lloc central en la seva activitat individual de recerca i interès en la guerra civil i per tant contribueix activament a dissenyar i construir la llista com a context cultural. L'entrevistat 5 en canvi pertany a una entitat que treballa a nivell presencial en la recuperació del patrimoni de la guerra civil i per tant la llista estaria ubicada per ell en un segon pla i esdevé més aviat un recurs on trobar informació i contactes que li siguin útils per la seva activitat en el marc de l'entitat de la que és membre.

5.2 Interaccions i estratègies que donen lloc a les pràctiques de memòria.

5.2.1 La interacció pública. Els eixos temàtics de memòria a la llista.

Si mirem el conjunt de missatges, 430 en total, que s'han enviat a la llista durant el període analitzat del 18 de març al 30 d'abril de 2007 observem que els podem classificar en quatre eixos temàtics principals amb resultats d'aportació de missatges diferents:

Intercanvi d'informació relacionada a aspectes concrets de la guerra civil

És l'eix temàtic que al llarg del període d'observació participant ha tingut més quantitat de missatges un 56,5% del total. Són missatges d'intercanvi d'informació amb demanda de resposta sobre temes concrets i especialitzats, normalment referents amb aspectes militars, peces d'artilleria, identificació de personatges històrics, reconeixement de fotografies etc. Les respostes a aquestes demandes proveeixen d'aquesta informació total o parcialment o dirigeixen al demandant cap el lloc on pot trobar la informació.

S'organitzen en forma de cadenes temàtiques en les quals intervenen uns pocs participants, aquells que fan una demanda o poden proveir d'una informació. Tot i que hi ha molts usuaris que intervenen en aquest eix, (46 dels 67 que han intervingut en el període analitzat) un petit nombre concentra la majoria de missatges enviats. Els participants més actius condueixen aquest eix temàtic cap als seus centres d'interès, uns centres d'interès que actualment estan relacionats amb temes militars, identificació de personatges vinculats a la guerra, patrimoni etc.

Hi ha diversitat en la percepció de l'interès d'aquest eix temàtic entre les persones entrevistades en funció de la seva antiguitat a la llista, la seva participació i la seva implicació personal. Però tant si els temes concrets que s'hi tracten els interessen o no, la concreció temàtica dels missatges i la documentació i referències amb que s'il·lustren, generen la percepció de que en aquest espai hi ha gent experta i que hi entén i que pot donar informació o pistes d'on trobar-la i que per tant cal ser-hi independentment de si el tema concret que es tracta interessa o no. En aquest sentit la participació a la llista permet accedir i plantejar una sèrie de temes de vegades molt detallats o molt vinculats a aspectes locals als quals és més fàcil accedir a través del coneixement i l'experiència pràctica o biogràfica de les persones que no a través de les grans bibliografies.

Entrevistat 4 (a la llista des del 1997)

".....los que tratan de pequeños incidentes o detalles...es facil encontrar mucha informacion sobre los generales, politicos y las grandes batallas, pero lo interesante es descubrir el efecto fel guerra en puebitos pequeños, o las memorias de los soldados rasos..es lo que humaniza el conflicto"

Relacionat amb l'anterior podem considerar si existeix una construcció col·lectiva de coneixement a partir d'aquest tipus de missatges. En aquest sentit l'observació de l'històric de missatges i les subcadenaes temàtiques que es refereixen a multitud de temes concrets ens mostren una recopilació d'informació i la generació d'un repositori de temes consultables (tot i que evidentment no estan organitzats més enllà de les possibilitats de cerca que ofereix el servidor de TINET).

La percepció d'aquest fet entre les persones entrevistades de nou varia en funció dels aspectes abans esmentats, mentre que per uns aquest fet d'intercanviar i proveir informació rep un alta valoració en un altre cas el d'una persona que ja porta temps a la llista i està molt implicada, diferencia el que és un intercanvi d'informació del que és un treball col·lectiu i opina que en determinats aspectes hi ha reticència en compartir informació. És interessant l'apunt que es fa sobre aquest tema ja que aquesta reticència estaria relacionada amb la dificultat d'obtenir determinades informacions a partir dels arxius. Encara és força difícil accedir als fons de determinats arxius i molts d'ells no estan massa organitzats presencialment ni consultables a través de la xarxa i això fan que determinats documents siguin difícils d'aconseguir i esdevinguin molt valuosos i per tant determinades persones siguin reàcties a compartir-los.

Tot i així ha hagut en el marc de la llista iniciatives de treball col·laboratiu com per exemple la transcripció que diversos usuaris de la llista van fer dels índex corresponents a l'apartat Polític Social de Barcelona, Aragó i Militar del Archivo General de la Guerra Civil Española de Salamanca. Aquestes transcripcions actualment són consultables a la pàgina web de Jaime Cinca, un dels participants de la

l·lista²⁵ i promotor de la iniciativa. També durant un temps es va portar a terme un recull de premsa relacionat amb temes d'interès sobre la guerra civil.

En resum doncs podem considerar que a la l·lista hi ha treball col·laboratiu: els missatges de la l·lista amb el seu bagatge de 10 anys, constitueixen un repositori de coneixement construït a partir de les aportacions dels diversos usuaris i a més ha hagut diverses iniciatives de col·laboració entre usuaris.

Seria més difícil parlar de treball en grup ja que tant als missatges observats com a les entrevistes es denota que les persones tenen els seus interessos i temes que treballen individualment, no en grup amb altres usuaris de la l·lista. En aquest treball individual però sí que hi ha la col·laboració d'altres a partir de la informació o les pistes per trobar-la que proveeixen. La percepció d'aquest aspecte però està en funció dels interessos de cadascú i del grau de participació i implicació en l'activitat de la l·lista.

Si apliquem els paràmetres que Kollock (2003),²⁶ descriu quan parla de les economies de col·laboració on-line podríem dir a que la l·lista de distribució GCE hi ha en general les motivacions per col·laborar i compartir informació que Kollock descriu quan parla de compartir bens públics: expectativa de reciprocitat, un efecte positiu sobre la pròpia reputació i una sensació d'eficàcia sobre el propi entorn. Tot això excepte els casos en que la documentació o informació té un cost molt alt d'obtenció, un cost que està relacionat amb la dificultat que ha implicat obtenir-la i que es relaciona amb el risc d'utilització pública que se'n pugui fer. En aquest sentit podem apuntar que les possibilitats de col·laborar i compartir informació augmenten quan més accessible és la informació primària, és a dir la informació que prové dels arxius. Quan abordem la interacció privada tornarem a aquest tema ja que la col·laboració entre usuaris a nivell privat és molt important per comprendre l'articulació de les pràctiques on-line/off-line a la l·lista que estem observant.

---

²⁵ Jaime Cinca explica la importància d'aquesta tasca a la seva pàgina web "El rincón del lecerano": <http://geo.ya.com/weblecerano/gce/introindgce.htm> : "En mi labor de investigador observo la dificultad que tengo muchas veces para consultar los índices de la mayoría de los archivos históricos. Cuando te decides a pedir copia de alguno de ellos, te envían un montón de páginas que has de repasar para ver si hay algo que te puede interesar. Algunas veces encuentras lo que buscas y otras no. Resultando un gasto tonto y una pérdida de tiempo.

A mi modo de ver, todos los índices deberían estar en Internet acompañados con sus correspondientes motores de búsqueda, algo que por ahora no existe, aunque va habiendo algo. Por lo que desde hace tiempo pensaba en poner los índices que tenía fotocopiados a disposición de todo el mundo en mi web. Hablando de este asunto con "...” y al comentar que lo que me impedía hacerlo era el gran trabajo que suponía transcribirlos, me dijo que hace un tiempo a alguien de la lista se le ocurrió pedir ayuda para transcribir unos índices y que la dinámica de funcionamiento era comunicarlo en la lista de correo, haciendo saber que a cada uno se le enviarían tres o cuatro páginas y que una vez transcrito le lo devolviesen. Me Pareció una idea excelente y me decidí a ponerla en práctica. Para evitar problemas, decidí pedir autorización al correspondiente archivo y éste me envió un convenio, que firmamos las partes”

²⁶ Peter Kollock considera que la interacció on-line pot reduir de moltes maneres els costos que suposa contribuir a un bé públic (en el nostre cas la informació) ja que la xarxa ofereix moltes més facilitat per accedir a ella. Així doncs qualsevol informació enviada a una comunitat on-line es converteix en un bé públic per que la xarxa el posa a disponibilitat del grup i per que el seu consum no disminueix l'ús que d'altres en puguin fer.

A continuació i a mode d'exemple es mostren tres cadenes temàtiques que il·lustren l'explicat anteriorment. A més l'annex es pot veure un índex i classificació de les cadenes temàtiques realitzades en aquest eix durant el període d'observació participant.

1-FIL DE CONVERSA: ¿QUIEN ERA ENRIQUE ROCHINA?- 20-21 Març de 2007

Missatge 1 Participant A

<GCE> ¿Quién era Enrique Rochina? (Buscando + rusos)

Un tal **Enrique Rochina**, aparece en distinta documentación como Mayor al mando del Batallón internacional de guerrilleros que en 1937 se camuflaba bajo la denominación de DECA. Parece ser que posteriormente fue cesado. Y en 1938 aparece un "camarada Enrique" como coordinador en la Escuela de guerrilleros de Benimamet.

Tres preguntas:

¿Alguien sabe si se trata del mismo? ¿Era español o "internacional"? ¿Podría ser el siguiente:

1er Apellido	2º Apellido	Nombre	Publicación	Año	Número	Página
ROCHINA		HERNANDEZ	ENRIQUE	DOMD	1938	318 0995

Fuente:

Archivo General de la Guerra Civil Española-Salamanca. Centro de Información Documental de Archivos (CIDA)

Missatge 2 Participant B

Re: <GCE> + sobre Enrique Rochina

Hola "..", soy de Maó, pero no vivo allí desde hace años, pero ya tengo quien me va a dar mas información. De momento decirte que este señor cuando nos traía el saco de carbón de paso nos recitaba un par de poesías que posiblemente se inventaba en aquel momento, y nos hacía mucha ilusión.

Este señor, falleció en los años 80.

En los últimos 10 o 15 años antes de morir, pidió permiso al Ayuntamiento para limpiar, sembrar y cuidar un trozo de tierra que hay en la "costa de ses voltes", bajando al puerto de Maó.

El Ayuntamiento de Maó le dijo que sí, y así lo hizo durante 10 o 15 años, a este trozo de tierra se le llama oficialmente "Parque Rochina", una vez lo tuvo listo se inauguró, se hizo una fiesta y creo se le reconoció en Acta del Ayuntamiento. Dejó un jardín muy interesante.

Bueno, por hoy hasta aquí, cuando tenga mas datos te los envío.

saludos,

Missatge 3 Participant A

<GCE> + sobre Enrique Rochina

Si esta Llista no existiese habría que crearla. Parece ser que hay una buena pista para localizar a Enrique Rochina. Veremos lo que sale.

MERCEDES ROCHINA AGUADO

Gràcia 127

07702 MAO (MENORCA) - Baleares

2-FIL DE CONVERSA: GRANADA DE MORTERO- 19-21 Març de 2007

Missatge 1 Participant C

<GCE> granada de mortero

Hola a todos. Alguien me podría confirmar si se utilizó munición alemana de mortero de 50 mm. en nuestra guerra civil ?

Gracias.

Saludos

Missatge 2 Participant D

RE: <GCE> granada de mortero

No hay nada en los manuales del servicio de recuperación, ni en libros publicados sobre armamento, ni sé de nadie que tenga restos o algún proyectil, ni se han visto fotos.

Es decir, no.

Saludos

Missatge 3 Participant C

RE: <GCE> granada de mortero

Gracias por la respuesta. En principio mi pregunta se refería a ese tipo de munición ampliándose también al uso del mortero alemán de 50 mm. (5 cm. granantwerfer 36) por parte de la legión Condor o como ayuda a las fuerzas nacionales, pero bueno como bien dices sino hay ningún dato documental, será que no.

Gracias otra vez.

Un saludo.

CADENA TEMÀTICA: MALAGUEÑOS- 25 d'abril de 2007.

Missatge 1 Participant E

<GCE> Malagueños

Hola a todos.

Ahora que tocáis el tema de las columnas que salieron de Almería después de la toma de Málaga, me interesa saber si disponéis de alguna información del Bon. nº 8 Pablo Iglesias, según su diario de operaciones pasa a la 51 BM, pero después les pierdo la pista. Mi abuelo era Teniente en dicho Bon. y sabemos que estaba por Los Pedroches, Pozoblanco, Alcaracejo, Andujar... hasta el final de la guerra que lo detienen en Villanueva del Duque.

El problema es que al seguir la pista de la 51 BM, hay lugares que no casan con lo poco que mi abuelo contó. ¿Se sabe a que otra Brigada pudo pasar o integrarse el Pablo Iglesias? por otro lado he encontrado alguna referencia del Pablo Iglesias en el libro de Laura Lopez Romero, -Joaquín Pérez Salas y La Batalla de Pozoblanco- En el los sitúa con las Brigadas Internacionales, pero al igual que otro libro - Con los Rojos en Andalucía- este de las Brigadas Internacionales (en este caso Irlandeses) se refieren a ellos como Bon. Pablo Iglesias de Valencia. ¿puede este dato ser erróneo? La verdad es que seguirle la pista a los Malagueños es bastante complicado.

Os agradecería cualquier dato. Gracias y saludos.

Reivindicació i propostes al voltant de la memòria

En el període observat aquest eix temàtic ha rebut un 12% del total de missatges enviats i dins del mateix podem considerar dos tipus de pràctiques:

Un primer tipus de missatges es refereix a la reivindicació de tipus general com la commemoració específica d'alguna data o esdeveniment o la reivindicació de la memòria dels vençuts amb un caire ideològic, sovint aquests missatges coincideixen amb dates emblemàtiques o esdeveniments concrets. En el transcurs del període d'observació participant es van enviar aquest tipus de missatges amb motiu de l'aniversari de la proclamació de la República espanyola el 14 d'abril. Són missatges de tipus acumulatiu on els usuaris que intervenen s'afegeixen a una proposta inicial però també pot esdevenir el cas que algun d'aquests missatges origini un debat polèmic com veurem més endavant quan tractem aquest l'eix específic.

Vegem ara alguns exemple de missatges reivindicatius generats amb ocasió del 14 d'abril i d'altres:

<GCE> VISCA LA REPÚBLICAiiiiii (Missatge enviat el 14 d'abril de 2007)

Para los comunistas, para los socialistas, para los anarquistas, para los republicanos federales, para los republicanos moderados, para los republicanos de izquierdas, para los profesores, para los trabajadores, para los obreros.....para todos....
VISCA LA REPÚBLICAiiiiii

Saludos del Comisario Insular

<GCE> iiiVISCA LA REPÚBLICA!!! (Missatge enviat el 14 d'abril de 2007)

Hola a tod@s:

Me sumo a este grito en un día como el de hoy.

<GCE> iiiVISCA LA REPÚBLICA!!! (Missatge enviat el 14 d'abril de 2007)

¿Alguien sabe si hay alguna conmemoración en Valencia o alrededores?. Gracias.

Un saludo.

<GCE> FW: Brigadistes Internacionals (Missatge enviat el 18 de març de 2007)

Benvolgudes, benvolguts

La "democràcia" polaca vol treure la pensió als brigadistes internacionals i qüestiona el seu paper com a lluitadors per la llibertat. S'ha engegat una campanya de protesta al govern polac i de suport a aquells joves il·lusionats que van deixar-ho tot per fer costat a la República espanyola.

Us envio una carta que pot ser un model. L'adreça és la següent:

embajada@polonia.es Una abraçada.

Un segon tipus de missatges estan relacionats a la reivindicació i accions al voltant de la recuperació del patrimoni de la guerra civil.

S'han realitzat diverses accions que han sorgit de la llista per iniciativa d'un dels usuaris, Àngel Archilla una persona molt activa en aquest aspecte que ha liderat diverses actuacions i que ha comptat amb la col·laboració d'altres membres de la llista per portar-les a terme. Han estat accions puntuals i limitades destinades a restaurar diversos elements commemoratius, oblidats i deteriorats que ell i altres persones de la llista han restaurat a títol particular. Aquestes actuacions es van realitzar en els anys 2000 i 2001 i a banda de l'actuació en concret van possibilitar un contacte i cohesió entre els membres de la llista que van participar. Aquestes actuacions es produeixen a més en un dels moments, l'any 2000 i 2001, en que la llista mostra un dinamisme més gran i coincideixen amb l'inici de la dinamització general de tot el que és el moviment de la recuperació de la memòria històrica.

En concret aquestes actuacions van ser²⁷:

Març de 2000: organització d'una sortida a la serra de Pàndols (Terra Alta) per trobar un monument commemoratiu construït pels sapadors²⁸ de la XV Brigada Internacional a l'agost de 1938 i en el qual estan inscrits el nom de 37 dels seus integrants morts en combat durant la Batalla de l'Ebre. D'aquest monument només es tenia una fotografia i no es coneixia la localització exacta. L'excursió va consistir en anar a buscar el monument i posteriorment a la trobada del monòlit es va procedir a la seva restauració també per iniciativa dels mateixos participants de la llista. Aquesta actuació fou recollida en un dels programes línia 900 de la 2 de Televisió Espanyola al gener de 2001 anomenat *Tras las huellas de la guerra*.

Març de 2001: Restauració de la làpida del Capità de sapadors de les Brigades internacionals Egan Schmidt que es troba també a la comarca de la Terra Alta al terme municipal del Pinell de Brai.

Novembre de 2001 Restauració de la làpida de John Cookson membre del batalló Lincoln de la XV Brigada Internacional ubicada al municipi de Marçà a la comarca del Priorat.

Durant el període d'observació participant s'han enviat també per iniciativa d'aquest mateix usuari diverses informacions sobre les actuacions que està portant a terme amb l'objectiu que es preservi com a patrimoni de la guerra civil la Bateria de Costes ubicada a Tamarit (Tarragona) davant el projecte de construcció per part d'una immobiliària que implicaria la destrucció d'aquest patrimoni.

---

²⁷ Es pot trobar una àmplia explicació del desenvolupament d'aquestes intervencions a la pàgina web d'Àngel Archilla: <http://www.terra.es/personal5/archilla/>.

²⁸ Sapador: Soldat, generalment del cos d'enginyers, encarregat del treball de sapes, trinxeres i altres excavacions. Font: Gran diccionari de la llengua catalana d'Enciclopèdia Catalana: <http://ec.grec.net/lexicx.jsp?GECART=0121872>

<GCE> Bateria en peligro- (Missatge enviat el 2 d'abril de 2007)

Hola,

La Bateria de Costas de Tamarit parece tener los días contados.

Re: <GCE> Bateria en peligro (Missatge enviat el 3 d'abril de 2007)

Pues sería bueno recurrir al recurso del pataleo.

<GCE> Re: <GCE> Bateria en peligro (Missatge enviat el 3 d'abril de 2007)

Recurso que pienso ejercer mediante "cartas al director" y el cual os adjunto unas direcciones por si queréis expresar vuestra opinión.

cartes@diaridetarragona.com

cartes@elpunt.com

cartas@lavanguardia.es

cartalector@elperiodico.com

En aquest cas es tracta bàsicament d'actuacions de denúncia en premsa i recollides de signatures que també han comptat amb l'adhesió i col.laboració d'altres membres de la llista en la difusió i denúncia del cas:

<GCE> Tamarit en valle del jarama (Missatge enviat a la llista en data 4 abril de 2007)

Desde las portadas de Valle del Jarama puedes descargar una carta en apoyo de la integridad de las fortificaciones costeras de Tamarit, una iniciativa de Angel Archilla en la lista GCE. Puedes acceder a un modelo de su escrito, direcciones de correo electrónico, enlace a la documentación y estudios realizados por Angel Archilla y un enlace a una colección de imagenes de esta defensa costera republicana desde la página de entrada bajo el enlace Proteged Tamarit. Muchas gracias por tu colaboración y ayuda

<http://www.aranjuez.ws/vdj>

Es tracta ara d'un cas diferent al dels citats anteriorment que reflecteix el canvi de context entre el moment en que es realitzen les accions anteriors i el moment actual. A les actuacions dels anys 2000 i 2001 el impulsors actuen a títol individual i tot i que com en el cas del monòlit de Pàndols comuniquen la seva intenció a l'ajuntament, no reben resposta en un primer moment, només una autorització amb posterioritat a l'aparició en premsa de les intencions de restaurar el monòlit

Ara el context és diferent i els agents socials i polítics han interioritzat el discurs de la memòria entre les seves estratègies: El tema de la Bateria de Costes de Tamarit es tracta d'un projecte de gran abast on hi ha implicats la immobiliària que vol realitzar el projecte, els ajuntaments de la zona i diversos col·lectius que s'oposen a la desaparició d'aquesta Bateria de Costes per motivacions diferents. Com ja hem esmentat anteriorment el discurs de la memòria no és exclusiu dels col·lectius que es dediquen específicament a ella sinó que ha traspasat altres col·lectius, a més els temes relacionats amb la memòria i el patrimoni de la guerra civil són també avui tema d'interès de la premsa per la qual cosa l'estratègia de difusió mediàtica és té en compte i es promou des de la llista:

<GCE> Re: <GCE> Bateria en perill (Missatge enviat a la llista el 3 d'abril de 2007)

Usa la premsa...yo lo hice con la del coll de balaguer y salió hace unos dias en el punt...al final pude saber que la bateria del coll de balaguer se salvara...

Debat i polèmica ideològica

En el període d'observació participant un 6,3% del total de missatges es refereix a aquest eix temàtic. El debat ideològic és present però no és el centre al voltant del qual actualment de manera activa gira l'activitat principal de la llista, tampoc és un fet però que en aquests moments comporti un conflicte que impedeixi el desenvolupament normal de l'activitat del dia a dia.

La llista neix amb el posicionament ideològic explícit de Manel Sanromà un posicionament clarament relacionat amb la reivindicació de la memòria dels vençuts que expressa públicament en la seva pàgina web²⁹ :

Pàgina web de Manuel Sanromà:

"Este Web fue creado el 14 de Abril de 1996, en el día de la proclamación de la II República Española y en el año en que se cumplían 60 del inicio de la Guerra Civil Española, por Manuel Sanromà (msanroma@tinet.org) como homenaje a todos aquellos que dieron su vida y su juventud por la libertad de España y de los españoles. En particular a los miembros de las Brigadas Internacionales, jóvenes venidos de todos los países del mundo cuya sangre regó una tierra que muchos de ellos desconocían pero que se convirtió en su segunda Patria"

Manel Sanromà:

"Jo sóc rojo, republicano...però no he volgut mai que la llista fos una llista roja.....amb els dos o tres més radicals de dreta he mantingut fora de la llista picabaralles amb ells però a diferència dels radicals que podríem dir d'esquerra, s'han mantingut a la llista, en canvi algun radical d'esquerra ha marxat de la llista.."

"Jo sempre he mantingut públicament per que ho crec que no hi ha delictes d'opinió, en tot cas el que cregui que hi ha un delicte el pot denunciar.."

En el moment de dimensionar i plantejar-se la vinculació ideològica de la llista, un fet que sobre tot en els primers anys sorgeix, Sanromà opta per que la llista sigui un espai plural obert a postures ideològiques diverses. En aquest sentit segons l'anàlisi del mateix Sanromà i d'un altre dels entrevistats que porta molts anys a la llista a la llista, hi ha una majoria de persones properes a posicions relacionades amb la reivindicació dels vençuts de la guerra, unes poques persones simpatitzants amb postures més pròximes als vencedors i d'altres als quals la guerra civil els interessa com a fenomen històric i no entren en debats ideològics. L'obertura a una pluralitat, la pràctica del dia a dia i l'interès comú en la informació i la recerca han permès mantenir el debat i la polèmica ideològica com un element més on qui vol participa i qui no vol l'obvia.

El temes al voltant de l'actualitat de l'acció social i política al voltant de la memòria que s'esdevé especialment a partir de l'any 2000 no ha estat font de debat actiu a la llista si no que aquesta

---

²⁹ Pàgina web de Manuel Sanromà: <http://www.querracivil.org/>

ha mantingut la línia principal d'activitat al voltant de l'intercanvi d'informació i ha vehiculat l'actualitat a través de les informacions sobre actes, actuacions, homenatges, publicacions o denúncies puntuals que han fet públic els usuaris. El debat que sorgeix a la llista tot i que en alguns moments sí que s'ha referit d'alguna manera a l'actualitat, ha estat més centrat en polèmiques sorgides a partir d'aspectes concrets o opinions generals sobre aspectes de la guerra per part d'alguns dels usuaris:

<GCE> 68 aniversario (Missatge enviat el 31 març 2007)

Hola a todos:

Sabiendo lo que os gusta recordarlo, os recuerdo que mañana se cumple el feliz 68.º aniversario del fin de la Guerra Civil, de la que el general rojo Ídem sentenció que los nacionales ganaron tal guerra porque "tenían que ganarla", y así se cumplió la primera parte del pronóstico de Azaña a principios de 1938, cuando hablando con un ministro le confesó que no creía ya que se ganase la guerra, pero que si por milagro se ganaba, ellos dos (izquierdones no marxistas) "tendrían que subir al primer barco que saliese del país", si les dejaban, añado yo. No se cumplió la segunda parte del pronóstico porque no ganaron los rojos, pero sí tuvo que poner pies en polvorosa, aunque no salió en barco sino en coche, por la frontera francesa. El fin de la guerra no fue el fin de la obra civilizadora de Franco, que domó a la fiera izquierdona e hizo así gobernable el país, y permitió hasta que se estableciese -desde la derechina, claro- la democracia que gozamos, pese a los resabios antidemocráticos de la izquierdona domada actual. Felicidades, pues, a todos por tan jubiloso aniversario.

Saludos

XXXX

RE: <GCE> 68 aniversario (Missatge enviat l'1 d'abril de 2007)

¿ a ti nunca te han hecho una radiografía del coco ,para averiguar si tienes cerebro?

Saludos discrepantes

XXX

Re: <GCE> 68 aniversario (Missatge enviat l'1 d'abril de 2007)

Hola XXX.

No te canses. Con estos "democratas" de toda la vida no hay nada que hacer. Y es que no les bastó con gobernar a base de miedo y sangre, que ahora nos quieren dar lecciones de historia, de modernidad, de progresismo y de democracia. Sr.XXX en polonia falta gente.

Saludos a todos los discrepantes con este fascista.

XXX

La participació en aquest debat permet dimensionar a les persones que intervenen el seu rol i mostrar davant els altres la seva vinculació ideològica. Les situacions crítiques que han sorgit relacionades amb aquest tema s'han anat resolent a partir de les estratègies de resolució del conflicte a les quals ens referim més endavant.

Entre les persones entrevistades només un participa habitualment en aquest tipus de missatges mentre que els altres es mostren poc interessats en participar d'aquest eix temàtic o mantenen una actitud crítica respecte com es desenvolupen aquests tipus de temes a la llista:

Entrevistat 3 (arriba a la llista el 2005)

"(Sobre el paper de la llista).....es muy importante, aunque no debe de ser manipulativa ni condicionar a la gente a nada, la lista tiene que madurar, actualmente está muy coja en ese sentido.....quiero decir que tan solo está bien visto defender la postura de los perdedores de la guerra, y en la guerra hubo buenos y malos en los dos lados, esa particularidad de las personas es inherente a cada individuo y no porque uno sea de derechas es malo y de izquierdas bueno. me parece que ya no hay que estar discutiendo de quien empezó la guerra, fue un golpe militar en contra de la legalidad existente. Dejémos eso y pasemos ha hablar de historia y analizar hechos"

Entrevistat 2 (arriba a la llista el 2002)

"Ara mateix no participo massa. Si que puntualment ho faig, tot i que els meus missatges sovint son creuaments de missatges, alguns cops no massa educats, amb altres membres de la llista. Bàsicament els meus missatges actuals, giren al voltant de la RMH, o demandes puntuals d'informació sobre agrupacions polítiques, sindicals, etc. A més reenvio missatges i informacions d'altres pàgines web relacionades amb la RMH o activitats o treballs que faig per XXX.....si hi ha hagut creuament de missatges de persones, de ideologia d'extrema dreta, que no han seguit el protocol habitual a aquestes llistes. A més hi ha un parell de persones, entre elles el "....." persona de talent Franquista, amb el qual he creuat missatges molt durs dialècticament parlant. Ja. et vaig dir que la guerra civil aixeca més que pasions."

Punt informatiu sobre esdeveniments i actes relacionats amb la memòria.

En el període analitzat és l'eix que es situa en segon lloc en quan al nombre de missatges, un 20% del total. Mitjançant aquests missatges s'informa d'actes, articles, llibres, commemoracions, pàgines web, informacions d'interès pels investigadors etc. Són missatges que habitualment no reben resposta a menys que es demani algun aclariment. Entre aquests missatges hi ha les informacions que proveeixen usuaris particulars o també d'activitat d'entitats i associacions que treballen en l'àmbit de la memòria i l'estudi de la guerra civil de les quals algun membre de la llista en forma part o està en contacte. Algunes d'aquestes informacions com les que presenten llibres, articles o informacions d'utilitat per les investigacions podem considerar-les també font de coneixement.

Entre les persones entrevistades aquest punt es valora positivament i de fet dos dels entrevistats habitualment proveeixen d'informacions d'aquest tipus.

Entrevistat 1 (No ha enviat cap missatge a la llista en el període analitzat)

"...una gran utilidad que tiene esta lista, por ejemplo es para difundir boletines informativo para anunciar publicaciones, etc.."

A la llista hi ha gent que pertany a associacions relacionades amb la memòria de la guerra civil i envien informació de la seva entitat ja sigui a títol particular o com a entitat. En el cas de dues de les persones entrevistades que pertanyen a associacions una d'elles n'envia de vegades i l'altra no.

Entrevistat 2 (Envia missatges regularment a la llista)

"a aquesta (llista) algunes vegades..... si que envio coses. la insularitat és un problema i el poder convocar persones de la resta de l'estat és complicat. Tot i així envio informació perquè vegin que funcionam i que fem. Som una associació petita."

Exemple de missatges informatius

Missatge 1 (Enviat el 14 d'abril de 2007)

<GCE> carteles gce

hola compañeros

desde ayer 13 hasta el 13 de mayo hay una exposion en Tortosa de carteles de nuestra guerra.en el antiguo matadero municipal,hoy convertido en salas de exposicions (al costat de l'ebre).

yo todavia no he podido visitarlo, así que lo la puedo valorar.

Missatge 2

<GCE> Memorial del Ejército Popular. (En vivo) (Missatge enviat el 18 d'abril de 2007)

Hola a Tod@s:

En un mail anterior, colgamos el programa de la inauguracion del Memorial de L'exercit Popular, ubicado en el pueblo de Pujalt.

El acto tendra lugar el proximo domingo 22 de Abril, a partir de las 11 horas.

El campamento, esta todavia en fase de rehabilitacion, pero hay partes que estan muy avanzadas.

Coloco un Link donde podreis ver el estado actual. <http://www.catpatrimoni.com/Exercit-Popular-Memorial.htm>

Esperamos veros por alli.

Un saludo.

Així doncs la llista esdevé un espai adequat per informar de tots aquells esdeveniments i actes relacionats amb la memòria i per tant actua com a punt actiu de dinamització i promoció dels actes relacionats amb la memòria de la guerra civil.

5.2.2 La interacció privada- La llista com a dinamitzadora de contactes privats.

La possibilitat de fer contactes i trobar gent amb interessos afins és un dels trets més importants d'aquesta llista. Si bé com ja hem comentat l'activitat pública de la llista és important per la quantitat de missatges que es generen, els contactes privats entre els membres de la llista són molt importants i valorats.

Aquest fet s'observa a través de l'observació participant i les entrevistes on es fa notar aquesta important activitat fins al punt que alguns dels entrevistats no solen participar de l'espai públic de la llista si no que alguna intervenció puntual els ha servit per contactar amb persones amb les quals es comuniquen per correu privat o telèfon si han de tractar algun tema de mutu interès al marge de l'espai públic de la llista. Així doncs en alguns casos la resposta a alguna demanda posada en públic rep directament resposta privada: un dels entrevistats comentava que aquesta era la seva manera de procedir, prefereix respondre privadament. En altres casos els missatges públics es complementen amb missatges privats i/o telèfon per tal de profunditzar en un tema específic que sigui d'interès entre dos persones.

També hi ha contacte presencial entre membres de la llista en funció, això sí, de la distància geogràfica. Aquest contacte presencial és divers ja sigui trobades entre dos usuaris, assistència a algun acte al lloc de residència d'algun d'ells etc. No parlem en aquest cas de grans trobades entre molts usuaris si no de trobades puntuals entre dos o tres usuaris per visitar-se, assistir a algun acte o compartir algun tipus d'informació molt específica d'interès mutu.

Aquesta possibilitat de fer contactes i trobar gent amb qui compartir interessos és apuntat també per les persones entrevistades com una de les utilitats principals de la llista i és una de les sortides a les possibles necessitats d'especialització. Igual que ja hem comentat pel cas de l'intercanvi d'informació, estar a la llista i rebre els missatges més enllà del contingut dels missatges vol dir estar a un lloc on hi ha gent amb qui es pot contactar i demanar informació i en tot cas compartir un interès molt més especialitzat en una temàtica concreta.

Reprenent l'anàlisi de Nancy Baym (2003), podríem dir que en el context de la llista GCE els usuaris diversifiquen les seves estratègies d'utilització dels recursos que el context de la llista ofereix, mentre que uns opten per l'exposició pública dels seus interessos com a punt de partida per fer contactes que permetin una especialització posterior, d'altres es mantenen en la reraguarda i opten per teixir directament la xarxa de contactes al marge de l'exposició pública dels seus interessos. Així doncs l'activitat "privada" és molt intensa a la llista GCE per la diversitat d'interessos i necessitat d'especialització en un context d'un espai que es defineix com a generalista. La xarxa esdevé doncs un espai on es produeixen i es potencien pràctiques socials, culturals i de socialització diverses. Per exemple en els dos exemples que citem a continuació el contacte a la xarxa és l'origen d'un contacte i experiència socialitzadora en l'àmbit presencial.

Entrevistat 1 (No ha enviat cap missatge a la llista en el període analitzat)

"He enviado algunos mensajes a la lista, pero para lo que más me ha servido es para contactar personalmente con otros usuarios"....." he conocido a varias personas ,el verano pasado estuve una temporada en Gandesa, zona de la batalla del Ebro y a través de la lista conocí a varias personas que viven por allí y que son estudiosos de ese tema gracias a ello conseguí muchas cosas. También he conocido a otro señor de Lécera, cerca de Belchite, que me ha servido de ayuda también para otros estudios que realizo"

Entrevistat 6 (Envia missatges regularment a la llista)

Si el tema que toques són una mica més amplis.....resulta que he anat coneixent gent, de l'Aragó el "... jo el vaig conèixer a través de la llista i ens hem vist 8 o nou vegades i ell a vingut aquí a casa, un cap de setmana.....molts dels que coneixo són de quan es va fer l'excursió.....El meu temps lliure avui en dia el 90% va vinculat a activitats relacionades amb la guerra civil i amb gent que he conegut a la llista"

D'altra banda la cultura de l'intercanvi d'informació de la qual ja hem parlat en l'apartat de la interacció pública és present també en la interacció privada, és una pràctica que facilita el contacte entre els usuaris i que en el transcurs de l'observació participant també s'ha pogut també experimentar en primera persona. Aquesta cultura de l'intercanvi ha facilitat el contacte de la investigadora amb els usuaris i per tant el propi desenvolupament del treball de camp. Heus aquí un exemple:

Missatge enviat per correu privat a l'autora d'aquest estudi com a resposta a la presentació a l'inici de l'observació participant (Missatge rebut el 12 d'abril de 2007)

Hola,

Em dic XXXXX i de tant en tant participo a la web de Tinet, a part de recorre i fotografiar indrets i llocs de la Gce, soc membre del grup de recreació històrica del "Ejército del Ebro". I pensat que a lo millor et podia interessar el Pdf adjunt.

Et deixo també la web del grup. www.ejercitodelebro.com, per si vols fer-li una ullada.

Fins aviat.

5.2.3 Regulació de les pràctiques i tractament del conflicte.

El caràcter pioner, generalista, obert i el tema que aborda la llista de distribució GCE el fa susceptible que en determinats moments pugui sorgir un conflicte que posi en perill el desenvolupament de l'activitat. En aquest sentit en la trajectòria dels 10 anys d'existència, el moment actual no és un moment especialment conflictiu ja que hi ha un assentament de l'activitat i unes dinàmiques consolidades de tractament del conflicte.

Al llarg dels 10 anys si que ha hagut moments de conflicte especialment en èpoques de creixement i assentament de l'espai i l'activitat. El conflicte s'ha abordat a través l'estratègia d'intervenció del seu creador, sobre tot en un inici, però també per les pràctiques autorreguladores dels mateixos participants i en definitiva la llista ha trobat una forma d'integrar el conflicte.

Entrevistat 4 (a la llista des de 1997)

"Un detalle que si recuerdo es que, por lo menos al comienzo, habia muchas discusiones sobre la parte política: que si el Alzamiento estaba justificado por el caos republicano, etc tambien mas discusiones partidistas..estando yo en USA pues apreciaba las discusiones sobre el PP el PSOE ets.. aprendi mucho sobre Felipe Gonzalez, Aznar, etc!...tambien entonces eran solo unos pocos los que dominaban, para bien o para mal, la discusion

-¿quizá ahora ¿hay más intercambio de información que discusión política?-

Si, y el cambio es marcado....creo, (y quizás me equivoque) que la unica excepcion ocurrio cuando lo del 11-M"

L'estratègia del creador de la llista per abordar els conflictes que sovint venen motivats per discussions ideològiques, es basa en mantenir clara la definició de l'espai com una llista oberta, plural i que tracti de la guerra civil com a única limitació temàtica. En aquest sentit, Manel Sanromà tot i la seva explicitat ideològica ha mantingut el fet que a la llista pugui haver diferències ideològiques sempre des d'una posició de respecte. Tampoc hi ha problema en que els usuaris utilitzin el seu nom o no per identificar-se però sempre evitant que es creïn personalitats que juguin a generar conflicte. Cal dir però que la majoria d'usuaris utilitzen el seu nom o si utilitzen un pseudònim en el correu signen amb el seu nom real.

En els moments en que alguns missatges han pujat de to o han pogut ser susceptibles de conflicte ell ha intervingut sempre a través de correu privat per avisar a qui fos que s'estava excedint i podia provocar algun problema. Tot i així l'estratègia del creador és fer el mínim intervencionisme possible i deixar que la llista sigui el que els seus usuaris vulguin.

Manel Sanromà

"A aquest algunes vegades l'he tocat igual que el "... i els he dit hi ha coses que no tolerarem....no els ho he dit a la llista per que ja haguéssim sigut, i s'han comportat" ..... i sempre he procurat que fos fora de la llista, a la llista pràcticament deixar les coses per que la meua experiència diu que quan t'hi poses acabes malament per que llavors sempre hi ha algun que considera amb raó que t'has passat i genera polarització.....jo el que vull és que la llista sobrevisqui"

Els casos més conflictius es van donar al cap de dos o tres anys de la seva creació quan la llista comença a tenir una activitat important i comença a ser més coneguda.

En aquells moments cap a l'any 1999 es va viure l'únic cas d'expulsió, un cas d'un usuari que adoptant personalitats diverses es subscribia a la llista i jugava a generar conflicte. En aquest cas a banda dels missatges privats es va fer un seguiment que va comptar amb col·laboració de l'administració de la xarxa TINET per finalment no permetre que tornés a entrar:

Manel Sanromà

"Va haver un temps molt turbulent en el que aquesta família unida que era la llista es va veure sotmesa a 2 o 3 atacs de gent, no se de quin tipus, que se la volien carregar, gent que entraven amb personalitats diferents, el mateix (ho vam seguir), és l'únic cas d'expulsió de la llista.....expulsar vol dir fer un seguiment fins que va marxar per que és clar l'expulsàvem i entrava amb una altra personalitat i anava creant personalitats un "rojo" i un "azul" que s'insultaven i això creava polarització.....és l'única vegada en que he intervingut "manu militari"

Aquesta pràctica reguladora per part del moderador ha vingut acompanyada per una consolidació de les pràctiques de la llista i així s'ha anat autorregulant de manera que les possibles provocacions o bé no reben resposta per part d'aquells a qui no els interessa o no volen entrar en polèmiques o bé es tracten durant uns dies com a part de l'eix temàtic del debat ideològic generant missatges però sense estendre's als altres eixos que continuen simultàniament amb tota normalitat. En aquesta autorregulació ha influït també el progressiu aprenentatge que els usuaris de la llista en el context de l'expansió d'internet han anat fent de la participació en espais virtuals de comunicació :

Manel Sanromà:

"En la mesura que la llista està més dominada per gent veterana a internet els comportaments són més fàcils de manejar...els primers anys es notaven més els "novatos", que entraven com un elefant en una cacharrerria....enviaven missatges -bueno és que no em contesta ningú?-, doncs si no et contesta no et contesta o comportaments de desconeixement de la dinàmica de les llistes, en la mesura que la majoria domina aquesta dinàmica, la vida és més plàcida"

La percepció de l'estratègia del creador i moderador és diferent entre els usuaris, uns valoren positivament aquesta manca d'intervencionisme per que ho interpreten com a marca de pluralitat i llibertat però d'altres valoren una necessitat d'un intervencionisme més gran per evitar determinades situacions. De tota manera malgrat aquestes valoracions hi ha una acceptació de l'espai tal i com és ja que tots valoren la seva utilitat i en tot cas actualment hi ha altres espais on trobar allò que a la llista troben a faltar.

Entrevistat 6 (Envia missatges regularment a la llista)

"Quan hi ha moderador és una censura, lo bo d'aquesta llista és el que diu el Manel, tothom pot opinar.....La llista aquesta és una llista cíclica, ara estem en una bassa d'oli fins que haurà un que traurà un tema o dirà algo i aquí comença la marejadilla, marejada, fuerte marejada tormenta y arriba la galerna en que estigui tothom rebotadíssim i tot siguin increpacions, que si fachas que si rojos...la polèmica política existeix i sempre existirà però hi ha molta gent que ens hem adonat que això és una tormenta i després de la tormenta ve la calma i al final no s'arregla absolutament res, el que defensava una cosa la continua defensant i el que opinava el contrari ho continua opinant.....no pots dir que hi ha guanyadors i perdedors i al final lo únic que ha hagut és una bronca impressionant"

Entrevistat 2 (Envia missatges regularment a la llista)

" (Referint-se al moderador) He parlat amb ell, i entenc el seu punt de vista. Però esperar que les paraules condemnin als que les utilitzen, es quasi infantil. En tots aquets anys només va expulsar a una persona, per que utilitzava dos nicks diferents. A mi m'han dit fill de puta, i no ha passat res. A l'altra llista, els neocons, revisionistes o els Franquistes no son acceptats. La seva apatia va provocar l'escissió."

Entrevistat 4 (a la llista des de 1997)

"El moderador ha actuado siempre con gran tacto y, a mi parecer, muy eficazmente. No hay censura, y cuando las acciones de algun miembro se pasan de la raya, del debate al insulto, se ha actuado...tambien em gusta que no permite el paso de "spam"..no he visto nunca un mensaje de chicas buscando novio u ofertas para hacerte millonario!@"

El paper del creador de la llista tampoc ha tingut volgudament un caire intervencionista en el sentit de regular o intervenir en els temes que es tracten i així s'ha deixat que la llista fos els que els seus participants, o en tot cas els participants més actius volen que sigui i no reconduir la llista cap als temes que a ell li interessin. Així doncs ell entén el seu paper com una garantia de presència i permanència de la llista i de que l'activitat es desenvolupa sense problemes. Actualment intervé poc a la llista ja que els temes que majoritàriament es tracten no li interessin massa però si que ho fa per donar alguna informació, reenviar algun missatge que rep a títol particular o opinar com un més dins del context general de la dinàmica de la llista.

5.3 Posicionament de la llista GCE dins la relació on-line/off-line

La llista de distribució GCE es posiciona actualment com un node de confluència i distribució en l'entramat de relacions entre els espais on-line i off-line relacionats amb la memòria de la guerra civil. Podem considerar que és un espai obert i en comunicació amb tot el que passa en el seu entorn immediat tant on-line com off-line. Les característiques d'aquestes relacions entre la llista i l'entorn on-line i off-line han anat canviant al llarg d'aquests 10 anys d'existència tant per la pròpia evolució interna de la llista com pels canvis en el panorama on-line i off-line de la memòria de la guerra civil.

Incidir en aquest punt de la relació d'un espai on-line amb el seu entorn ja sigui virtual o presencial considerem que és un factor molt important ja que les comunitats virtuals no són ens tancats en si mateixos si no que el seu context incideix i influeix la seva activitat. En aquest sentit considerem aquest tipus de relacions en el sentit a que Nancy Baym (2003), es refereix:

"Els grups on-line es troben sovint embastats en el teixit de la vida off-line més que situats en oposició a ella. Les proves inclouen la penetració dels contextos off-line en la interacció on-line i el moviment de les relacions on-line cap a l'off-line"
(Baym 2003)

La llista en el context on-line

Com ja s'ha comentat la llista neix al 1997 com a espai gairebé únic a la xarxa on tractar el tema de la guerra civil espanyola en un el context off-line caracteritzat per un canvi de conjuntura i on comencen a vehicular-se les inquietuds vinculades a la necessitat d'un tractament diferent al que fins aleshores havia tingut la memòria del conflicte: els "nets de la guerra" comencen a demanar informació sobre aquells temes que fins aleshores s'havien mantingut més o menys en silenci i un nombre major de persones comencen a interessar-se públicament per la informació i documentació al voltant de la guerra civil.

La llista en aquells primers moments com espai gairebé exclusiu a la xarxa és punt de confluència d'inquietuds diverses, des de les persones que busquen informació sobre els seus familiars desapareguts o represaliats fins les persones que busquen compartir informació i interessos sobre aspectes concrets de la guerra o vinculats a una dimensió local de l'esdeveniment, una dimensió que com ja s'ha referit anteriorment és la que menys anàlisi i coneixement havia tingut des del punt de vista de la memòria.

En aquells primers anys Sanromà rep força correus privats , alguns d'ells des de l'Argentina o altres països on viuen de descendents d'exiliats. Són persones que busquen informació sobre els avis, pares o familiars represaliats durant la guerra o en la immediata postguerra o que estan interessats en la guerra civil i comencen a utilitzar la xarxa per la recerca d'informació. Aquests tipus de correus seran un dels inputs de la llista, sobre tot durant els primers anys ja que Sanromà vehicularà aquests tipus de demandes cap a la llista. D'altra banda la posició privilegiada en que els cercadors ubiquen la llista li permeten també rebre els usuaris que en els inicis de la popularització de la xarxa busquen informació sobre la guerra civil.

Reenviament a la llista d'un missatge que Manel Sanromà rep a títol particular (29 juny 1998)

Re: Informacion

Querido amigo,

gracias por su e-mail. Lamentablemente no tengo la informacion que me pide. Pero con esta respuesta envio su mensaje a una lista de discusion sobre la GCE donde hay muchos amigos con conocimientos e interes sobre los temas relacionados con la GCE y tal vez alguno de ellos posea la informacion o pueda proporcionarle alguna idea que le ponga en el camino de encontrar referencias directas sobre su abuelo. No dude en seguir en contacto si cree que puedo serle de alguna ayuda. Reciba un cordial saludo

At 23:53 28/06/98 -0600, you wrote: >>>>

Senor Sanroma,

Primeramente quisiera felicitarle por esa gran y surtida pagina sobre la guerra civil espanola en la Internet. Segundo, quisiera saber si Vd. me podria ayudar a buscar cierta informacion. He tratado, en vano, de ponerme en contacto con ciertas agencias y ciertos periodicos espanoles sin , hasta ahora, ningun resultado. Soy nacido en Espana aunque naturalizado canadiense. Voy a ir a Madrid el proximo octubre y quisiera averiguar ciertos datos y cierta informacion. Mi abuelo materno era republicano y militar. No tengo, desgraciadamente, mucha informacion acerca de el y lo unico que se es lo que me conto mi madre. (no mucho pues, antiguamente, contra menos se hablara de la guerra civil, mejor) Lo unico que tengo es nombre y apellido y que estuvo prisionero en una carcel de Madrid. Creo que murio en tal carcel aunque no estoy muy seguro. Y aqui es donde quisiera saber si Vd. me podria ayudar. Hay alguna agencia o archivos donde pudiese saber mas acerca de mi abuelo? Hay alguna pagina en la Internet donde pudiera encontrar algo de esta informacion?Agradeciendole de antemano su atencion, le saluda atentamente:

XXXXXXX

P.D. La carcel estaba en el paseo de las Delicias de Madrid

Aproximadament a partir de l'any 2000, quan es constitueixen les Associacions per la recuperació de la memòria històrica, Sanromà dirigirà les persones que busquen familiars desapareguts o represaliats cap a aquestes associacions al mateix temps que també els envia a la llista. Actualment encara algun missatge d'aquests tipus arriba privadament a Sanromà o directament a la llista però és més freqüent que es vehiculin directament cap a les associacions que es dediquen a aquest tema i que avui en dia ja són conegudes i fan difusió de la seva activitat.

A partir també de l'any 2000 aproximadament la presència de la guerra civil a la xarxa es generalitza i comencen a haver pàgines web i altres espais de comunicació que abordaran la memòria de la guerra civil des de diferents àmbits d'interès i temàtics. La llista es posiciona en aquest nou panorama com a un espai amb caràcter generalista que esdevé un node distribuïdor de fluxos en l'entramat de relacions entre els espais vinculats a la memòria de la guerra civil a la xarxa.

La llista és l'origen d'altres espais a la xarxa: l'activitat de la llista i l'augment i diversitat d'usuaris farà que alguns d'ells no trobin resposta als seus interessos en aquest espai i configuraran altres espais com la llista GCE de yahoo, alguns usuaris marxen cap a aquest espai però altres continuaran presents a tots dos. En aquest sentit la majoria dels usuaris entrevistats participen a altres espais a la xarxa relacionats amb la guerra civil i alguns van arribar a la llista GCE a través de recomanacions d'altres usuaris de la llista que havien conegut en aquests altres espais

Per altra banda, la presència d'altres espais d'informació i comunicació sobre la guerra civil a la xarxa farà que els llocs de confluència on-line dels interessats en la guerra civil es diversifiquin i temes específics generaran nous espais on-line. La llista GCE tindrà doncs una nova manera de rebre inputs a partir de la informació que usuaris de la llista que participen a altres espais de comunicació podran donar a altres usuaris. També el desenvolupament dels cercadors farà que la llista o les referències a missatges surtin citats i això esdevindrà també un input d'usuaris.

La llista en el context off-line

La llista manté una relació bidireccional amb les diverses associacions, entitats i grups d'estudi vinculats a la memòria de la guerra civil, els membres de la llista que participen en aquestes associacions fan de pont per difondre activitats off-line relacionades amb la guerra civil al mateix temps que associacions i entitats participen a la llista per difondre les seves activitats. És evident que ambdós casos hi ha un usuari que està subscrit a la llista però podem trobar distinció entre aquells usuaris que participen activament a títol particular i a més són membres d'entitats i envien informació, d'aquells usuaris la participació dels quals es limita exclusivament a enviar informació sobre activitats i actes fet que podem considerar més com un us de la llista com a punt de difusió d'activitats que de participació i intercanvi.

<GCE> FW: MEMÒRIA I LLUITA

DIA DE LA DONA: MEMÒRIA I LLUITA

Organitzen NJLM i Amics de Ravensbruck.

Dia 10 de març

Falset

Us adjuntem el programa d'aquest acte que tindrà com a principal protagonista Neus Català "La catalana de l'Any". També us enviem el poster en format PDF.

Us agrairíem molt que ens féssiu la màxima difusió i ens faria molt feliços poder comptar amb la vostra presència a l'acte.

Angela Jackson

Per a més informació: www.nojubilemlamemoria.tk

Per altra banda quan parlàvem dels contactes privats entre usuaris i també de les activitats reivindicatives del patrimoni de la guerra civil, hem vist que la llista és també generadora d'activitat off-line entre particulars. Els usuaris particulars amb interessos específics comuns es troben en l'entorn off-line per portar a terme activitats de coneixement de l'entorn propi o col.laboratives.

La llista també ha incidit en l'activitat off-line de reivindicació de la memòria ja sigui amb propostes que s'han realitzat presencialment i que neixen a la llista com les accions a la Serra de Pàndols o d'altres anteriorment citades, com incidint en el context de tractament polític i social de la memòria com en el cas de la Bateria de Tamarit on des de la llista es comenten i promouen activitats que incideixen en l'entorn off-line com pot ser els mitjans de comunicació o la presentació de recursos a institucions.

5.4 A mode de cloenda la llista GCE, internet i la memòria

A la introducció de l'anàlisi ens hem referit al fet que a la llista GCE conflueixen en el moment de la seva creació l'incipient expansió de les noves tecnologies i l'eclosió pública del moviment social de la reivindicació de la memòria col·lectiva de la guerra civil. En aquest sentit com a darrer aspecte a

tractar en aquesta anàlisi hem volgut veure quina percepció hi ha entre les persones entrevistades d'aquest binomi noves tecnologies/memòria:

Manel Sanromà com a artífex d'aquest cas particular de confluència de la memòria i internet expressa el fet que tant l'èxit d'una cosa com l'altra "estava cantat", segons les seves pròpies paraules per una banda l'èxit d'internet per la seva potencialitat de comunicació i d'altra banda la memòria de la guerra civil per que arriba un moment que una determinada generació ja lliure dels lligams emocionals i polítics de generacions anteriors volen saber. La combinació de totes dues, doncs, fa que internet sigui un bon instrument per la memòria.

Entre els participants de la llista la majoria destaquen el gran potencial de les noves tecnologies a nivell comunicatiu per la difusió de la informació i per trobar persones amb interessos afins, en definitiva que les noves tecnologies han estat una eina molt important en la difusió i extensió de la memòria a nivell general i en el seu cas particular.

Tot i així es destaca també una dispersió de la informació i una manca d'aprofitament de tot el potencial que poden oferir les noves tecnologies, especialment en el cas de les associacions vinculades a la memòria i també en l'ús que ens fan els estaments públics propietaris de les fonts d'informació bàsica

Un dels entrevistats que forma part d'una entitat es refereix al fet que normalment les associacions van enrere respecte a les potencialitats de la xarxa degut a la feina que implica estar al dia i a la manca de gent amb disponibilitat per implementar als espais web les noves possibilitats de difusió d'arxius d'àudio, vídeo etc.

En aquest sentit un altre dels entrevistats critica el fet que no hi ha una accessibilitat transparent de l'activitat i les informacions amb que treballen aquestes entitats ja que sovint les seves pàgines web no s'actualitzen ni es difon informació actualitzada d'interès. D'altra banda critica també el fet que les administracions públiques no tenen interès en fer servir el potencial de les noves tecnologies per fer públics i accessibles les fonts d'informació i documentació, és a dir tot el potencial dels arxius .

Entrevistat 2 (arriba a la llista el 2002)

És una de les millors eines que tenim les associacions de MH. Podem contactar amb milers de persones cada dia, i a més podem difondre les nostres reivindicacions, donar publicitat a les nostres activitats, etc. i fer-ho arribar a milers de persones. Sense internet, per exemple, jo no siria aquí i ara. Segurament que sense Internet o les llistes de correu, la RMH siria encara més lenta del que...ho és ara.

Entrevistat 6 (arriba a la llista el 1999)

Les noves tecnologies són una porta oberta el que passa és que de vegades tenim ferraris però la gent no sap conduir...tenim mitjans però no tenim voluntat.....per què serveix tenir grans portals, grans servidors si després resulta que no pengem informació....per què de que em serveix a mi el PARES³⁰ si resulta que els índex no es poden consultar...Tenim unes carreteres bestials però tenim carros.....Evoluciona molt internet però els estaments polítics no se'ls gasten per que pensen que la història no val la pena"

En definitiva doncs el binomi noves tecnologies/memòria ha estat una combinació que ha resultat molt important i amb un potencial encara per abordar. A més la investigació etnogràfica ens ha permès observar com internet no és només un simple mitjà sinó que en el moment en que s'identifica com a eina per un determinat us, aquest esdevé també un potencial per noves pràctiques socials concretes. En el cas del nostre escenari d'investigació, la llista GCE, hem vist com la llista té significats diferents pels diversos usuaris i que també el mateix concepte de participar és un fet dinàmic que s'adapta en funció de les percepcions dels usuaris. També observem que les eines tècniques poden donar pas a diferents usos i valors depenent del context en que s'experimenten. Per últim hem vist com en aquest escenari, l'articulació de la comunicació on-line i off-line genera noves pràctiques de socialització així com la convivència de pràctiques d'investigació, mobilització i participació de diferents tipus.

En aquest sentit podem dir que l'enfocament etnogràfic aplicat a l'estudi de la xarxa ens ha proporcionat claus interpretatives a partir de les vivències dels participants que ens han permès dibuixar un mapa d'aquest escenari complex i dinàmic com a exemple de l'apropiació i us de la xarxa per part dels moviments socials o ciutadans.

---

³⁰ Portal de archivos españoles: <http://pares.mcu.es/>

6. CONCLUSIONS

La memòria de la guerra civil espanyola es defineix com un fet col·lectiu que fruit de la interacció entre diversos agents i des d'una perspectiva dinàmica de procés social rememora i reinterpreta des del present, el present de cada moment històric, els esdeveniments, els oblits i els silencis relacionats amb aquell fet. El present on analitzen la memòria col·lectiva de la guerra civil espanyola és el de la societat de la informació, una societat que es caracteritza per la interacció entre la dimensió global i la dimensió local.

A nivell global, en el marc de la societat de la informació hi ha un interès per la memòria que la fa formar part de la identitat dels col·lectius socials i els possibilita configurar-se com a moviments o iniciatives en el marc de la societat civil. La globalització, característica de la societat de la informació impregna també la memòria i així determinats esdeveniments esdevenen metàfores que identifiquen i reactiven altres memòries.

A nivell local el procés de la memòria col·lectiva de la guerra civil espanyola viu a partir de la fi dels 90 un canvi de conjuntura motivat per un canvi generacional, un canvi en la cultura política i una influència del context internacional que farà que sorgeixin tota una sèrie d'iniciatives a nivell social i polític destinades a rememorar i reivindicar la memòria col·lectiva dels vençuts de la guerra civil espanyola. Aquest fet al mateix temps treu les diferents memòries de la guerra civil a la llum pública.

En aquest context ubiquem la llista de distribució "Guerra Civil Española" un espai que fa memòria des del present en el sentit que a través de les pràctiques i interaccions entre els seus usuaris es recorda, rememora i reivindica els processos, esdeveniments, llocs i persones que van ser protagonistes de la Guerra civil espanyola. És un espai que neix al 1997 en un context d'inici d'expansió de les noves tecnologies i de la cultura de la memòria i per tant un bon exemple del procés que ha viscut la presència de la memòria de la guerra civil a la xarxa en aquest canvi de conjuntura.

És un espai generalista que en un principi es defineix així pel fet de ser gairebé únic dins del panorama de la memòria de la guerra civil espanyola a la xarxa i que posteriorment en un context de diversitat d'espais manté aquest caràcter i esdevé un node de confluència i distribució en l'entramat de relacions entre els espais on-line i off-line relacionats amb la guerra civil. Un espai que podem definir com a comunitat virtual en la mesura que compleix les característiques bàsiques del que ha de ser una comunitat virtual però on el sentit de pertinença per part de les persones que hi participen és divers.

A la llista hi conviuen dos tipus d'interacció entre els participants, la interacció pública d'enviament de missatges consultables per tots els usuaris i la interacció privada entre els participants de la llista.

Totes dues són molt importants i estan relacionades. A través d'aquestes interaccions es realitzen iniciatives de treball col·laboratiu i construcció col·lectiva entre els participants ja sigui de manera expressa o com a resultat de l'activitat d'intercanvi. No és clar però que de la llista surti com a resultat un treball grupal i volgudament construït col·lectivament mitjançant el fet de compartir informació. Això estaria relacionat amb les dificultats d'accés encara avui a les fonts primàries d'informació, els arxius que fan que algunes persones siguin reàcties a compartir informació valuosa pel risc d'utilització pública que se'ns pugui fer.

L'organització interna de la llista manté una línia principal d'activitat al voltant de l'intercanvi d'informació tot i que també hi ha altres eixos actius d'activitat com són la reivindicació, el debat i la difusió d'informació. L'estratègia reguladora del creador de la llista caracteritzada per tractar el conflicte a nivell privat i no en el context públic de la llista i de no marcar volgudament els camins per on ha d'anar la llista, permet que hi coexisteixin una majoria de persones ideològicament vinculades amb la reivindicació de la memòria col·lectiva dels vençuts de la guerra, uns pocs simpatitzants amb postures més pròximes als vencedors i d'altres als qui la guerra civil els interessa com esdeveniment d'estudi més enllà de polèmiques ideològiques.

Podem respondre així a les preguntes de recerca que ens plantejàvem a l'inici i podem dir que la llista GCE té una activitat relacionada amb la memòria col·lectiva de la guerra civil espanyola classificable en quatre eixos: intercanvi d'informació, reivindicació, debat i difusió d'informació que es canalitza a través de la interacció pública i privada entre els seus usuaris. Aquest fet posiciona la llista com un espai de referència generalista en l'àmbit de la memòria col·lectiva de la guerra civil espanyola que actua com a node de confluència i distribució entre la seva dimensió on-line i off-line.

En definitiva doncs podem considerar contrastable la hipòtesi inicial que referíem segons la qual La llista de distribució GCE constitueix un espai de construcció i dinamització d'activitats vinculades a la memòria col·lectiva de la guerra civil espanyola en un doble sentit:

- Posa en contacte persones i possibilita que intercanviïn i construeixin coneixement destinat a recuperar i reivindicar la memòria col·lectiva de la guerra civil
- Actua com a node de connexió entre diverses iniciatives on-line i off-line relacionades amb la memòria col·lectiva de la guerra civil espanyola.

Per últim apuntar que la metodologia emprada, l'etnografia virtual és un camp d'estudi recent que aplicat al nostre objecte d'estudi, la memòria col·lectiva de la guerra civil a la xarxa, ha permès experimentar noves formes de mirar aquest fet social i contribuir al desenvolupament de noves perspectives d'estudi de la memòria a la xarxa. Al mateix temps però podem considerar que aquesta investigació esdevé una investigació oberta en el sentit que paral·lelament a la profundització en les

diferents línies d'anàlisi, s'han obert noves preguntes i possibilitats d'investigació a considerar. Per exemple:

- Profunditzar en la dimensió de treball col·laboratiu i construcció col·lectiva de coneixement en l'àmbit de les comunitats virtuals que són resultat de compartir uns mateixos interessos, en el cas que ens interessa la guerra civil espanyola i en definitiva analitzar com els diversos intercanvis i interaccions esdevenen fonts alternatives de construcció de coneixement.
- Analitzar amb més profunditat la interacció i permeabilitat dels discursos entre els moviments socials, en el cas que ens ocupa com el discurs de la memòria traspasa i impregna el discurs de col·lectius com l'ecologista o el veïnal.
- Analitzar altres activitats vinculades a la cultura de la memòria en la societat de la informació i que en el treball només s'han citat de passada com poden ser els grups de recreació històrica (a la llista hi ha un grup de persones que participen en aquests tipus d'activitats) o la creació d'activitat econòmica a través de productes culturals i turístics relacionats amb la memòria.
- Profunditzar en la reflexió sobre l'ús de la metodologia de l'etnografia virtual i les diverses eines d'anàlisi que podem emprar a l'hora d'analitzar els espais de comunicació i interacció virtuals com a espais sociotècnics i artefactes culturals.

Barcelona juny de 2007

---

7. BIBLIOGRAFIA

1. AGUILAR FERNÁNDEZ, Paloma. 2006. Presencia y Ausencia De La Guerra Civil y Del Franquismo En La Democracia Española. Reflexiones En Torno a La Articulación y Ruptura Del "Pacto De Silencio". In: Anon. Guerra civil. Mito y memoria. Madrid: Marcial Pons. ISSN 84-96467-12-0.
2. AGUILAR FERNÁNDEZ, Paloma. 1996. Memoria y Olvido De La Guerra Civil Española. Anon. Madrid: Alianza Editorial.
3. ARDEVOL, Elisenda., et al. 2003. Etnografía Virtualizada: La Observación Participante y La Entrevista Semiestructurada En Línea. Athenea Digital. pp 72-92.
4. ARDEVOL, Elisenda. and VAYREDA, Agnès. 2004. Comunidades Virtuales. Material on-Line Del Curs Comunitats UOC Del Programa De Doctorat UOC.
5. ARDEVOL, Elisenda. and VAYREDA, Agnès. 2004. Metodologies Qualitatives Per La Recerca Sobre La Societat De La Informació. Material on-Line Del Curs Comunitats UOC Del Programa De Doctorat UOC.
6. ATTON, Chris. 2002. Alternative Media. Anon. Londres: SAGE Publications. ISSN 0-7619-6770-2.
7. BAER, Alejandro. And SÁDABA, Igor. Enero 2003. Tecnologías De La Memoria: La Transformación Del Recuerdo Colectivo En La Sociedad De La Información. Cuaderno de Realidades Sociales. pp 163-184.
8. BAYM, Nancy K. 2003. La Emergencia De Comunidad on-Line. In: S.G. Jones, ed. Cibersociedad 2.0. Nuevas Tecnologías y Sociedad. Barcelona: UOC. ISSN 84-9788-006-4.
9. BILLIG, Michael. 1990. Memoria Colectiva, Ideología y Familia Real Británica. In: Anon. Memoria compartida. La naturaleza social del recuerdo y del olvido. 1º edn. Barcelona: Paidós. ISSN 84-7509-745-6.
10. BLAIN, Jean. 2003. Entrevista a Paul Ricoeur. Historia, Antropología y fuentes orales. Memoria rerum. 30 pp 53-64.
11. CAMMAERTS, Bart. and VAN AUDENHOVE, Leo. 2002. Transnational Civil Society, the Network and the Fluid Nature of Sub-Political Participation.
12. CAPORALE, Alessandra. 2003. Video Activism in the Italian Centri Sociali: A Visual Ethnography. Tesis de Doctorado. Edimburgo.
13. CASTELLS, Manuel. 1998. La Era De La Información. Economía Sociedad i Cultura. Vol.2 El Poder La Identidad. Anon. Madrid: Alianza Editorial. ISSN 84-206-4248-7.
14. DANTAS, Camilla. G. 2005. O Passado Em Bits: Questões Sobre a Reelaboração Da Memória Social Na Internet. <http://dici.ibict.br/archive/00000463/01/CamilaDantas.pdf>

15. DU VAL SMITH, Anna. 2003. Los Problemas De La Resolución De Conflictos En Las Comunidades Virtuales. In: M.A. Smith and P. Kollock, eds. Comunidades en el Ciberespacio. Nuevas Tecnologías y sociedad. Barcelona: UOC. ISSN 84-9788-007-2.
16. EGIDO, Ángeles. 2006. La Historia y La Gestión De La Memoria. Apuntes Para Un Balance. Generaciones y memoria de la represión franquista: un balance de los movimientos sociales por la memoria en Hispania Nova. Revista de Historia Contemporánea. 6. <http://hispanianova.rediris.es/6/dossier.htm>.
17. GÁLVEZ, Sergio. 2006. El Proceso De La Recuperación De La "Memoria Histórica" En España: Una Aproximación a Los Movimientos Sociales Por La Memoria. International Journal of Iberian Studies. 19(1),.
18. GEERTZ, Clifford. 1983. Descripción Densa: Hacia Una Teoría Interpretativa De La Cultura. In: Anon. La interpretación de las culturas. Barcelona: Gedisa.
19. GUTIÉRREZ LOZANO, Juan Francisco and SÁNCHEZ ALARCÓN, Inmaculada. 2005. La Memoria Colectiva y El Pasado Reciente En El Cine y La Televisión. Experiencias En Torno a La Constitución De Una Nueva Memoria Audiovisual Sobre La Guerra Civil. Revista d' història moderna i contemporània. III. <http://seneca.uab.es/hmic/2005/HMIC2005.pdf>
20. HALBWACHS, Maurice. 2004. Los Marcos Sociales De La Memoria. [Les cadres sociaux de la mémoire] Anon. Barcelona: Anthropos. ISSN 84-7658-692-2.
21. HALBWACHS, Maurice. 2004. La Memoria Colectiva. [La mémoire collective] Anon. Zaragoza: Prensas Universitarias de Zaragoza.
22. HAMMAN, Robin. 1998. Ethography. The Online/Offline Dichotomy: Debunking Some Myths about AOL Users and the Effects of Their Being Online Upon Offline Friendships and Offline Community. <http://www.socio.demon.co.uk/mphil/mphil3.html>
23. HINE, Christine. 2004. Etnografía Virtual. Anon. Barcelona: UOC.
24. HUYSEN, Andreas. Diciembre 2000. En Busca Del Tiempo Futuro. Revista Puentes. Año 1-nº 2 (Medios, política y memoria), pp 12-29. <http://cholonautas.edu.pe/memoria/Huyssen.pdf>
25. JELIN, Elizabeth. 2002. Los Trabajos De La Memoria. Anon. Madrid: Siglo XXI. ISSN 84-323-1093-X.
26. KOLLOCK, Peter. 2003. Las Economías De La Colaboración on-Line: Regalos y Bienes Públicos En El Ciberespacio. In: M.A. Smith and P. Kollock, eds. Comunidades en el Ciberespacio. Nuevas Tecnologías y sociedad. Barcelona: UOC. ISSN 84-9788-007-2.
27. LAVABRE, Marie C. 2006. Sociología De La Memoria y Acontecimientos Traumáticos. In: Anon. Madrid: Marcial Pons. ISSN 84-96467-12-0.

-
28. LÉVY, Pierre. 1990. Les Technologies De l'Intelligence : L'Avenir De La Pensée à l'Ère Informatique Anon. Paris: La Découverte. ISSN 2-02-013091-2.
29. NORA, Pierre. 1998. La Aventura De Les Lieux De Mémoire. Ayer. 32 pp 17-34.
30. OLICK, Jeffrey. K. 1998. Memoria Colectiva y Diferenciación Cronológica. Ayer. 32 pp 119-145.
31. PEINADO, Arturo. 2006. El Movimiento Social Por La Recuperación De La Memoria Histórica:Entre El Pasado y El Futuro. Generaciones y memoria de la represión franquista: un balance de los movimientos sociales por la memoria .Hispania nova. Revista de Historia Contemporánea. 6. <http://hispanianova.rediris.es/6/dossier.htm>.
32. RICHARDS, Michael. 2006. Between Memory and History: Social Relationships and Ways of Remembering the Spanish Civil War. International Journal of Iberian Studies. 19(1),.
33. REID, Elizabeth. 1994. Cultural Formations in Text-Based Virtual Realities. M.A Thesis, University of Melbourne.
34. RICHARDS, Michael. 2006. El Régimen De Franco y La Política De Memoria De La Guerra Civil Española. In: Anon. Guerra civil. Mito y memoria. Madrid: Marcial Pons. ISSN 84-96467-12-0.
35. RUIZ TORRES, Pedro. 2007. Los Discursos De La Memoria Histórica En España. Generaciones y memoria de la represión franquista: un balance de los movimientos sociales por la memoria .Hispania nova. Revista de Historia Contemporánea. 7. <http://hispanianova.rediris.es/7/dossier.htm>.
36. SAURI SÀNCHEZ, Carme. 2004. Eixos i Polèmiques Del Debat Sobre Comunitats Virtuals- L'Exemple De l'Asociación Para La Recuperación De La Memòria Histórica. Exercici d'avaluació continuada del mòdul 2 de l'assignatura Comunitats Virtuals.
37. SAURI SÀNCHEZ, Carme. 2004. La Recuperació De La Memòria Col.Lectiva a La Xarxa- Un Anàlisi Des De l'Enfocament De l'Estudi De Les Pràctiques Culturals. Exercici d'avaluació continuada del mòdul 3 de l'assignatura Comunitats Virtuals.
38. SCHWARTZ, Barry. 1990. La Reconstrucción De Abraham Lincoln. In: Anon. Memoria compartida. La naturaleza social del recuerdo y del olvido. Barcelona: Paidós. ISSN 84-7509-745-6.
39. SELWYN, Neil. and ROBSON, Kate. 1998. Using e-Mail as a Research Tool. Social Reserarrh Update. 21. <http://www.soc.surrey.ac.uk/sru/SRU3.html>
40. SILVERMAN, David. 1993. "Beginning Research". Interpreting Qualitative Data. Methods for Analysing Talk, Text and Interaction. http://cv.uoc.edu/moduls/UW00_60008_00581/web/main/m1/lec2.html

41. SKINNER, Jonathan. 2005. At the Electronic Evergreen: A Computer Mediated Ethnography of a Newsgroup from Montserrat and Afar. Media anthropology network-working papers. E-seminar on At the electronic Evergreen. http://www.philbu.net/media-anthropology/skinner_evergreen.pdf
42. SLATER, Don and MILLER, David. 2000. *The Internet: An Ethnographic Approach*. Anon. Oxford: Berg.
43. SOLANILLA DEMESTRE, Laura. 2004. Digitalitzant El Record. La Història Invencible. Treball final del seminari de Recerca de Cibercultura de la Universitat Oberta de Catalunya.
44. TAYLOR, S.J. and BODGAN R. 1984. Introducción a Los Métodos Cualitativos De Investigación. La Búsqueda De Significados. Anon. Barcelona: Paidós Ibérica. ISSN 84-7509-816-9.
45. VÁZQUEZ, Félix. 2001. La Memoria Como Acción Social. Relaciones Significados e Imaginario. Anon. Barcelona: Paidos. ISSN 84-493-1019-9.

8. WEBGRAFIA

Relacionades amb l'estudi de cas de la llista de distribució Guerra Civil Española (GCE)

Pàgina web de Manel Sanromà

<http://www.guerracivil.org/>

Accés públic als missatges de la llista de distribució GCE

<http://arxiu-llistes.tinet.org/mlistes/gce/current/welcome.html>

Pàgines d'entitats i associacions relacionades amb l'estudi i reivindicació de la memòria de la guerra civil:

Asociación para la recuperación de la memoria histórica

<http://www.memoriahistorica.org/>:

Associació per la recuperació de la memòria històrica de Catalunya

<http://www.memoriacatalunya.org/>

Foro por la memoria

http://www.nodo50.org/foroporlamemoria/seccion.php?id_seccion=3

Coordinadora per la memòria històrica de Catalunya

<http://www.coordinadoramh.org/inici/index.html>

No jubilem la memòria

<http://www.nojubilemlamemoria.tk/>

Centre d'estudis d'investigació històrica del Baix Maestrat- Montsià

<http://www.ceibm.org/>

Memòria històrica de les Illes Balears

<http://www.memoriadelesilles.org/index.htm>

Proyecto todos los nombres

<http://www.todoslosnombres.org/>

Equipo Nizkor

<http://www.derechos.org/nizkor/espana/doc/impuesp.html>

Associació de perjudicats per la incautació del govern franquista

<http://www.garbi.com/incautacio/>

La fossa militar del cementiri de manresa

<http://www.guiamanresa.com/fossa/>

El Valle del Jarama

<http://www.aranjuez.ws/vdj/>

Ammistia internacional

<http://www.es.amnesty.org/paises/espana/pagina/victimas-de-la-guerra-civil-y-del-franquismo/>

Pàgines personals o col.lectives vinculades a la memòria de la guerra civil

Memoria Republicana

<http://www.sbhac.net/Memoria.htm>

La memoria de los nuestros

<http://www.periquete.memoriahistorica.org/>

Altavoz del frente: canciones republicanas de la guerra civil española

<http://personales.ya.com/altavoz/>

El rincón del Lecerano

<http://geo.ya.com/weblecerano/>

Pàgina personal d'Angel Archilla

<http://www.terra.es/personal5/archilla/>

Desaparecidos de la guerra civil y el exilio republicano

<http://www.nodo50.org/despage/>

La represión en la guerra civil

http://www.almendron.com/historia/contemporanea/guerra_civil/represion/represion.htm

La guerra civil en el País Vasco

http://es.geocities.com/gce_euzkadi/paginas/sumario.html

Lista de distribució sobre la guerra civil espanyola a yahoo-groups

<http://es.groups.yahoo.com/group/listaGCE/>

Ejército del Ebro

<http://www.ejercitodelebro.com/Noticias/old.html>

Grup de recreació històrica Ay carmela

<http://www.aycarmela.net/>

La cucaracha: spanish civil war

http://lacucaracha.info/scw/links_es/index.htm/

Centres d'estudis universitaris sobre de la guerra civil i el franquisme

Centre d'Estudis sobre l'època franquista i democràtica de la Universitat Autònoma de Barcelona:

<http://www.cefid.uab.es/?q=ca/presentacio>

Cátedra Memoria Histórica del s.XX de la Universidad Complutense de Madrid

<http://www.ucm.es/info/memorias/>

Rutes turístiques vinculades a la memòria de la guerra civil

Ruta de la pau a la terra alta

<http://www.terra-alta.org/index.htm>

Rutes de Salamina

<http://www.plaestany.net/salamina/Rutes.htm>

Pàgines web de les administracions públiques relacionades amb la memòria i/o la guerra civil

Pàgina web del memorial democràtic de Catalunya

<http://www10.gencat.net/drep/AppJava/cat/Memorial/index.jsp>

Pàgina web del Portal de archivos españoles

<http://pares.mcu.es/>

Pàgines web relacionades amb el corrent revisionista de la guerra civil

Recull d'articles de Pio Moa a Libertad digital:

http://www.libertaddigital.com/php3/otros_ar.php3?cpn=189&firma=1

9. ANNEX

9.1 RECOMPTES DELS MISSATGES: 18 DE MARÇ-30 ABRIL DE 2007 PER TEMA I USUARI

9.1.1 Nombre de missatges per àmbit temàtic i data

Àmbit Temàtic	Abril 2007		Març 2007		Total general	
	Nombre	%	Nombre	%	Nombre	%
Altres	5	1,6%	0	0,0%	5	1,2%
Debat- polèmica	26	8,3%	1	0,9%	27	6,3%
Informacions	57	18,2%	30	25,6%	87	20,2%
Intercanvi coneixement	158	50,5%	85	72,6%	243	56,5%
Presentació observació	13	4,2%	0	0,0%	13	3,0%
Reenviaments externs	1	0,3%	0	0,0%	1	0,2%
Reivindicació	53	16,9%	1	0,9%	54	12,6%
Total general	313	100,0%	117	100,0%	430	100,0%

9.1.2 Nombre de missatges per àmbit temàtic i detall de tema i data

a/Àmbit temàtic reivindicació

Tema	Abril 2007	Març 2007	Total general
10 aniversari llista	4	0	4
Aniversari República	10	0	10
Brigadistes	0	1	1
Coll Balaguer	1	0	1
Dirigent partit socialista	10	0	10
Llei Memòria	2	0	2
Monument Vespella	5	0	5
Recuperar bateria	21	0	21
Total general	53	1	54

b/ Àmbit temàtic Debat-polèmica

Tema	Abril 2007	Març 2007	Total general
Aniversari Fi guerra civil	7	1	8
Beatificació església	3	0	3
Cartell bar	13	0	13
Ferit manipulant metralla	3	0	3
Total general	26	1	27

c/ Àmbit temàtic Intercanvi de coneixement

Tema	Abril 2007	Març 2007	Total general
130 Carabineros	9	0	9
Antiaéreo schneider 75	0	10	10
Aragón Lister	1	0	1
Archivo Ruso	0	2	2
Autocaravana de la victoria	2	6	8
Azcárraga	0	3	3
Barbis gmail	2	0	2
Batallón disciplinario	1	0	1
Batallón especial de modesto	1	0	1
Batallón Raya	5	0	5
Billete bilbao	3	0	3
Billetes murcianos	3	0	3
Bombas que incendiaron	2	0	2
Bon 904	0	1	1
Buenaventura Leris	1	0	1
Buscando a Leo	0	10	10
Buscando al camarada enrique	9	0	9
Caja de Reclutas año 32	11	0	11
Cómo puede ser	26	0	26
Cosas	0	4	4
Crítica CNT	3	0	3
Domingo Ungría	1	0	1
Enrique Rochina	0	3	3
Fiesta fallera	0	1	1
Foto Nelken	0	1	1
Granada de mortero	0	3	3
HOAC-CCOO	2	0	2
Identificación soldados	0	11	11
Identificar pieza	8	0	8
Intrucciones coronel Rojo	31	0	31
La muerte desde el cielo	9	4	13
Luis Lacasa	0	1	1
Malagueños	1	0	1
Muertos bombardeos	0	5	5
Nido ametralladora Garraf	0	5	5
Observatorio de la 1a navarra	0	1	1
Obús 105	5	0	5
Patrimonio guerra Valencia	1	0	1
Prensa en la guerra	0	3	3
Refriteros Segre	1	0	1
Regimiento Ligero 5	1	0	1
Rusos	0	4	4
Soledad Sancha	0	6	6
Tanque schneider	3	0	3
Testimonio: Huído Losada	0	1	1
Xatarreros	1	0	1
Vales Léceras	15	0	15
Total general	158	85	243

9.1.3 Nombre de missatges per usuari i àmbit temàtic

Usuari	Altres	Debat-polèmica	Informacions	Intercanvi coneixement	Presentació observació	Reenviaments externs	Reivindicació	Total general
Manuel Sanromà	0	0	2	1	1	0	2	6
Participant_1	0	0	6	8	1	0	0	15
Participant_2	0	0	0	0	0	0	1	1
Participant_3	0	0	0	5	0	0	0	5
Participant_4	0	0	2	2	0	0	1	5
Participant_5	0	0	0	0	1	0	0	1
Participant_6 (Entrevistat 6)	0	0	9	3	1	0	16	29
Participant_7	0	0	2	4	0	0	0	6
Participant_8	0	0	0	0	0	0	1	1
Participant_9	0	0	0	3	0	0	0	3
Participant_10	0	0	1	0	1	0	1	3
Participant_11	0	3	0	14	0	0	4	21
Participant_12	0	0	0	1	0	0	0	1
Participant_13		2	2	2	0	0	0	6
Participant_14	0	0	0	1	0	0	0	1
Investigadora	0	3	2	2	1	0	3	11
Participant_15	0	0	14	0	0	0	0	14
Participant_16	0	2	1	54	0	0	0	57
Participant_17	0	0	1	0	0	0	0	1
Participant_18	0	0	2	0	0	0	0	2
Participant_19	0	0		2	0	0	0	2
Participant_20	0	0	1	0	0	0	2	3
Participant_21	0	0	1	0	0	0	0	1
Participant_22	0	0		2	0	0	0	2
Participant_23	0	0	0	0	0	0	1	1
Participant_24 (Entrevistat 3)	0	1	14	25	1	1	1	43
Participant_25	0	0	0	2	0	0	0	2
Participant_26	0	0	0	17	0	0	0	17
Participant_27	0	0	0	3	0	0	3	6
Participant_28	0	0	0	1	0	0	0	1
Participant_29	0	0	5	4	0	0	2	11
Participant_30	1	0	0	5	1	0	0	7
Participant_31	0	0	0	1	0	0	0	1
Participant_32	0	0	1	3	0	0	1	5
Participant_33	0	2	0	0	0	0	0	2
Participant_34	0	1	2	13	0	0	0	16
Participant_35	0	0	0	1	0	0	0	1
Participant_36	2	0	0	2	0	0	0	4
Participant_37	0	0	0	4	0	0	0	4
Participant_38	1	0	0	0	0	0	0	1
Participant_39	0	0	0	0	0	0	2	2
Participant_40	0	1	0	0	0	0	0	1

Participant_41	0	0	0	2	0	0	0	2
Participant_42	0	0	0	1	0	0	0	1
Participant_43	0	0	5	1	0	0	0	6
Participant_44	0	0	1	0	0	0	0	1
Participant_45	0	0	0	2	0	0	0	2
Participant_46	0	0	0	4	0	0	0	4
Participant_47 (Entrevistat 2)	0	9	3	1	1	0	7	21
Participant_48	0	0	4		0	0	0	4
Participant_49	0	0	0	4	0	0	0	4
Participant_50	0	0	0	11	1	0	0	12
Participant_51	0	0	0	2	0	0	0	2
Participant_52	0	0	1	1	1	0	0	3
Participant_53	0	0	1	3	0	0	3	7
Participant_54	0	1	0	3	0	0	0	4
Participant_55	0	0	2	2	0	0	0	4
Participant_56	0	0	0	2	0	0	0	2
Participant_57	0	1	0	0	1	0	0	2
Participant_58	0	0	0	0	0	0	1	1
Participant_59	0	0	0	0	1	0	0	1
Participant_60	0	1	0	0	0	0	0	1
Participant_61	1	0	0	0	0	0	1	2
Participant_62	0	0	0	13	0	0	0	13
Participant_63	0	0	1	1	0	0	0	2
Participant_64	0	0	1	4	0	0	0	5
Participant_65	0	0	0	0	0	0	1	1
Participant_66	0	0	0	1	0	0	0	1
Total general	5	27	87	243	13	1	54	430

*Els entrevistats 1, 4 i 5 no han enviat missatges públics a la llista en el període analitzat

9.2 ENTREVISTES MESSENGER

9.2.1 Entrevistat nº 1

Data:2/05/2007

Fecha	Hora	De	Para	Mensaje
02/05/2007	20:02:12	Carme	Entrevistat_1	Hola XXXX,
02/05/2007	20:02:20	Entrevistat_1	Carme	hola
02/05/2007	20:02:38	Carme	Entrevistat_1	Te he visto conectado y no se si te va bien ahora tener la conversación o quedar en otro momento
02/05/2007	20:02:38	Entrevistat_1	Carme	aquí me tienes
02/05/2007	20:02:47	Entrevistat_1	Carme	ahora mismo si quieres
02/05/2007	20:03:14	Entrevistat_1	Carme	me pongo mi nombre mejor, si vas a guardar el archivo
02/05/2007	20:03:39	Carme	Entrevistat_1	como quieras pero voy a ocultar nombres de todas formas
02/05/2007	20:03:47	Entrevistat_1	Carme	ah bueno
02/05/2007	20:03:48	Entrevistat_1	Carme	es igual
02/05/2007	20:04:00	Carme	Entrevistat_1	la idea es tener una conversación abierta sobre los temas que te vaya proponiendo
02/05/2007	20:04:05	Entrevistat_1	Carme	aha
02/05/2007	20:04:36	Carme	Entrevistat_1	intentar hacer a través de messenger lo más parecido a lo que haríamos si estuviéramos charlando presencialmente,
02/05/2007	20:05:04	Entrevistat_1	Carme	aha
02/05/2007	20:05:11	Carme	Entrevistat_1	de entrada te comento que aunque tengo experiencia en trabajos de investigación es la primera vez que hago una entrevista a través de messenger o sea que a ver como sale :)
02/05/2007	20:05:22	Entrevistat_1	Carme	jeje

Fecha	Hora	De	Para	Mensaje
02/05/2007	20:05:26	Entrevistat_1	Carme	bien
02/05/2007	20:05:52	Entrevistat_1	Carme	a ver si yo se responderte de manera útil
02/05/2007	20:05:57	Carme	Entrevistat_1	Bien pues en primer lugar dado que estamos en el messenger y no nos ubicamos me iría bien que me dijeras de dónde eres
02/05/2007	20:06:04	Entrevistat_1	Carme	de Zaragoza capital
02/05/2007	20:06:38	Carme	Entrevistat_1	de acuerdo, pues lo primero que te pediría es cómo llegaste a la lista y de dónde nace tu interés por la guerra civil
02/05/2007	20:07:15	Entrevistat_1	Carme	bueno, a la lista llegué a través de otro Entrevistato que conocí en otro foro
02/05/2007	20:08:02	Entrevistat_1	Carme	la verdad es que no es fácil de encontrar esta lista de correo, tras buscar muchas cosas sobre la guerra civil en internet, nunca la había visto antes
02/05/2007	20:08:34	Entrevistat_1	Carme	Mi interes sobre la guerra civil... podría decir que es 'vocacional'
02/05/2007	20:08:55	Entrevistat_1	Carme	soy Licenciado en Historia, y actualmente estudio doctorado, desde niño me interesaba mucho este tema
02/05/2007	20:09:01	Carme	Entrevistat_1	¿que foro es el otro que comentas?
02/05/2007	20:09:45	Entrevistat_1	Carme	ummmm, era de temas de ocio, juegos de estrategia sobre la guerra civil
02/05/2007	20:10:06	Entrevistat_1	Carme	aunque supongo que tarde o temprano hubiera llegado a la lista
02/05/2007	20:10:13	Entrevistat_1	Carme	a base de Google
02/05/2007	20:10:57	Carme	Entrevistat_1	¿te acuerdas del nombre del foro? y también cómo te presentaron esta lista que te dijeron acerca de ella
02/05/2007	20:11:41	Entrevistat_1	Carme	no recuerdo el foro...
02/05/2007	20:12:15	Entrevistat_1	Carme	este Entrevistato me decía que en la lista podría encontrar información concreta sobre algunos temas que me interesaban, preguntando a otros Entrevistatos, etc.
02/05/2007	20:12:37	Carme	Entrevistat_1	¿cuánto tiempo hace que estás en la lista?
02/05/2007	20:13:40	Entrevistat_1	Carme	si esperas un segundo te lo digo exactamente
02/05/2007	20:14:57	Entrevistat_1	Carme	me subscribí el 24 de marzo de 2005, aunque llevaba consultándola ya un tiempo
02/05/2007	20:15:47	Carme	Entrevistat_1	de acuerdo, dices que tu interés por la guerra civil es vocacional, desde niño...que aspectos son los que más te interesan de este tema
02/05/2007	20:16:52	Entrevistat_1	Carme	difícil elegir, los aspectos bélicos son los que más me atraen
02/05/2007	20:17:23	Entrevistat_1	Carme	en concreto he estudiado más la batalla del ebro, la de belchite...
02/05/2007	20:17:29	Entrevistat_1	Carme	las brigadas internacionales...
02/05/2007	20:17:59	Entrevistat_1	Carme	la guerra civil me interesa sobre todo verla como conflicto inmerso en el periodo de entreguerras europeo
02/05/2007	20:18:12	Carme	Entrevistat_1	¿consideras que tus centro de interés en la guerra civil se trata en la lista?
02/05/2007	20:18:23	Entrevistat_1	Carme	no
02/05/2007	20:18:33	Carme	Entrevistat_1	¿por qué?
02/05/2007	20:18:35	Entrevistat_1	Carme	la mayoría de mensajes no los leo, de hecho
02/05/2007	20:18:53	Entrevistat_1	Carme	porque no se da un tratamiento histórico al tema
02/05/2007	20:19:14	Entrevistat_1	Carme	es mas bien una lista de aficionados, o expertos en temas muy muy determinados
02/05/2007	20:20:01	Entrevistat_1	Carme	es más una lista de intercambio de información
02/05/2007	20:20:29	Entrevistat_1	Carme	no hay debate histórico, hay a veces discusiones en tono político
02/05/2007	20:20:32	Carme	Entrevistat_1	que es lo que tu esperarías o te gustaría de un espacio así
02/05/2007	20:22:09	Entrevistat_1	Carme	bueno, la verdad esque la lista tiene su utilidad así. Para debates históricos, que es lo que más me interesa, hay otros soportes
02/05/2007	20:22:33	Carme	Entrevistat_1	¿te refieres a otros espacios en la red?
02/05/2007	20:22:48	Entrevistat_1	Carme	no, en la red no
02/05/2007	20:23:05	Entrevistat_1	Carme	una gran utilidad que tiene esta lista, por ejemplo es para difundir boletines informativos
02/05/2007	20:23:34	Entrevistat_1	Carme	o para anunciar publicaciones, etc
02/05/2007	20:24:28	Carme	Entrevistat_1	¿envías mensajes a la lista? o quizá te lo plantearía de otro modo ya que comentas que te interesa el debate histórico, ¿te has planteado intervenir para proponer temas que a ti te interesen?
02/05/2007	20:25:02	Entrevistat_1	Carme	He enviado algunos mensajes a la lista, pero para lo que más me ha servido es para contactar personalmente con otros Entrevistatos
02/05/2007	20:25:46	Entrevistat_1	Carme	he enviado mensajes para solicitar algunas fotografías, para mostrar trabajos hechos por mi, o para pedir alguna información muy concreta

Fecha	Hora	De	Para	Mensaje
02/05/2007	20:26:09	Entrevistat_1	Carme	pero no para debatir de manera seria, eso no funcionaría
02/05/2007	20:26:37	Carme	Entrevistat_1	¿por qué crees que no funcionaría?
02/05/2007	20:28:48	Entrevistat_1	Carme	porque la gente que participa no esta interesada en ello y sobre todo porque el debate siempre degenera en discusión política. Hay Entrevistatos que directamente se dedican a enviar mensajes hablando que si de ZP, sobre lo que dice Jiménez Los Santos, o a insultar y a tildar de rojos a otros Entrevistatos, todo eso
02/05/2007	20:29:02	Entrevistat_1	Carme	es fácil encontrar ejemplos si se busca en los archivos de la lista
02/05/2007	20:29:31	Entrevistat_1	Carme	al ser un soporte público y anónimo... ya se sabe
02/05/2007	20:30:28	Entrevistat_1	Carme	y otra cosa, hace algún tiempo había Entrevistatos que utilizaban la lista para mandarse saludos personales, preguntarse por la familia y quedar para ir de excursión...
02/05/2007	20:30:36	Entrevistat_1	Carme	ahora creo que se hace menos
02/05/2007	20:30:51	Entrevistat_1	Carme	por un lado es positivo porque se ve compañerismo, pero por otro le resta seriedad
02/05/2007	20:30:56	Carme	Entrevistat_1	de acuerdo, hálame un poco de la gente que has conocido en la lista, que tipo de comunicación mantenéis, si habéis realizado algún tipo de colaboración etc
02/05/2007	20:31:07	Entrevistat_1	Carme	bien
02/05/2007	20:31:18	Entrevistat_1	Carme	he conocido a varias personas
02/05/2007	20:31:36	Entrevistat_1	Carme	el verano pasado estuve una temporada en Gandesa, zona de la batalla del Ebro
02/05/2007	20:32:13	Entrevistat_1	Carme	y a través de la lista conocí a varias personas que viven por allí y que son estudiosos de ese tema
02/05/2007	20:32:22	Entrevistat_1	Carme	gracias a ello conseguí muchas cosas
02/05/2007	20:33:09	Entrevistat_1	Carme	también he conocido a otro señor de Lécera, cerca de Belchite, que me ha servido de ayuda también para otros estudios que realizo
02/05/2007	20:33:29	Entrevistat_1	Carme	y a su vez me ayudó a contactar con otro Entrevistato, que me ayudó a conseguir información para otros temas.....
02/05/2007	20:33:44	Entrevistat_1	Carme	se crea una red de contactos, para eso sí que es muy útil la lista
02/05/2007	20:34:38	Carme	Entrevistat_1	de acuerdo, si no he entendido mal tu principal interés en la información que obtienes tiene un fin principal académico, para tu doctorado,
02/05/2007	20:34:55	Entrevistat_1	Carme	o para intereses personales
02/05/2007	20:35:12	Entrevistat_1	Carme	también es ocio
02/05/2007	20:35:50	Carme	Entrevistat_1	de acuerdo , que opinas de las iniciativas que periódicamente se han hecho en la lista para recuperar la memoria de la guerra civil i si quieres también me
02/05/2007	20:36:07	Carme	Entrevistat_1	comentas cómo ves todo este tema de la recuperación de la memoria histórica
02/05/2007	20:36:40	Entrevistat_1	Carme	bien, no estoy al tanto de si se ha hecho alguna iniciativa por parte de la lista en ese sentido, creo que no
02/05/2007	20:36:51	Entrevistat_1	Carme	lo que sí hay es varios Entrevistatos que son activos en ese tema
02/05/2007	20:37:05	Entrevistat_1	Carme	que tienen sus propios proyectos y los comparten y comunican a través de la lista
02/05/2007	20:38:21	Entrevistat_1	Carme	por otro lado, el administrador de la lista, publica consultas de personas que están buscando a familiares desaparecidos y necesitan ayuda. Aparece gente preguntando por ejemplo si alguien sabe algo de la X unidad del ejército republicano, porque es en la que combatió su abuelo desaparecido, o lo que sea
02/05/2007	20:39:24	Entrevistat_1	Carme	personalmente, sobre el tema de la recuperación de la memoria histórica...
02/05/2007	20:39:30	Carme	Entrevistat_1	cómo ves tu personalmente todo este tema de la recuperación de la memoria, te interesa, participas ¿cómo lo ves?
02/05/2007	20:39:52	Entrevistat_1	Carme	apoyo cualquier iniciativa, pienso que es algo necesario
02/05/2007	20:40:30	Entrevistat_1	Carme	muchos ciudadanos tienen el derecho de recuperar restos de sus familiares asesinados, o obtener información y reconocimiento público
02/05/2007	20:40:47	Entrevistat_1	Carme	es algo innegable, y es uno de los problemas que quedaron pendientes con la transición
02/05/2007	20:41:53	Entrevistat_1	Carme	pero claro, un sector político del país todavía sigue negándose a apoyar estas iniciativas
02/05/2007	20:42:12	Entrevistat_1	Carme	de ahí que la ley de memoria haya sido muy timorata
02/05/2007	20:42:21	Entrevistat_1	Carme	no soluciona el problema

Fecha	Hora	De	Para	Mensaje
02/05/2007	20:42:23	Carme	Entrevistat_1	¿que papel crees que juegan este tipo de espacios virtuales como la lista en todos estos propósitos?
02/05/2007	20:42:46	Entrevistat_1	Carme	es un resorte más
02/05/2007	20:43:45	Entrevistat_1	Carme	pero lo realmente necesario es que el Estado participe y lo garantice, si no es así, por muchas iniciativas que haya es difícil
02/05/2007	20:44:46	Carme	Entrevistat_1	¿crees que la lista es un buen espacio a recomendar a alguien que esté interesado en la guerra civil? ¿la has recomendado a alguien?
02/05/2007	20:46:01	Entrevistat_1	Carme	depende de qué modo esté interesado, a alguien que le interese conocer el tema lo que le recomiendo es que lea las muchas buenas obras históricas sobre el tema
02/05/2007	20:46:22	Entrevistat_1	Carme	he hablado de la lista a gente, pero no la he recomendado expresamente
02/05/2007	20:47:48	Carme	Entrevistat_1	me comentabas que te costó encontrarla, si no lo recuerdas no importa, pero recuerdas si llegaste por la página de Guerra civil española de Manuel Sanromá o por otro sitio, Tinet (es para tener una idea de usabilidad de la lista)
02/05/2007	20:48:15	Carme	Entrevistat_1	perdona quería decir por la página web de Manuel Sanromá
02/05/2007	20:48:40	Entrevistat_1	Carme	mmmm creo que fue a través de tinet
02/05/2007	20:49:11	Carme	Entrevistat_1	de acuerdo, ¿participas en estos momentos en otros espacios virtuales relacionados con la guerra civil?
02/05/2007	20:49:23	Entrevistat_1	Carme	de vez en cuando visito otro foro
02/05/2007	20:49:47	Carme	Entrevistat_1	¿me podrías decir cuál?
02/05/2007	20:50:34	Entrevistat_1	Carme	foro GCE
02/05/2007	20:50:38	Entrevistat_1	Carme	se llama
02/05/2007	20:50:39	Entrevistat_1	Carme	http://boards4.melodysoft.com/app?ID=forogce
02/05/2007	20:50:48	Carme	Entrevistat_1	¿participas en alguna asociación de memoria o de estudio de la guerra civil? (ahora me refiero presencial)
02/05/2007	20:50:59	Entrevistat_1	Carme	y he visitado algún otro foro, pero los hay bastante pésimos
02/05/2007	20:51:22	Entrevistat_1	Carme	no, no participo, pero intento mantenerme al tanto de lo que se hace
02/05/2007	20:52:15	Carme	Entrevistat_1	si tuvieras que definir y explicar lo que se hace en esta lista a alguien que no la conoce, en un par o de tres de líneas cómo se lo dirías,
02/05/2007	20:54:34	Entrevistat_1	Carme	Una lista de correo compuesta por estudiosos, aficionados, y algún experto de la gce, en la que compartir informaciones, conocer a gente con intereses afines, y lo que se quiera proponer, es pública
02/05/2007	20:55:30	Carme	Entrevistat_1	citabas antes al moderador, mantenedor o como le queramos llamar, cómo ves su papel , ¿crees que es adecuado?
02/05/2007	20:55:44	Carme	Entrevistat_1	tendría que intervenir más, menos...
02/05/2007	20:56:26	Entrevistat_1	Carme	supongo que lo hace muy bien, porque casi no se nota que existe y apenas hay problemas
02/05/2007	20:56:30	Entrevistat_1	Carme	sólo lo que te comentaba
02/05/2007	20:56:50	Entrevistat_1	Carme	algunos Entrevistatos que se dedican a reventar la lista con impertinencias
02/05/2007	20:57:04	Entrevistat_1	Carme	uno en concreto
02/05/2007	20:57:38	Entrevistat_1	Carme	que yo me haya percatado, vamos
02/05/2007	20:58:28	Carme	Entrevistat_1	en cuanto a la ideología de la lista, yo he estado observando un tiempo y me he dado cuenta que hay gente de izquierdas y de derechas, cómo ves este aspecto...
02/05/2007	20:59:14	Entrevistat_1	Carme	pues en ese aspecto opino que la historia es ciencia, y como ciencia está al margen de ideologías
02/05/2007	20:59:21	Entrevistat_1	Carme	pero la realidad es bien distinta
02/05/2007	21:00:02	Entrevistat_1	Carme	en general, creo que en ese sentido la lista es bastante aséptica, para lo que se suele ver por internet
02/05/2007	21:00:18	Entrevistat_1	Carme	no obstante hay gente que simplemente se dedica a la provocación política
02/05/2007	21:00:45	Entrevistat_1	Carme	en la misma línea que los revisionismos de Pío Moa y demás
02/05/2007	21:00:53	Carme	Entrevistat_1	hablamos de historia y/o memoria cómo consideras, defines o relacionas estos dos conceptos
02/05/2007	21:01:23	Entrevistat_1	Carme	El asunto es complicado y extenso
02/05/2007	21:01:29	Entrevistat_1	Carme	pero creo que se confunden ambas
02/05/2007	21:02:03	Entrevistat_1	Carme	a veces se habla de "memoria histórica" cuando hay que decir "historia", es como un eufemismo
02/05/2007	21:02:33	Entrevistat_1	Carme	pero la memoria histórica existe, claro

Fecha	Hora	De	Para	Mensaje
02/05/2007	21:02:35	Entrevistat_1	Carme	es complicado
02/05/2007	21:02:40	Entrevistat_1	Carme	escribí un trabajo sobre ello
02/05/2007	21:02:59	Entrevistat_1	Carme	en concreto sobre la memoria histórica y las brigadas internacionales
02/05/2007	21:03:54	Entrevistat_1	Carme	la historia ha de superar el escalón de la memoria
02/05/2007	21:04:12	Entrevistat_1	Carme	de todas formas el término memoria es confuso, no se a qué te quieres referir exactamente
02/05/2007	21:04:35	Carme	Entrevistat_1	si yo también me he encontrado con este debate en mi trabajo y la verdad es que el debate está abierto , si quieres lo centramos más en la lista y hablamos de si el propósito de este tipo de espacios ha de ser de memoria, de historia si no se deben confundir los espacios de memoria i de análisis histórico o si es bueno que
02/05/2007	21:04:47	Entrevistat_1	Carme	aha
02/05/2007	21:04:55	Carme	Entrevistat_1	se hable de la guerra civil sea como sea
02/05/2007	21:06:00	Entrevistat_1	Carme	Bueno, yo parto por un lado de que la memoria histórica, en el sentido "honorífico" del término, como ya te he dicho, es un asunto pendiente
02/05/2007	21:07:17	Entrevistat_1	Carme	se trata de que las familias puedan saber qué es lo que pasó con sus muertos, simplemente
02/05/2007	21:07:53	Entrevistat_1	Carme	la historia es otra cosa
02/05/2007	21:08:11	Entrevistat_1	Carme	pero por supuesto que la historia también se compone de las experiencias de todas aquellas personas asesinadas
02/05/2007	21:08:35	Entrevistat_1	Carme	que también hay que recuperar en parte, aunque ya se trabaja en ello desde hace tiempo
02/05/2007	21:08:48	Entrevistat_1	Carme	y hay que trabajar en ello de manera científica
02/05/2007	21:09:26	Carme	Entrevistat_1	de acuerdo, bueno hemos hecho un repaso bastante bueno no se si me dejo alguna cosa que creas que hay que comentar sobre este espacio de la lista..
02/05/2007	21:09:39	Entrevistat_1	Carme	lo que se te ocurra
02/05/2007	21:09:58	Entrevistat_1	Carme	por mi, puedo tener cosas que contar para rato.....
02/05/2007	21:12:07	Carme	Entrevistat_1	bien quizá haciendo un poco de futurología cómo crees que evolucionará la lista teniendo en cuenta la actividad, temas etc que hay actualmente y
02/05/2007	21:13:01	Entrevistat_1	Carme	creo que continuará como está actualmente, algunas temporadas con más actividad y mensajes, otras con menos
02/05/2007	21:13:25	Entrevistat_1	Carme	hace poco apareció por la lista un importante historiador, Entrevistat_1 Viñas, cosa que se agradece
02/05/2007	21:14:25	Carme	Entrevistat_1	para dar una idea a mi por ejemplo me sorprendió que buena parte de los mensajes se refieran a temas muy concretos, material militar, personajes etc .....al principio sin conocer el espacio mi primera idea era que un tipo de espacio así se utilizaría para temas más teóricos...
02/05/2007	21:15:04	Entrevistat_1	Carme	sí, es a lo que me refería antes
02/05/2007	21:15:11	Entrevistat_1	Carme	coincido contigo
02/05/2007	21:16:00	Entrevistat_1	Carme	no he encontrado aún una lista de correo o foro de debate serio y teórico, excepto los lentos debates de www.h-debate.com
02/05/2007	21:16:35	Entrevistat_1	Carme	tu apreciación es acertada, sí
02/05/2007	21:16:42	Carme	Entrevistat_1	he observado también que algunos temas se centran en la zona de Cataluña, quizá por la mayoría de la gente es de allí...
02/05/2007	21:16:56	Carme	Entrevistat_1	no se como lo veis los de fuera de Cataluña..
02/05/2007	21:16:59	Entrevistat_1	Carme	si, el núcleo originario es de allí
02/05/2007	21:17:17	Entrevistat_1	Carme	mmm me es indiferente
02/05/2007	21:18:35	Entrevistat_1	Carme	te será interesante intentar averiguar por qué es así
02/05/2007	21:19:23	Entrevistat_1	Carme	supongo que porque la web es catalana, más que nada
02/05/2007	21:20:33	Carme	Entrevistat_1	bueno de hecho hay mucho tema de la batalla del Ebro y tu tema de interés tampoco está tan distante...
02/05/2007	21:21:26	Entrevistat_1	Carme	sí, los mayores expertos de la batalla del Ebro son habituales de esta lista, yo de hecho estoy en un proyectillo sobre el tema
02/05/2007	21:21:37	Entrevistat_1	Carme	eso me trajo aquí
02/05/2007	21:22:00	Carme	Entrevistat_1	¿con otros Entrevistatos de la lista realizas el proyecto?
02/05/2007	21:22:11	Entrevistat_1	Carme	no, con otras personas
02/05/2007	21:22:54	Carme	Entrevistat_1	ah de acuerdo, bueno pues creo que hemos hecho ya un buen repaso....por cierto decías que estás haciendo el doctorado, ¿estás ya con la tesis?
02/05/2007	21:23:18	Entrevistat_1	Carme	no, estoy finalizando el primer año, estoy empezando a preparar el DEA

Fecha	Hora	De	Para	Mensaje
02/05/2007	21:34:07	Carme	Entrevistat_1	pues yo creo para ser mi primera entrevista virtual no me ha salido mal, te lo recomiendo por si alguna vez tienes que escoger entre messenger o no poder hacer la entrevista...
02/05/2007	21:34:13	Entrevistat_1	Carme	aha
02/05/2007	21:34:49	Entrevistat_1	Carme	te ha salido bien, creo yo
02/05/2007	21:34:56	Carme	Entrevistat_1	bueno pues nada más por mi parte sólo decir que ya que estamos en el mismo lio del DEA si necesitas cualquier cosa ya sabes
02/05/2007	21:35:06	Entrevistat_1	Carme	vale, se agradece
02/05/2007	21:35:18	Carme	Entrevistat_1	¿por cierto cuál es tu tema?
02/05/2007	21:35:22	Entrevistat_1	Carme	pues...
02/05/2007	21:35:35	Entrevistat_1	Carme	aun no lo tengo del todo definido
02/05/2007	21:36:35	Entrevistat_1	Carme	pero supongo que en torno a la movilización contrarrevolucionaria en Zaragoza/Aragón en la II República y la gce
02/05/2007	21:36:54	Carme	Entrevistat_1	ah muy interesante
02/05/2007	21:37:05	Entrevistat_1	Carme	quizá me centre en el Somatén...
02/05/2007	21:37:23	Entrevistat_1	Carme	aunque tengo otra opción más práctica, la Junta Recaudatoria Civil
02/05/2007	21:37:39	Carme	Entrevistat_1	esto es importante centrarse y definir un aspecto concreto por que si no te pierdes
02/05/2007	21:37:47	Entrevistat_1	Carme	si
02/05/2007	21:37:53	Entrevistat_1	Carme	me decidí hace poco
02/05/2007	21:38:18	Carme	Entrevistat_1	pues ya sabes adelante que todo es cuestión de echarle horas :)
02/05/2007	21:38:33	Entrevistat_1	Carme	se las echo sin tiento
02/05/2007	21:38:35	Entrevistat_1	Carme	jejeje
02/05/2007	21:40:47	Entrevistat_1	Carme	que vaya bien
02/05/2007	21:40:51	Carme	Entrevistat_1	pues nada muchísimas gracias por tu tiempo y como digo ya sabes cualquier cosa que necesites..
02/05/2007	21:41:06	Entrevistat_1	Carme	de acuerdo, y tu ya sabes donde estoy
02/05/2007	21:41:13	Carme	Entrevistat_1	hasta otra,
02/05/2007	21:41:20	Entrevistat_1	Carme	saludos, bye

9.2.2 Entrevistat nº 2

Data:4/05/2007

Fecha	Hora	De	Para	Mensaje
04/05/2007	20:03:45	Entrevistat_2	Carme	bon vespre.
04/05/2007	20:04:15	Carme	Entrevistat_2	Hola, bon vespre, ara mateix t'anava a enviar el missatge de salutació
04/05/2007	20:05:26	Carme	Entrevistat_2	bé doncs encara que fer una entrevista amb aquest mitjà sembla una mica estrany intentaré fer-ho el més semblant a una xerrada
04/05/2007	20:06:01	Entrevistat_2	Carme	tranquila. sempre hi ha un primer pic per tot.
04/05/2007	20:06:07	Carme	Entrevistat_2	com si estéssim presencialment. La idea és que jo et plantejaré temes i questions i tu de manera oberta m'expliques
04/05/2007	20:06:20	Entrevistat_2	Carme	idò, quant vulguis.
04/05/2007	20:07:11	Carme	Entrevistat_2	d'acord, intentarem també no trepitjar-nos en el text que és el més complicat en aquests casos, així si veig que estàs escrivint m'esperaré una mica per continuar escrivint
04/05/2007	20:07:50	Carme	Entrevistat_2	bé doncs si et sembla comencem
04/05/2007	20:07:56	Entrevistat_2	Carme	endavant
04/05/2007	20:08:32	Carme	Entrevistat_2	Bé doncs en primer lloc m'agradaria demanar-te com vas arribar a la llista GCE, i si fa molt temps que hi ets subscript
04/05/2007	20:09:29	Entrevistat_2	Carme	vaig arribar a la llista de Tinet l'any 2002, més o menys. I vaig arribar per que estava cercant dades sobre el meu pradí matern.....
04/05/2007	20:10:55	Entrevistat_2	Carme	a rel d'això en vaig posar en contacte amb l'administrador de la llista, i per que vaig pensar que siria un bon lloc per trobar dades i gent interessada en el tema de la guerra civil.

Fecha	Hora	De	Para	Mensaje
04/05/2007	20:11:54	Carme	Entrevistat_2	com vas assabentar-te exactament de l'existència de la llista? coneixies l'administrador? vas utilitzar algun buscador d'internet? algú que coneixies t'ho va dir?
04/05/2007	20:13:27	Entrevistat_2	Carme	sincerament no m'enrecordo. Segurament que vaig arribar per que l'administrador de la llista, te una pàgina web, i un dels enllaços era la llista. Però no ho recordo exactament.
04/05/2007	20:13:49	Carme	Entrevistat_2	d'acord, per què t'interessa la guerra civil?
04/05/2007	20:16:03	Entrevistat_2	Carme	Primer de tot, per la història. De sempre que m'ha agradat la història del meu poble i del mon en general. Des de molt petit que sentia curiositat pel tema, però la guerra civil és un tema tabú a molts pobles de l'illa de Mallorca.....
04/05/2007	20:17:43	Entrevistat_2	Carme	Despres perque el meu pradí matern, va estar destinat a un vaixell mercant durant la guerra civil, i com no el vaig conèixer, em picava la curiositat. Ara mateix la guerra civil i la repressió franquista al meu poble, m'ocupa quasi tot el meu temps lliure.
04/05/2007	20:18:19	Carme	Entrevistat_2	d'acord, dins del gran tema de la Guerra civil quins són els aspectes concrets que a tu t'interessen?
04/05/2007	20:21:14	Entrevistat_2	Carme	M'interessa tot el relacionat amb la repressió franquista al meu poble. Les meves investigacions giren al voltant d'aquest fet i per tant per conèixer la guerra primer he de saber com és vivia a Alaró, abans i despres de la guerra. Però podem dir, que les històries dels repressaliats és la motivació més gran. L'aspecte militar de la guerra, nomes m'interessa si esta relacionat amb la repressió.
04/05/2007	20:22:20	Carme	Entrevistat_2	trobes a la llista resposta a aquests interessos? o en tot cas creus que la llista t'és útil pel teu interès en la guerra civil?
04/05/2007	20:24:17	Entrevistat_2	Carme	Fa uns anys si que trobava resposta a les meves preguntes. Però ara la llista s'ha desvirtuat molt. Ara només envio coses a la llista, quasi sempre reenviaments i algun creuament de missatges esporàdic. Però de tant en tant, trobo alguna cosa d'interès.
04/05/2007	20:25:13	Entrevistat_2	Carme	a més hi vaig trobar molt bons amics, alguns intimament relacionats amb la Recuperació de la MH, en la qual estic plenament implicat, i que han sigut autèntics mestres iniciats.
04/05/2007	20:26:08	Carme	Entrevistat_2	en termes generals els missatges que rebs de la llista t'interessen? o en tot cas quins t'interessen i quins no?
04/05/2007	20:27:48	Entrevistat_2	Carme	generalment, ara no. M'interessa tot allò relacionat amb la RMH, o aquells missatges que em poden ajudar a documentar els meus articles. D'aquets, en puc trobar de molt bons i molt ben documentats. Algunes vegades, som jo el que faig preguntes als companys, sobre temes concrets, i a voltes les respostes son molt interessants.
04/05/2007	20:29:08	Carme	Entrevistat_2	em deies que has trobat bons amics a la llista, quin tipus de contacte mantens amb aquestes persones per correu? us heu vist presencialment? has participat en alguna iniciativa fora de la llista però que hagi sorgit a partir de gent de la llista?
04/05/2007	20:29:48	Carme	Entrevistat_2	perdona després de correu hauria d'haver una coma, seria quin tipus de contacte mantens amb aquestes persones, per correu?.....
04/05/2007	20:32:21	Entrevistat_2	Carme	La insularitat és un problema a l'hora de desplaçar-me a fora. Tot i així mantinc una estreta relació via mail, telèfon i correu postal amb un parell de companys i companyes d'arreu de l'estat. Només un cop he fet una trobada amb companys de la llista. Ja te comentat que visc a Mallorca i no dispo del temps lliure suficient per viatjar. Tot i així la distància no és un problema.
04/05/2007	20:33:59	Carme	Entrevistat_2	d'acord, participes sovint a la llista? quin tipus de missatges envies? (igual aquestes preguntes et semblen molt obvies tenint present que també estic subscripta però malgrat això necessito igualment la teva versió directa :))
04/05/2007	20:34:33	Entrevistat_2	Carme	un segon
04/05/2007	20:39:16	Entrevistat_2	Carme	Ara mateix no participo massa. Si que puntualment ho faig, tot i que els meus missatges sovint son creuaments de missatges, alguns cops no massa educats, amb altres membres de la llista. Bàsicament els meus missatges actuals, giren al voltant de la RMH, o demandes puntuals d'informació sobre agrupacions polítiques, sindicals, etc. A més reenvio missatges i informacions d'altres pàgines web relacio
04/05/2007	20:39:54	Entrevistat_2	Carme	relacionades amb la RMH o activas o treballs que faig per Mallorca.
04/05/2007	20:40:32	Carme	Entrevistat_2	a que et refereixes amb això de no massa educats? detectes algun tipus de conflicte a la llista?
04/05/2007	20:43:37	Entrevistat_2	Carme	Conflictes?? Si per conflictes podem definir que un company de la llista et digui fill de puta!!! si hi ha hagut creuament de missatges de persones, de ideologia d'extrema dreta, que no han seguit el protocol habitual a aquestes llistes. A més hi ha un parell de persones, entre elles el Sr.Cabrera, persona de talant Franquista, amb el qual he creuat

Fecha	Hora	De	Para	Mensaje
				missatges molt durs dialècticament parlant. Ja..
04/05/2007	20:43:58	Entrevistat_2	Carme	et vaig dir que la guerra civil aixeca més que pasions.
04/05/2007	20:44:10	Entrevistat_2	Carme	sento el to del missatge.
04/05/2007	20:44:17	Entrevistat_2	Carme	però és així.
04/05/2007	20:44:54	Carme	Entrevistat_2	d'acord, em deies que ets una persona vinculada a la RMH (diem-li així que és més curt d'escriure), com veus en general tot aquest moviment
04/05/2007	20:48:21	Entrevistat_2	Carme	Sincerament, i amb el cor a la mà ho veig molt malament. No dic que el moviment en si sia dolent, tot el contrari. És saludable democràticament parlant, que l'estat espanyol passí pàgina i que puguem mirar cap al futur amb llibertat, sense traves ni hipoteques històriques. Actualment hi ha un gran moviment social al voltant d'aquest fenomen, però que no troba cabuda a dins l'espectre polític. ...
04/05/2007	20:49:29	Entrevistat_2	Carme	La societat va cap un lloc i els polítics cap a l'altra. Per altra banda no podem mirar cap endavant si abans no donam sortida a les reivindicacions de les persones i famílies realment compromeses amb la RMH.
04/05/2007	20:50:38	Carme	Entrevistat_2	quin paper creus que tenen les noves tecnologies, internet, espais com aquest de la llista, pàgines web, blogs etc en tot aquest tema de RMH?
04/05/2007	20:53:29	Entrevistat_2	Carme	És una de les millors eines que tenim les associacions de MH. Podem contactar amb milers de persones cada dia, i a més podem difondre les nostres reivindicacions, donar publicitat a les nostres activitats, etc. i fer-ho arribar a milers de persones. Sense internet, per exemple, jo no siria aquí i ara. Segurament que sense Internet o les llistes de correu, la RMH siria encara més lenta del que...
04/05/2007	20:53:32	Entrevistat_2	Carme	ho és ara.
04/05/2007	20:54:29	Carme	Entrevistat_2	Participes en algun altre espai a la xarxa vinculat a la guerra civil o a la RMH a part de la llista?
04/05/2007	20:56:26	Entrevistat_2	Carme	Si. Estic a una altra llista de la guerra civil, que va sorgir com una escissió de Tinet. Ja te comentat que l'ambien és va enrarir molt i un grup de persones, les més compromeses amb la RMH i molt bons professionals i aficionats, ens van pasar a l'altra llista. En molts de casos seguim a les dues llistes. A més estic a una llista de la guerra civil de temàtica de les illes balears....
04/05/2007	20:57:22	Entrevistat_2	Carme	També sol enviar les meves impressions a altres mitjans, quant el tema es la guerra civil, la república o la RMH.
04/05/2007	20:57:39	Carme	Entrevistat_2	Em podries donar les adreces d'aquests espais? tinc un recull fet de llocs d'internet vinculats a la RMH pel meu treball però hi ha tanta cosa que no se si algun se m'ha passat..
04/05/2007	20:58:59	Entrevistat_2	Carme	la web de la llista de MH de les illes. http://www.memoriadelesilles.org/
04/05/2007	20:59:33	Entrevistat_2	Carme	La web de la llista de Yahoo dedicada a la Guerra civil. http://es.groups.yahoo.com/group/listaGCE/
04/05/2007	21:00:58	Carme	Entrevistat_2	Gràcies, així doncs com que ets un bon coneixedor d'aquests espais com definiries en general la llista GCE i l'activitat que s'hi realitza, imagina't si l'haguessis de presentar i/o recomanar o no a algú que estés interessat en el tema de la guerra civil
04/05/2007	21:03:15	Entrevistat_2	Carme	Sincerament Carme ara mateix no la recomanaria a ningú, però si vols ho puc intentar. Però et diria ..." que alla hi trobaries tant aficionats com historiadors, que és un dels millors llocs on trobar, no la veritat absoluta del per que de la guerra civil, però si que et poden donar bons consells per començar a investigar el que més t'interessi de la guerra civil"....
04/05/2007	21:03:48	Entrevistat_2	Carme	Per que d'això es tracta, ajudar a aquells que tenen curiositat per saber. Al menys en un principi així era.
04/05/2007	21:04:06	Carme	Entrevistat_2	que és el que no t'agrada de la llista?
04/05/2007	21:06:55	Entrevistat_2	Carme	No m'agraden determinades actituds i determinades persones. Jo sempre pensava que la guerra civil era un tema quasi romantic. Però quant vaig començar a descobrir la meva particular visió de la guerra civil i de la república, la meva vida va canviar. Ara la llista és un cau de "setciencies" i de persones que han trobat en l'apatia del moderador una font inesgotable per fer bronca, per que.....
04/05/2007	21:07:44	Entrevistat_2	Carme	és perdi l'autèntic esperit de la llista, que era aprendre i col.laborar i ajudar a aquells que volen aprendre.
04/05/2007	21:08:26	Carme	Entrevistat_2	com valores el fet que a la llista hagi gent d'ideologies diferents?
04/05/2007	21:09:06	Entrevistat_2	Carme	En principi és positiu. Però si tenim en conta que a Tinet podem trobar gent que justifica la repressió Franquista...no se que pensar.
04/05/2007	21:09:58	Carme	Entrevistat_2	et volia preguntar per com valores el paper del moderador, abans has citat una "apatia", creus que hauria de tenir un paper més actiu?
04/05/2007	21:12:03	Entrevistat_2	Carme	Hauria de tenir. He parlat amb ell, i entenc el seu punt de vista. Però esperar que les paraules condemnin als que les utilitzen, es quasi infantil.

Fecha	Hora	De	Para	Mensaje
				En tots aquets anys només va expulsar a una persona, per que utilitzava dos nicks diferents. A mi m'han dit fill de puta, i no ha passat res. A l'altra llista, els neocons, revisionistes o els Franquistes no son acceptats.
04/05/2007	21:12:34	Entrevistat_2	Carme	La seva apatia va provocar l'escissió.
04/05/2007	21:13:06	Carme	Entrevistat_2	d'acord, abans m'ha semblat entendre que ets membre d'una entitat vinculada a la RMH, és així?
04/05/2007	21:13:12	Entrevistat_2	Carme	si.
04/05/2007	21:14:22	Carme	Entrevistat_2	Em podries dir quina? quin centre d'interés teniu dins la RMH i quin us feu de les noves tecnologies en la vostra activitat
04/05/2007	21:16:37	Entrevistat_2	Carme	Soc vocal i membre fundador de l'Associació Memòria de Mallorca. Som, per dir-ho d'alguna manera els portaveus de les famílies repressaliades a Mallorca durant la guerra civil. La nostra feina és investigar que va passar amb les persones que van desaparèixer durant la guerra i la dictadura. Utilitzam les noves tecnologies per donar a conèixer les nostres activitats, per que la gent és....
04/05/2007	21:17:47	Entrevistat_2	Carme	posi en contacte amb nosaltres, per convocar actes i trobades i en general per donar a conèixer qui som i que fem.
04/05/2007	21:18:01	Carme	Entrevistat_2	teniu pàgina web?
04/05/2007	21:18:10	Entrevistat_2	Carme	si ja te le passada
04/05/2007	21:18:15	Entrevistat_2	Carme	memoria de les illes
04/05/2007	21:18:19	Carme	Entrevistat_2	ah d'acord!
04/05/2007	21:18:30	Carme	Entrevistat_2	envies informació de la teva entitat a la llista?
04/05/2007	21:20:59	Entrevistat_2	Carme	a aquesta algunes vegades. A aquesta llista de tinet, hi ha persones que no toleren massa bé que s'utilitzi el català. Tot i ser un servidor de Tarragona. Però si que envio coses. LA insularitat és un problema i el poder convocar persones de l'aresta de l'estat és complicat. Tot i així envio informació perque vegin que funcionam i que fem. Som una associació petita.
04/05/2007	21:22:56	Carme	Entrevistat_2	d'acord, doncs crec que hem fet un bon repàs de temes, potser com a darrera qüestió meva et demanaria si veus que espais com per exemple el de la llista són un lloc on treballar per la RMH. I també si vols afegir qualsevol cosa sobre qualsevol aspecte que vulguis o que creguis que m'hagi deixat doncs endavant..
04/05/2007	21:24:23	Entrevistat_2	Carme	un segonet
04/05/2007	21:27:56	Entrevistat_2	Carme	Les llistes temàtiques dedicades a la guerra civil, son una de les millors eines que tenim, per donar a conèixer que fou i que significà per l'estat espanyol una cruenta guerra incivil. Però tot i ser una bona eina, s'han de tenir present una parell de coses:...
04/05/2007	21:33:33	Entrevistat_2	Carme	com que no es pot anar justificant l'actuació dels colpistes. Jo si vull debatre seriosament sobre això he de saber qui va començar la guerra. D'alta manera les discussions son estèrils i normalment acaben malament.
04/05/2007	21:34:44	Entrevistat_2	Carme	Crec que internet, és una de les millors eines per participar a aquest moviment social anomenat RMH. Sense internet, jo no haria conegut a les persones que en van passar en contacte amb aquest mon. Sencillament, m'hauria trobat en un carrero sense sortida.
04/05/2007	21:35:30	Entrevistat_2	Carme	ll per acabar, crec que ha sigut una gran entrevista. Esper que em facis arribar una còpia del teu treball, estiré encantat de llegir-lo.
04/05/2007	21:37:06	Carme	Entrevistat_2	doncs cap problema, només dir respecte al comentari que em vas fer al mail que no et preocupis, el text integre d'aquesta entrevista anirà a l'annex que estarà separat del treball principal i evidentment el lliuraré per que el tribunal vegi que no m'he inventat res :), però treuré noms. Al treball principal si reproduceixo algun fragment també anirà sense nom.
04/05/2007	21:38:30	Entrevistat_2	Carme	tranquila. Jo no tinc carrera universitària, soc totalment autodidacta en aquest tema. Però en puc fer una idea de com deuen ser d'exigents els professors de carrera.
04/05/2007	21:38:58	Entrevistat_2	Carme	Pel que vulguis, ja saps on som.
04/05/2007	21:39:30	Carme	Entrevistat_2	més que res és que has de documentar les coses, però evidentment el tema de la confidencialitat s'enten perfectament i més en aquests temes
04/05/2007	21:39:42	Entrevistat_2	Carme	vinga.
04/05/2007	21:39:52	Entrevistat_2	Carme	una abraçada ben forta.
04/05/2007	21:39:57	Entrevistat_2	Carme	i sort amb els altres.
04/05/2007	21:40:14	Entrevistat_2	Carme	si xerrem malement de mi, tot és mentida...jejejeje
04/05/2007	21:40:46	Carme	Entrevistat_2	doncs moltes gràcies pel teu temps i endavant amb la tasca que feu a l'associació, mentre esperava el teu text he mirat la vostra web i si no et sap greu la citaré també en l'apartat introductorí que faig sobre el moviment de RMH

Fecha	Hora	De	Para	Mensaje
04/05/2007	21:41:15	Entrevistat_2	Carme	me pareix perfecte. Et quedarem molt agraits.
04/05/2007	21:41:30	Carme	Entrevistat_2	doncs gràcies i bona nit
04/05/2007	21:41:31	Entrevistat_2	Carme	tota ajuda ens ben rebuda
04/05/2007	21:41:37	Entrevistat_2	Carme	bona nit des de mallorca

9.2.3 Entrevistat nº 3

Data:14/05/2007

Fecha	Hora	De	Para	Mensaje
14/05/2007	22:26:06	Entrevistat_3	Carme	hola carme, perdona
14/05/2007	22:26:16	Carme	Entrevistat_3	Hola Entrevistat_3,
14/05/2007	22:26:29	Carme	Entrevistat_3	tranquilo no pasa nada, te va bien ahora?
14/05/2007	22:26:56	Entrevistat_3	Carme	sí, cuando quieras empezamos
14/05/2007	22:28:12	Carme	Entrevistat_3	De acuerdo, la idea es que aunque la entrevista sea virtual intentemos que se parezca al máximo a una charla presencial, yo iré proponiéndote algunos temas y tu vas comentando a tu aire...
14/05/2007	22:29:13	Entrevistat_3	Carme	si quieres que hablemos por teléfono, me dices tu número y te llamo, tengo tarifa plana, o seguimos por este medio, como prefieras
14/05/2007	22:29:24	Carme	Entrevistat_3	Para organizar un poco si te parece mientras vea que estás escribiendo yo no diré nada para no crear interferencias. Me esperaré a que desaparezca el mensaje de ".." está escribiendo un mensaje
14/05/2007	22:29:44	Entrevistat_3	Carme	ok
14/05/2007	22:29:48	Carme	Entrevistat_3	El problema es que me va bien tener copia de la entrevista, las que hago presenciales las grabo
14/05/2007	22:29:59	Entrevistat_3	Carme	de acuerdo
14/05/2007	22:30:40	Carme	Entrevistat_3	y por teléfono me quedaría sin ningún registro, y esto para mí es un problema por la gran cantidad de información que manejo para el trabajo
14/05/2007	22:30:52	Entrevistat_3	Carme	ok
14/05/2007	22:31:41	Carme	Entrevistat_3	De acuerdo pues empezamos, en primer lugar me gustaría preguntarte cómo conociste la lista GCE i desde cuando estás suscrito
14/05/2007	22:32:37	Entrevistat_3	Carme	la conocí a través de Angel Archilla, de Calafell. Y hace que estoy en ella desde hace cosa de un año
14/05/2007	22:33:12	Carme	Entrevistat_3	así pues conocías ya a uno de los Entrevistatos de la lista....
14/05/2007	22:34:27	Entrevistat_3	Carme	le conocí poco antes, nuestra afición a la historia de la GCE nos hizo contactar por el interés que teníamos por un aeródromo de Belchite, mi pueblo está a 12 Km de Belchite, se llama Lécera
14/05/2007	22:35:08	Carme	Entrevistat_3	de acuerdo, ¿contactaste con él a través de internet ?
14/05/2007	22:36:00	Entrevistat_3	Carme	sí, le contacté yo. Buscando un día sobre ese aeródromo, entre en los mensajes de la lista y me las apañé para conseguir su mail
14/05/2007	22:36:34	Carme	Entrevistat_3	de acuerdo, ¿Por qué te interesa la guerra civil?
14/05/2007	22:38:40	Entrevistat_3	Carme	yo soy un aficionado investigador de la historia de mi pueblo desde hace años (ya publiqué en 2001 un libro sobre un trabajo que me costó 15 años "El dance de Lécera"). Me planteé recoger la información de mi pueblo dispersa por los archivos del mundo. Un día, ante la edad que iban teniendo los protagonistas de la GCE de mi pueblo, me dije que tenía que volcarme más en esa época y en ello estoy
14/05/2007	22:39:20	Carme	Entrevistat_3	dentro del gran tema que es la guerra civil, ¿cuáles son los aspectos que te interesan?
14/05/2007	22:41:08	Entrevistat_3	Carme	comencé interesándome por las vivencias de mis paisanos, como siempre digo, lo que más me gusta es "cómo sobrevive la gente esa cruel guerra". Yo creo que los trabajadores normales, la gente de "a pie" no hizo la guerra, sino que la sufrió. De pronto llegó y sobrevivió como pudo. Intento ser neutral, aunque es difícil
14/05/2007	22:42:04	Carme	Entrevistat_3	sería correcto decir que te interesan más los aspectos sociales que por ejemplo los militares.....
14/05/2007	22:43:00	Entrevistat_3	Carme	pues sí, pero reconozco que me he "enganchado" a la GCE y me interesa actualmente todo, aunque el testimonio personal me sigue impactando mucho

Fecha	Hora	De	Para	Mensaje
14/05/2007	22:43:37	Carme	Entrevistat_3	de acuerdo, ¿encuentras en la lista respuesta a tus intereses?
14/05/2007	22:44:24	Entrevistat_3	Carme	a veces sí, pero a temporadas la gente se enzarza en discusiones demasiado viscerles
14/05/2007	22:45:03	Carme	Entrevistat_3	de los mensajes que se envían ¿cuáles son los que te interesan? ¿que temas de los que se tratan te interesan?
14/05/2007	22:46:17	Entrevistat_3	Carme	los relacionados con mi zona, pero en general todos los que tienen un contenido con rasgo humano. Lo militar también me gusta y tengo miles de fotocopias en mi casa (unas 15000)
14/05/2007	22:47:22	Carme	Entrevistat_3	Cuál sería para ti la utilidad de esta lista, o en todo caso ¿que es lo que hace que este espacio sea interesante para ti?
14/05/2007	22:48:46	Entrevistat_3	Carme	la de contactar a gente muy lejos en la distancia. El compartir cosas comunes y ayudarse mutuamente, a mí me gusta ayudar, cloro, y que me ayuden.
14/05/2007	22:50:15	Carme	Entrevistat_3	de acuerdo, ¿participas frecuentemente? i ¿que tipo de mensajes envías? (quizá es obvia esta pregunta por que yo también estoy suscrita pero quiero preguntarte tu manera de ver este aspecto)
14/05/2007	22:52:11	Entrevistat_3	Carme	participo con bastante regularidad. Normalmente envío información a quien la solicita, pero me abstengo de opinar en muchos aspectos políticos, porque considero que hay mucho exaltado que a veces si no coincides te sale con insultos o descalificaciones poco correctas
14/05/2007	22:53:46	Carme	Entrevistat_3	de acuerdo, has comentado la utilidad de este espacio para contactar con gente...¿mantienes contacto con gente de la lista al margen de ella (gente que hayas conocido en la lista me refiero)?(ya sea mail privado, teléfono, encuentros presenciales)
14/05/2007	22:54:59	Entrevistat_3	Carme	con algunos, con bastante frecuencia, por ese medio y por teléfono. Con otros también a nivel privado, pero con menor frecuencia. Incluso tengo muy buena amistad con alguno.
14/05/2007	22:56:02	Carme	Entrevistat_3	¿has partipado en alguna iniciativa que haya surgido en la lista? o ¿algun proyecto en común con gente de la lista?
14/05/2007	22:57:28	Entrevistat_3	Carme	hace unos meses puse una iniciativa en marcha: la transcripción de unos índices del Archivo de Salamanca y fue maravilloso, en pocos días transcribimos más de siete mil carpeta, que luego colgué en mi web
14/05/2007	22:58:03	Carme	Entrevistat_3	de acuerdo, ¿participas en otros espacios en internet vinculados a la Guerra civil?
14/05/2007	22:58:25	Entrevistat_3	Carme	en la lista de Yahoo
14/05/2007	22:59:25	Carme	Entrevistat_3	¿me podrías concretar un poco más el nombre? tengo recogidas muchas webs sobre internet i guerra civil y sería para localizarla..
14/05/2007	23:01:41	Entrevistat_3	Carme	esta esla dirección: listaGCE@yahoogroups.com
14/05/2007	23:02:48	Carme	Entrevistat_3	gracias. cambiando un poco de tema, ¿como valoras todo este movimiento que ha surgido hace unos años vinculado a la memoria histórica de la guerra civil?
14/05/2007	23:04:36	Entrevistat_3	Carme	Creo que es imprescindible que se hable de la GCE con naturalidad, para que esto sea posible hay que intentar que la gente esté informada de todo bueno y malo e los bandos, asumirlo y a partir de ahí madurar. Si tras unos años de terminada la guerra hubiese vuelto la democracia. ahora la veríamos de otra manera
14/05/2007	23:05:18	Carme	Entrevistat_3	cuál crees que es el papel de espacios como la lista en esto que comentas..
14/05/2007	23:06:22	Entrevistat_3	Carme	es muy importante, aunque no debe de ser manipulativa ni condicionar a la gente a nada, la lista tiene que madurar, actualmente está muy coja en ese sentido.
14/05/2007	23:06:51	Carme	Entrevistat_3	¿que quieres decir exactamente?
14/05/2007	23:08:59	Entrevistat_3	Carme	quiero decir que tan solo está bien visto defender la postura de los perdedores de la guerra, y en la guerra hubo buenos y malos en los dos lados, esa particularidad de las personas es inherente a cada individuo y no porque uno sea de derechas es malo y de izquierdas bueno.
14/05/2007	23:10:18	Entrevistat_3	Carme	me parece que ya no hay que estar discutiendo de quien empezó la guerra, fue un golpe militar en contra de la legalidad existen. Dejémos eso y pasemos ha hablar de historia y analizar hechos
14/05/2007	23:11:16	Carme	Entrevistat_3	de acuerdo, ¿participas en alguna asociacion de estudio o reivindicativa sobre la memoria de la guerra civil?

Fecha	Hora	De	Para	Mensaje
14/05/2007	23:12:44	Entrevistat_3	Carme	en mi pueblo soy el único que ha solicitado que se devuelva a las calles el nombre que tenían antes de la guerra, mi calle se llama general Franco. Cree una asociación hace un año y estoy moviendo el estudio e investigación de todo lo referente a ese periodo en mi comarca
14/05/2007	23:13:46	Carme	Entrevistat_3	de acuerdo, además tienes una página web, ¿cuál crees que es el papel de las nuevas tecnologías en la difusión estudio y/o reivindicación de estos temas?
14/05/2007	23:15:56	Entrevistat_3	Carme	es muy importante, pero todos tenemos un problema, la falta de tiempo. Yo estoy intentando cosas relacionads con la GCE en la comarca y las mayores pegas vienen de los políticos de turno, sean de izquierdas o de derechas, tienen miedo a cómo les repercutirá en las elecciones. Tambien colaboro con el Gobierno de Aragón, por ejemplo en las jornadas sobre la Batalla de Belchite que se
14/05/2007	23:16:13	Entrevistat_3	Carme	desarrollarán en septiembre, coincidiendo con el 70 aniversario de esa batalla
14/05/2007	23:16:58	Carme	Entrevistat_3	estaba mirando tu página web, ¿la mantienes tu sólo o cuentas con alguna colaboración?
14/05/2007	23:17:25	Entrevistat_3	Carme	la mantengo solo, de ahí que no la actualice con mucha frecuencia
14/05/2007	23:17:51	Carme	Entrevistat_3	¿se corresponde también la página web con la asociación que comentabas?
14/05/2007	23:19:07	Entrevistat_3	Carme	los objetivos son los mismos. La creación e la asociación se debió a poder tener acceso a ayudas económicas para la investigación que como particulares no podíamos acceder
14/05/2007	23:19:37	Carme	Entrevistat_3	de acuerdo volviendo a la lista GCE ¿como valoras el papel del moderador o mantenedor de la lista?
14/05/2007	23:21:37	Entrevistat_3	Carme	muy parcial y a veces etaría mejor callado. Otras veces no se pone donde debería, creo que hay que hablar claro y llmar a las cosas por su nombre, pero cuando se entra en insultos debería intervenir e intentar cortarlos, aunque considero que hay libertad de opinión y eso en lo más importante
14/05/2007	23:22:09	Carme	Entrevistat_3	de acuerdo, como valoras en general el clima de la lista actualmente..
14/05/2007	23:23:20	Entrevistat_3	Carme	muy pasivo, aunque creo que la gente se retrae a la hora de opinar, para evitar entrar en discusiones con los mismos radicales, de una u otra ideología, de siempre
14/05/2007	23:24:19	Carme	Entrevistat_3	y ¿cómo te gustaría que fuese el clima en un espacio de este tipo?
14/05/2007	23:26:15	Entrevistat_3	Carme	debería haber toda la libertad de opinión que hay, pero más respeto de unos a otros de los participantes. La gente debe de poder expresarse con libertad y sin temor a que le salga alguien a ladrarle, si opina distinto, que defienda su postura, pero que el arma no sea la descalificación si no los argumentos
14/05/2007	23:26:52	Entrevistat_3	Carme	por eso creo que es muy superficial y pobre en ese aspecto
14/05/2007	23:28:00	Carme	Entrevistat_3	de acuerdo, una pequeña precisión sobre lo que me has comentado al principio de que encontraste los mensajes de la lista, ¿utilizaste quizá algun buscador?
14/05/2007	23:28:25	Entrevistat_3	Carme	como casi todo el mundo, el Google
14/05/2007	23:29:43	Carme	Entrevistat_3	de acuerdo, no se si hay alguna cosa más que yo no haya tratado y que te gustaría comentar sobre la lista y la actividad que se hace en ella, o la que hacéis los Entrevistatos en vuestros contactos a partir de la lista.....
14/05/2007	23:29:58	Carme	Entrevistat_3	perdona quería decir "haya tratado"
14/05/2007	23:30:07	Entrevistat_3	Carme	me parece que ha estado bien
14/05/2007	23:30:44	Carme	Entrevistat_3	de acuerdo, por cierto una curiosidad y perdona mi ignorancia ¿que es el Dance de Lécera?
14/05/2007	23:31:43	Entrevistat_3	Carme	Es una tradición que trata de moros y cristianos. La primera parte es una representación tetral entre esos bandos, en la que los cristianos representan el bien y los moros el mal
14/05/2007	23:32:26	Entrevistat_3	Carme	lason apoyads unos por el arcangel san Gabriel y los otros por el Diablo, al final vence el bien y se convierten los moros.
14/05/2007	23:34:13	Entrevistat_3	Carme	en la segunda parte aparecen dos figuras del pueblo, el Rabadán (el bien, y el pueblo llano) y el Mayoral (el mal y el poder) también son apoyados por el arcangel y el Diablo, al final vence el bien, en esta ocasión el rabadán intenta celebrar una fiesta y el mayoral solo quiere que trabaje

Fecha	Hora	De	Para	Mensaje
14/05/2007	23:35:13	Entrevistat_3	Carme	estos personajes tambien recitan o interpretan unos "dichos" o versos que cada año se componen y que son una crítica social de los sucedido desde la anterior vez que se ha representado
14/05/2007	23:35:49	Entrevistat_3	Carme	para terminar, moros y cristianos realizan unos bailes "mudanzas" o "paloteaos"
14/05/2007	23:37:01	Entrevistat_3	Carme	lo que pasa es que en Lécera no se hacía desde 1918, y no existía ningun libro con el texto, port lo que mi trabajo consstió en recuperar esos texto de trasmisión oral. Bueno un trabajo de chinos
14/05/2007	23:37:43	Carme	Entrevistat_3	vaya pues hoy me iré a dormir sabiendo una cosa más y felicidades por el trabajo.
14/05/2007	23:37:58	Carme	Entrevistat_3	Pues nada muchas gracias por tu tiempo y solo
14/05/2007	23:38:57	Carme	Entrevistat_3	comentar que omitiré el nombre en el texto de la entrevista,
14/05/2007	23:39:16	Carme	Entrevistat_3	manteniendo así la privacidad de todos los que habéis colaborado
14/05/2007	23:40:06	Entrevistat_3	Carme	esero que corrijas los errores ortográficos, que con las prisas de intentar que fuese fluída la conversación, se cuelan.
14/05/2007	23:40:46	Entrevistat_3	Carme	Ha sido un placer poder ayudarte y estoy seguro que el resultado de tu estidio sera bueno, al menos tu trabajo te está costando. Suerte y un abrazo.
14/05/2007	23:41:44	Carme	Entrevistat_3	no te preocupes habrás visto que en mi texto había algunas i i algunas q, habitualmente utilizo el catalán en mi trabajo y estudio y cuando voy rápido alguna cosa de estas se me cuelan o sea que estamos igual. Gracias de nuevo y saludos
14/05/2007	23:42:06	Entrevistat_3	Carme	Buenas nochas.
14/05/2007	23:42:18	Entrevistat_3	Carme	noches

9.2.4 Entrevistat nº 4

Data:18/05/2007

Fecha	Hora	De	Para	Mensaje
11/05/2007	3:29:29	Entrevistat_4	Carme	Hola Carme, ya conectamos! Pues hablamos mañana...salud!
12/05/2007	1:04:34	Entrevistat_4	Carme	hola desde Minnesota!
18/05/2007	23:58:19	Entrevistat_4	Carme	hola!
19/05/2007	0:06:44	Carme	Entrevistat_4	Hola Francisco,
19/05/2007	0:06:51	Carme	Entrevistat_4	Buenas tardes (para ti)
19/05/2007	0:12:59	Entrevistat_4	Carme	saludos! disculpa que llegue ahora
19/05/2007	0:13:33	Carme	Entrevistat_4	no ningún problema de hecho habíamos quedado a las 18:30, por si acaso yo me he conectado antes,
19/05/2007	0:14:23	Carme	Entrevistat_4	bueno pues si te parece te comento un poco como procedemos y empezamos..
19/05/2007	0:14:34	Entrevistat_4	Carme	claro!
19/05/2007	0:15:41	Carme	Entrevistat_4	bueno pues la idea es intentar que esta conversación se parezca al máximo como si estuviéramos haciendo una charla abierta...yo iré proponiendo temas y tu vas comentando a tu aire, una cosa que me ha ido muy bien en otras entrevistas es que para salvar el hecho
19/05/2007	0:16:39	Carme	Entrevistat_4	que nos podamos "pisar el texto", mientras yo vea que en la pantalla pone "Francisco está escribiendo un mensaje", no diré nada, cuando vea que has acabado entonces yo continuaré
19/05/2007	0:17:11	Entrevistat_4	Carme	ok...:-)
19/05/2007	0:17:45	Carme	Entrevistat_4	Pues para empezar resides en EE.UU ¿no és así? ¿Des de cuando resides allí?
19/05/2007	0:18:55	Entrevistat_4	Carme	Levo residiendo en EE UU, principalmente en Minnesota, desde 1988. Yo me crien en Puerto Rico, hijo de padre puertorriqueño y madre extremeña...
19/05/2007	0:19:20	Carme	Entrevistat_4	de acuerdo y ¿como llegaste a la lista GCE?
19/05/2007	0:22:32	Entrevistat_4	Carme	Puer siempre he tenido un interes en la GCE, por las historias que me contaba mi madre y mis tios cuando visitabamos España. Para el 1995, yo me encontraba trabajando en varios proyectos de indole social junto a dos unversidades del sur de Minnesota, y me entere del homenaje a las Brigas Internacinales

Fecha	Hora	De	Para	Mensaje
				planeado para el 1996. me dio la idea de celebrar una conferencia sobre este tema,
19/05/2007	0:22:57	Entrevistat_4	Carme	homenajando a los brigadistas
19/05/2007	0:23:18	Entrevistat_4	Carme	busque en el Internet informacion, y encuentre la lista del Sr. Sanroma
19/05/2007	0:24:00	Carme	Entrevistat_4	Este homenaje se realizaba en España, entiendo...y a partir de aquí paralelamente organizaste la conferencia..
19/05/2007	0:24:34	Entrevistat_4	Carme	correcto. Le pusimos sabor local invitando a los brigadistas sobrevivientes que vivian en Minnesota
19/05/2007	0:25:03	Carme	Entrevistat_4	de acuerdo, así pues la lista, ¿ la encontraste utilizando un buscador de internet?
19/05/2007	0:25:27	Entrevistat_4	Carme	Si. Simplemente puse "Guerra Civil Española" y ya!
19/05/2007	0:26:57	Carme	Entrevistat_4	de acuerdo, ya me lo has dicho un poco pero ahora me gustaría que me contaras, ¿Por qué te interesa la guerra civil ?y como un poco ya me lo has dicho, concretando un poco más ¿que aspectos del gran tema que es la guerra civil son los que te interesan más..?
19/05/2007	0:29:08	Entrevistat_4	Carme	Mi interes en la GCE, obviamente, por lo de la familia. Pero tambien influye mi formacion acadmica. tengo una Licenciatura y Maetria en Historia, con especial enfasis en el S. XX; la GCE no solamente fue importante para los españoles, sino para todo el mundo.
19/05/2007	0:30:15	Entrevistat_4	Carme	sobre los aspectos que me interesan, pues te dire que l referente a las Brigadas Internacionales (organizacion, memorias individuales, etc.) y tambien la historia de la guerra en Extremadura.
19/05/2007	0:31:03	Entrevistat_4	Carme	(perdona los errore tipograficos! no acpstubroe escribir mucho en español!)
19/05/2007	0:31:50	Carme	Entrevistat_4	(no te preocupes, yo habitualmente por cuestiones de trabajo y estudio utilizo el catalán o sea que igual se me cuele alguna i en lugar de y o alguna q de mas :))
19/05/2007	0:32:56	Carme	Entrevistat_4	¿Encuentras en la lista respuesta a estos intereses? (Dado que hace muchos años que estás en la lista si crees que esta respuesta varía con el tiempo, pues también lo comentas)
19/05/2007	0:36:21	Entrevistat_4	Carme	Pues te dire que los mas impresionante de la lista es el calibre intelectual y la gran fuente de informacion que son los listeros. He encontrado respuestas a las preguntas mas obscuras que te puedas imaginar: desde que de modelo eran las granadas que usaban los Taboros Marroquies , hasta el nombre de soldados individuales de Quinto del Biberon que participaron en la Batalla del Ebro...
19/05/2007	0:36:50	Entrevistat_4	Carme	la calidad siempre ha estado ahí, pero ahora si hay menos discusiones politicas...
19/05/2007	0:37:31	Carme	Entrevistat_4	¿Que tipo de mensajes son los que te interesan más de la lista?
19/05/2007	0:39:37	Entrevistat_4	Carme	los que tratan de pequeños incidentes o detalles...es facil encontrar mucha informacion sobre los generales, politicos y las grandes batallas, pero lo interesante es descubrir el efecto fel guerra en puebitos pequeños, o las memorias de los soldados rasos..es lo que humaniza el conflicto
19/05/2007	0:41:45	Carme	Entrevistat_4	de acuerdo, otras personas con las que he hablado me han hablado mucho de los contactos que han hecho a través de la lista, gente que se han conocido y que se comunican al margen de la lista para compartir intereses, no se si en tu caso teniendo en cuenta la distancia también mantienes estos contactos digamos "privados"
19/05/2007	0:45:25	Entrevistat_4	Carme	Pues lamentablemente no he podid conocer a nadie en persona, pero atraves de la lista he podido encontrar informacion sobre grupos de recreacion historica en España y los EE UU, con los que he mantenido contacto. Con uno de los miembros de la list tambien tuvimos un truke al estilo eBay: le conseguí piezas de repuesto para su rifle, a cambio de un libro sobre la Batalla del Ebro
19/05/2007	0:46:02	Entrevistat_4	Carme	el rifle lo usaba en recreacion historica de la GCE...:-)
19/05/2007	0:47:12	Carme	Entrevistat_4	Entiendo que si mantienes comunicación por mail privado con Entrevistatos de la lista,
19/05/2007	0:47:32	Entrevistat_4	Carme	Si..
19/05/2007	0:48:20	Carme	Entrevistat_4	¿Participas frecuentemente enviando mensajes? y que tipo de mensajes envías, demanda de información, informaciones genéricas, opinión....

Fecha	Hora	De	Para	Mensaje
19/05/2007	0:52:09	Entrevistat_4	Carme	Al principio, pues solamnte podia pedir informacion, ya que no tenia muchos conocimientos sobre el tema. pedi informacion sobre los lugares donde los brigadistas de Minnesota habian combatido, y tambiensi sobre la guerra en Don Benito y Merida, de donde es mi familia. Ya no envio muchos mensajes, a menos que sea para responder a preguntas de otros miembros, especialmente en lo referente a las BBII ,
19/05/2007	0:52:20	Entrevistat_4	Carme	que es le tema que tengo mas informacion disponible.
19/05/2007	0:52:37	Carme	Entrevistat_4	Canviando un poco de tema, sabes que en los ultimos años ha habido en España toda una serie de iniciativas y tambien de reivindicación por la recuperación de la memoria de la guerra civil ¿Cómo valoras todo este interés social y político por la memoria de la guerra civil?
19/05/2007	0:54:42	Entrevistat_4	Carme	Pues que ya era hora! Aquie en los EE UU he podido conocer a refugiados de las guerras civiles de Centroamerica, en los 1980's, y las heridas de un confclito nunca cierran por si solas
19/05/2007	0:56:16	Entrevistat_4	Carme	en España, la valoracion de las ideas de la Republica, el encontrar los cadaveres delas victimas del franquismo, etc. es esencial para poder lorgar la verdadera reconciliacion, ...las 3 p's de Azaña!
19/05/2007	0:58:22	Carme	Entrevistat_4	Aprovechando que comentas y conoces el caso de centroamérica o también quizá en el caso de las dictaduras del cono sur de américa supongo que el factor temporal es diferente en estos casos y el caso español....en el caso de la guerra civil española ha transcurrido muchísimo más tiempo....
19/05/2007	1:01:16	Entrevistat_4	Carme	Claro, es mas facil poder decir que lo pasado ya pasó, etc. en el contexto de la GCE; pero el hecho que 70 años despues todavia siga causando reacciones emocionales, etc indican la importancia de la recuperacion.
19/05/2007	1:01:53	Entrevistat_4	Carme	los centroamericanos no quieren esperar 50 años para tener justicia y lograr reconciliacion!
19/05/2007	1:02:30	Carme	Entrevistat_4	¿Que papel crees que tienen las nuevas teconologías y espacios como este de la lista GCE en esta recuperación de la memoria?
19/05/2007	1:05:35	Entrevistat_4	Carme	Pues ahora es mucho mas facil no solamente el conseguir informacion sobre hechos historicos, sino tambien para organizar a los aficionados, a los familiares de las victimas, etc para concertar acciones. Una revista norteamiecan, Archaeology, reseño las actividades de unso grupos que excavaron fosas comunes de las victimas del franquismo
19/05/2007	1:06:11	Entrevistat_4	Carme	ese mismo día, mensajes con esta informacion aparecieron en varias listas sobre la GCE en España
19/05/2007	1:06:26	Entrevistat_4	Carme	l(ejemplo)
19/05/2007	1:06:42	Carme	Entrevistat_4	¿Participas en otros espacios en internet vinculados a la guerra civil española, otras listas, foros etc?
19/05/2007	1:08:58	Entrevistat_4	Carme	Si, la lista Ay carmela, la lista ejercitodelebro, la lista spanish civil war (recreacion historica en EE UU e Inglaterra)
19/05/2007	1:10:30	Carme	Entrevistat_4	la lista ay carmela la conozo, pero ¿tienes las direcciones de las otras dos? (si no las tienes ahora ya me las darás) En mi trabajo también aprovecho para hacer un listado de espacios en la red vinculados a la GCE
19/05/2007	1:10:47	Entrevistat_4	Carme	dame un segundo....
19/05/2007	1:11:54	Entrevistat_4	Carme	http://groups.yahoo.com/group/spanish_civil_war/?yguid=76781344
19/05/2007	1:11:58	Entrevistat_4	Carme	http://es.groups.yahoo.com/group/ejercitodelebro/?yguid=76781344
19/05/2007	1:12:10	Carme	Entrevistat_4	Gracias, Volviendo a la lista, ¿como ves el ambiente de la lista? (apelo de nuevo a tu antigüedad en ella por lo que es interesante que me cuentes si ha habido cambios, si ha evolucionado etc...)
19/05/2007	1:15:03	Entrevistat_4	Carme	Beuno, mencione antes sobre lo de la politica. Recuerdo que al principio habia un listero en particular, cuyo nombre creo que era Salvador Raich, que se la pasaba cantando loas Franco e insultando a los "rojos"...fue interesnate el ver como el moderador de la lista intervino con este seños, y otros fachas que trataban de dominar la discusion.
19/05/2007	1:15:52	Entrevistat_4	Carme	ahora hay mas disciplina, o quizas mejores modales, entr los miembros. se discuten sobre nacionalistas o republicanos, no sobre fachas o rojos!

Fecha	Hora	De	Para	Mensaje
19/05/2007	1:16:41	Carme	Entrevistat_4	sobre esto que comentas, ¿como valoras el hecho que haya participantes con ideologias diferentes en la lista?,
19/05/2007	1:19:00	Entrevistat_4	Carme	Muy bien, y hay miembros que abiertamente indican sus simpatias con Franco y los alzados, pero la discusion es siempre cordial y que yo recorde recientemente no han habido confrontaciones, sino discusiones. Por otra parte, me parece que la gran mayoría de los listeros, yo incluido, somos "rojos" :-)
19/05/2007	1:19:19	Carme	Entrevistat_4	¿Como valoras el papel del moderador?
19/05/2007	1:21:54	Entrevistat_4	Carme	El moderador ha actuado siempre con gran tacto y, a mi parecer, muy eficazmente. No hay censura, y cuando las acciones de algun miembro se pasan de la raya, del debate al insulte, se ha actuado...tambien em gusta que no permite el paso de "spam"...no he visto nunca un mensaje de chicas buscando novio u ofertas para hacerte millonario!@
19/05/2007	1:22:14	Carme	Entrevistat_4	Si tuvieras que definir o contar la actividad de la lista y su interés a alguien interesado en la guerra civil que no conociera este espacio, ¿Qué le contarías? Y por otra parte ¿le recomendarías que se subscribiera
19/05/2007	1:22:30	Carme	Entrevistat_4	me falta un ? al final
19/05/2007	1:22:43	Entrevistat_4	Carme	ok
19/05/2007	1:24:18	Entrevistat_4	Carme	pues, le recomendaria la lista a toda persona que tuviera interese en cualquier aspecto del aGCE; diria que los listeros son fuentes inagotables de informacion,
19/05/2007	1:25:22	Entrevistat_4	Carme	que admiten preguntats tanto de academicos haciendo investigaciones como de personas qcuriosas por saber lo que hizo el abuelo en esa epoca.
19/05/2007	1:26:54	Entrevistat_4	Carme	Tambien diria que, si el interesado se encuentra en españa, pues puede encontrar buenas amistades en el mundo real con los miembros de la lista.
19/05/2007	1:27:08	Carme	Entrevistat_4	¿Has participado en iniciativas surgidas de la lista? (tengo entendido que ha habido presenciales pero también algunas iniciativas de trabajo conjunto virtual, recogidas de firmas etc)
19/05/2007	1:29:26	Entrevistat_4	Carme	Recuerdo haber firmado unas peticiones sobre la trasferencia de los documentos de la GCE del archivo Salamaca de regreso a cataluña, pero no se si recibí la peticion atraves de la list o de otra forma.
19/05/2007	1:29:47	Carme	Entrevistat_4	¿Participas en alguna asociación, grupo de estudio etc en este caso presencial vinculado a la guerra civil española? Antes has comentado el tema de la recreación de la guerra pero no me ha quedado claro si tu también formas parte de un grupo de este tipo como otros integrantes de la lista..
19/05/2007	1:31:58	Entrevistat_4	Carme	Pues siempre he tenido interes en la recreacion historica, y llevo un par de años tratando de reunir un uniforme y equipo de brigadista; hay un grupo de recreacion historica de la GCE en California, y una vez tenga todo mi equipo, tratare de asistir a algunas de sus actividades.
19/05/2007	1:32:24	Entrevistat_4	Carme	ya he estado en contacto con ellos, la mayoría son estudiantes españoles y sus parejas.
19/05/2007	1:34:05	Carme	Entrevistat_4	Me gustaría profundizar un poquito mas en la evolución de la lista aprovechando tu perspectiva temporal, de las personas que he entrevistado eres el más antiguo, ¿que diferencias hay en la lista de hace 10 años y la actual? a cualquier nivel, temas, tipos de mensajes, de personas que intervienen...
19/05/2007	1:35:28	Entrevistat_4	Carme	Mmmm...pues como pasan los años!
19/05/2007	1:35:33	Entrevistat_4	Carme	Dejame pensar...
19/05/2007	1:36:52	Entrevistat_4	Carme	Un detalle que si recuerdo es que, por lo menos al comienzo, habia muchas dicusiones sobre la parte politica: que si el Alzamiento estaba justificado por el caos republicano, etc
19/05/2007	1:38:00	Entrevistat_4	Carme	tambien mas discusiones partidistas..estando yo en USA pues apreciaba las discusiones sobre el PP el PSOE ets..
19/05/2007	1:38:14	Entrevistat_4	Carme	¡aprendi mucho sobre Felipe Gonzalez, Aznar, etc!
19/05/2007	1:38:46	Entrevistat_4	Carme	tambien encotnces eran solo unos pocos los que dominaban, para bien o para mal, la discusion
19/05/2007	1:39:55	Carme	Entrevistat_4	quizá ahora ¿hay más intercambio de información que discusión política?
19/05/2007	1:41:50	Entrevistat_4	Carme	Si, y el cambio es marcado....creo, (y quizás me equivoque) que la unica excepcion ocurrió cuando lo del 11-M
19/05/2007	1:44:12	Carme	Entrevistat_4	de acuerdo, por último no se si el hecho que muchos mensajes

Fecha	Hora	De	Para	Mensaje
				se refieran a entornos muy locales normalmente ubicados en la zona de Tarragona o Aragón (muchos Entrevistatos son de allí) en tu caso que estás tan lejos hace que se pierda interés o al contrario igualmente te interesan.... me comentabas que tu interés está en la guerra en Extremadura y de hecho de esta zona no se habla mucho..
19/05/2007	1:48:22	Entrevistat_4	Carme	Pues te dire que al principio era frustrante, cundo solicitaba informacion sobre la Bolsa de Merida o las batallas en Medellin, pues nadie sabia nada...curiose tambien que no hay muchos participantes de Madrid...pero al aprender mas sobre la GCE encuentre que muchas de las principales batallade las BBII ocurrieron en Aragon-Catalunya, por lo que todavi me intersa. Y, como mencione arriba, tambien me
19/05/2007	1:49:11	Entrevistat_4	Carme	interesa la historia local...la GCE en los pueblos del Alto Aragon, de los payeses que se encontraban evnueltos en esta catastrofe...
19/05/2007	1:50:36	Entrevistat_4	Carme	y en los esfuerzos por preservar esta historia local...(hacieno aparte, hay varias listas que hablns sobre la preservacion de fortines, trincheras, etc en zonas rurales de España...muy ineresante esta labor de preservacion!)
19/05/2007	1:51:12	Carme	Entrevistat_4	Aunque directamente no obtengas datos, supongo que la información sobre archivos y fuentes de información y su acceso también te puede ser útil
19/05/2007	1:52:35	Entrevistat_4	Carme	(otro enlace)
19/05/2007	1:52:38	Entrevistat_4	Carme	http://es.groups.yahoo.com/group/vestigios/?yguid=76781344
19/05/2007	1:52:57	Carme	Entrevistat_4	gracias, pues creo que hemos hecho un buen repaso, no se si me he dejado alguna cosa que quieras comentar...
19/05/2007	1:53:48	Entrevistat_4	Carme	Pues solamente el comentarte una aneecdota sobre la informacion que recibí de los Isiteros
19/05/2007	1:55:20	Entrevistat_4	Carme	Cuando organizaba el homenaje a los brigadistas de Minnesota y solicite informacion a la list GCE, uno de los miembros, que por cierto vivi en Argentina, me envio por correo un cassette con canciones republicanas.
19/05/2007	1:56:12	Entrevistat_4	Carme	lo puse durnate el homenaje, y los viejiots brigadistas empezaron a cnatar, por pimera vez en 60 años, "si me quieres escribir.." en español!
19/05/2007	1:56:38	Entrevistat_4	Carme	nunca olvidaron la letra, aunque no sabian nada mas en español..
19/05/2007	1:56:50	Entrevistat_4	Carme	fue muy emocionante para ellos...
19/05/2007	1:57:23	Carme	Entrevistat_4	ya me lo imagino, y de hecho les pudiste ofrecer esta emoción de alguna manera gracias a la lista...
19/05/2007	1:57:52	Entrevistat_4	Carme	Si...de ninguan otra manera hubiese conseguido esa musica
19/05/2007	1:58:37	Carme	Entrevistat_4	bueno esto creo que es lo que permiten las nuevas tecnologías, abrir horizontes en cualquier tema...
19/05/2007	1:59:18	Entrevistat_4	Carme	Pues si, y en otras areas quizas aun mas dramaticas....
19/05/2007	2:01:15	Carme	Entrevistat_4	exacto, pues por mi parte solo volverte a dar las gracias por tu colaboración y comentar que como en los otros casos ocultaré el nombre si incluyo algun fragmento de la entrevista.
19/05/2007	2:01:51	Carme	Entrevistat_4	La entrevista íntegra irá con el anexo pero este sólo lo tendrá el tribunal que me evalúe
19/05/2007	2:02:24	Entrevistat_4	Carme	Por favor, corrige mis "horrores" ortograficos! :-)
19/05/2007	2:04:31	Carme	Entrevistat_4	no te preocupes por eso, el objetivo era poder hablar y la distancia nos impone este sistema, de hecho en las entrevistas presenciales que he hecho la naturalidad sale por todas partes, con palabras informales, algun taco, teléfonos sonando etc...así que de esta manera queda más natural..
19/05/2007	2:04:45	Carme	Entrevistat_4	:)
19/05/2007	2:05:21	Entrevistat_4	Carme	bueno...pues, para mi ha sido un placer el poder haber contribuido a tu estudio, y buena suerte!
19/05/2007	2:05:57	Carme	Entrevistat_4	pues igualmente y muchas gracias de nuevo por tu colaboración,
19/05/2007	2:06:03	Carme	Entrevistat_4	Saludos desde Barcelona
19/05/2007	2:06:32	Entrevistat_4	Carme	Gracias, y saludos igualmente desde Cottage Grove, Minnesota! buenas noches!
19/05/2007	2:06:48	Carme	Entrevistat_4	buenas noches,